HUKUK İZLEME RAPORU

2020

ALAN İZLEME RAPORLARI

İLKE
ilim kültür eğitim vakfı

ALAN İZLEME RAPORLARI

İLKE
ilim kültür eğitim vakfı

ALAN İZLEME RAPORLARI

İLKE YAYINLARI: 116
ALAN İZLEME RAPORLARI: 7

HUKUK İZLEME RAPORU 2020

Proje Yürütücüsü: Lütfi Sunar

Proje Danışmanı: Nihat Erdoğmuş

Hukuk Alan Sorumlusu: Hafsa Nur Engeloğlu

Yazarlar: Hafsa Nur Engeloğlu, Abdülkadir Yıldız, Esma Küçükbay, Elif Remle Yaralı

Görüş Yazarları: Deniz Baran, Ali Osman Karaoğlu, Ahmet Sait Öner, Gülnaz Yücel, Vildan Gülsev

Katkıda Bulunanlar: H. Merve Bircan Altınsoy, M. Gazali Kılınç, Enes Koru

© İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı, İstanbul 2021
ISBN: .978-625-7684-69-9 | E-ISBN: 978-625-7684-70-5
DOI: http://dx.doi.org/10.26414/air07

Tasarım: Seyfullah Bayram

Baskı ve Cilt: Limit Ofset
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi ZA13 Topkapı-Zeytinburnu/İstanbul
Tel: 0212 567 45 35

İLKE
ilim kültür eğitim vakfı

İLKE Vakfı, ilk günden itibaren yaptığı nitelikli çalışmalarla toplumu her açıdan geliştirmeyi kendisine şiar edinmiştir. Bu çalışmalarına temel faaliyet alanlarındaki gelişmeleri izleyerek daha nitelikli bir alanın oluşumuna katkı sağlamak hedefiyle "Alan İzleme" Projesini eklemiştir. Bu kapsamda her yıl İktisat, Eğitim, Hukuk ve Sivil Toplum alanlarında İLKE Vakfı Araştırma Yayın Birimi yıllık izleme ve değerlendirme raporları hazırlamaktadır. Bu raporlarda ilgili alanda bir yıl boyunca yaşanan gelişmeler ve gerçekleşen önemli hadiseler veriler, göstergeler ve değerlendirmeler ışığında ele alınmaktadır.

todam
TOPLUMSAL DÜŞÜNCE VE ARAŞTIRMALAR MERKEZ

Bu Alan İzleme Raporu Toplumsal Düşünce ve Araştırmalar Merkezi (TODAM) tarafından hazırlanmıştır. TODAM; adil, hakkaniyetli ve müreffeh bir toplum hedefini hayata geçirmek üzere düşünce ve strateji üretmektedir.

Aziz Mahmut Hüdayi Mah. Türbe Kapısı Sk. No: 13 Üsküdar/ İstanbul | +90 216 532 63 70 | todam@ilke.org.tr | ilke.org.tr

© Tüm hakları saklıdır. İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı'nın yazılı izni olmadan bu eserin hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla çoğaltılamaz. Raporda belirtilen görüşler yazara aittir ve İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı'nı bağlamaz.

HUKUK İZLEME RAPORU

- 2020 -

İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı
İstanbul, 2021

İçindekiler

2020 TÜRKİYE'SİNDE YARGININ GENEL GÖRÜNÜMÜ 27

Anayasa Hukuku Tartışmaları ve Anayasa Yargısı 29

AİHM Kararları Çerçevesinde Türkiye'nin 2020 İnsan Hakları Karnesi 35

2020 Yılı Ceza Hukuku İstatistikleri 47

Hukuk Mahkemeleri ve Aile Mahkemeleri İstatistikleri 56

Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri: Arabuluculuk ve Uzlaştırma 62

PANDEMİNİN HUKUK BİLANÇOSU 73

2020 YILINDA YASAMA VE YÜRÜTME 89

2020'NİN BAKİYESİ: SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER 117

Görüş Yazıları

2020 Yılının Göç Bilançosu
Gülnaz Yücel 44

Türkiye'de 2020 Yılı İnsan Hakları Tartışmaları: Göçmenler ve COVID-19
Ali Osman Karaoğlu 46

Çıplak Arama Gerçeğimiz mi?
Ahmet Sait Öner 55

Pandemi Sürecinde Hukuk Öğrenciliği
Vildan Gülsev 86

Analiz

Doğu Akdeniz'deki Paylaşım Mücadelesi
Deniz Baran 69

Kısaltmalar

AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
CBK	: Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri
CMK	: Ceza Muhakemeleri Kanunu
HSK	: Hâkim ve Savcılar Kurulu
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
M.	: Madde
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi
UYAP- EKİP	: Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi -Emniyet Kolluk İşlemleri Bilgi Sistemi

Şekil ve Tablo Listesi

Şekiller

Şekil 1. Anayasa Mahkemesi'ne Açılan İptal Davalarının Görünümü, 2014-2020 31

Şekil 2. Anayasa Mahkemesi'ne Açılan İtiraz Başvurularının Görünümü 31

Şekil 3. Bireysel Başvurulara İlişkin Denetim (Bin), 2014-2020 32

Şekil 4. Bireysel Başvurulara İlişkin Denetim- Yıl İçinde Açılan Dosyaların Dağılımı, 2014-2020 32

Şekil 5. Hak İhlallerine Göre Anayasa Mahkemesinde Çıkan Bireysel Başvuru Sayısı, 2014-2020 34

Şekil 6. AİHM Önünde Bekleyen Toplam Derdest Başvuru Sayısı, 2012-2020 35

Şekil 7. AİHM Önünde Bekleyen Derdest Başvuru Sayısı, Türkiye, 2012-2020 36

Şekil 8. Yıl İçinde Türkiye Aleyhine AİHM'e Yapılan Başvuru Sayısı, 2015-2020 37

Şekil 9. AİHM'nin Türkiye Hakkında Verdiği İhlal Kararlarının Dağılımı, 2014-2020 38

Şekil 10. Yargıtay Ceza Daireleri ve Genel Kurulu Dosya Sayısı ile Görülme Gün Sayısı, 2014-2020 48

Şekil 11. Cumhuriyet Başsavcılıkları İhbar Dosya Sayısı (Bin), 2018-2020 50

Şekil 12. Cumhuriyet Başsavcılıklarında Sonuçlanan Soruşturmalarda Karar Türüne Göre Suç Sayısı, 2014-2020 50

Şekil 13. Cumhuriyet Başsavcılıklarında Sonuçlanan Soruşturmalardaki Suç Sayısının Belirli Suç Tiplerine Göre Dağılım Oranı (2020) 50

Şekil 14. Ceza infaz kurumu nüfusunun cinsiyete göre sayıları (Bin), 2017-2019 51

Şekil 15. Suçun işlendiği andaki yaş grubuna göre yıl içinde ceza infaz kurumuna giren hükümlüler (Bin), 2017-2019 52

Şekil 16. Eğitim durumuna göre yıl içinde ceza infaz kurumuna giren hükümlüler (%), 2017-2019 52

Şekil 17. Bazı seçilmiş suç türlerine göre yıl içinde ceza infaz kurumuna giren hükümlüler, 2017-2019 52

Şekil 18. Ceza Mahkemelerinde Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı (Bin), 2014-2020 53

Şekil 19. Geliş nedenine göre güvenlik birimine gelen veya getirilen çocukların karıştığı olay sayısı (Bin), 2017-2019 53

Şekil 20. Mağduriyet türüne göre güvenlik birimine gelen veya getirilen çocukların karıştığı olay sayısı, 2017-2019 54

Şekil 21. Güvenlik birimine suç mağduru olarak gelen veya getirilen çocukların karıştığı olay sayısı (Bin), 2017-2019 54

Şekil 22. Hukuk Mahkemelerinde Dosya Sayısı ve Ortalama Görülme Süresi (Bin), 2019-2020 56

Şekil 23. Hukuk Mahkemeleri Dava Ortalama Görülme Süresi (Gün), 2014-2020 57

Şekil 24. Hukuk Mahkemeleri Mahkeme Türüne Göre Toplam Dosya Sayısı (Bin), 2019-2020 57

Şekil 25. Hukuk Mahkemelerinde Açılan Dava Konu ve Sayısı, 2020 58
Şekil 26. Yıllara Göre Açılan Boşanma Dava Sayısı, 2015-2020 59
Şekil 27. Hukuk Mahkemelerinde Boşanma Nedeni ve Karar Türüne Göre Çıkan Boşanma Dava Sayısı, 2020 60
Şekil 28. Hukuk Mahkemelerinde Açılan Boşanma Davalarının Nedenlerine Göre Oranları (%), 2020 60
Şekil 29. Hukuk Mahkemelerinde Boşanma Davaları ile İlişkili Dava Türleri Oranları (%), 2020 60
Şekil 30. İhtiyari Arabuluculuk Uygulaması Karara Bağlanan Dosya Sayıları, 2014-2020 64
Şekil 31. Dava Şartı Arabuluculuk Uygulaması Karara Bağlanan Dosya Sayıları, 2018-2020 64
Şekil 32. Ceza Hukukunda Uzlaştırmanın Görünümü (Bin), 2017-2020 66
Şekil 33. Coğrafi Bölgelere Göre Uzlaşma Oranları (%), 2020 67

Tablolar

Tablo 1. Hukuk Mahkemeleri Dosya Sayısı ve Ortalama Görülme Süresi-Gün, 2020 58
Tablo 2. Kanun Teklifi, Kanun Tasarısı ve TBMM Kararı Sayıları 106
Tablo 3. Yasama Dokunulmazlığı 106
Tablo 4. Yazılı Soru Önergesi Sayıları 106
Tablo 5. Denetim Yollarına Başvuru 107
Tablo 6. Dilekçe Komisyonuna Gelen Dilekçe Sayısı 108
Tablo 7. Dilekçe Komisyonuna Gelen Dilekçelerin İçeriğine Göre Dağılımı 108

Takdim

Lütfi Sunar

İLKE Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı

Alan İzleme Raporları Projesi Koordinatörü

İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı olarak, toplumsal ihtiyaçların giderilmesi için faydalı işler yapmayı ve sosyal problemleri çözmeye yönelik fikirler üretmeyi kendimize şiar edindik. Bu kapsamda çalışmalarımızı Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu alanlarda bilgi, politika ve strateji üreterek, karar alıcılar ile sivil toplum arasında bir köprü vazifesi icra edecek biçimde gerçekleştiriyoruz. Eğitim, iş ahlakı, sivil toplum, hukuk ve yönetim alanlarında şimdiye kadar gerçekleştirdiğimiz çalışmalarla topluma önemli katkılar sağladık.

2021 itibariyle bünyemizde kurduğumuz araştırma merkezlerimiz ile alanlarında önemli çalışmalar yapmaya devam ediyoruz. Araştırma merkezlerimizden olan Toplumsal Düşünce ve Araştırmalar Merkezi (TODAM) Türkiye ve dünyadaki fikri birikim ve yönelimleri takip ediyor, toplumsal değişim alanında araştırmalar yapıp veri setleri ve analiz modelleri oluşturuyor, önemli sosyal sorunları veriler ışığında ele alıyor ve bu sorunlara çözüm önerileri geliştiriyor. Eğitim Politikaları Araştırma Merkezi (EPAM) Türkiye'de eğitim alanının güçlenmesini sağlayacak çalışmalar yaparak bütün dünyada eğitimde fırsat eşitliğinin ve adaletin sağlanmasına katkı sunacak bir birikim oluşturmak için çalışmalar yapıyor. İslam İktisadı Araştırma Merkezi (İKAM) İslam iktisadı düşüncesinin külli bir şekilde inşası için yetkin fikir ve teorilerin üretilmesini teşvik etmeyi ve yeni çalışmalara zemin teşkil etmeyi amaçlıyor. Svil Toplum Akademisi (STA) ise Türkiye'de sivil düşüncenin ve faaliyet alanının gelişmesi için modeller üretiyor ve sivil toplum kuruluşlarının kurumsal kapasitesinin geliştirilmesi için eğitimler, etkinlikler ve buluşmalar düzenliyor, çeşitli yayınlar çıkartıyor.

2020 yılında üretmeye başladığımız Alan İzleme Raporları ile ekonomi, eğitim, hukuk ve sivil toplum alanlarındaki yıllık gidişatı ve sorunları, önemli gelişmeler, veriler ve vakalardan hareketle belirleyip, çözüm üretilmesi mümkün bir perspektif sağlamayı amaçlamaktayız. Bu raporlar ilgili alandaki verilerin derlenmesiyle oluşturulmuş bir veri tabanı üzerinde bina edilmektedir. Bu veriler tasviri bir bakışla değerlendirilip ileride de kullanılmak üzere göstergeler inşa edilmektedir.

Alan İzleme Raporlarında gelişmeleri teorik bir bakışla ele alıp araştırmacıların ve karar alıcıların faydasına sunmaktayız. Raporlarda alandaki bir yıllık gelişmeyi tek bakışta sunmayı amaçlayan panoramik bölümler ve kritik konulara dair derinlemesine analiz bulunduran bölümler bulunmaktadır.

Elinizdeki raporda 2020 yılında yargının genel görünümü ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda anayasa hukuku, ceza hukuku, özel hukuk, AİHM kararları çerçevesinde Türkiye'nin insan hakları karnesi ve arabuluculuk ve uzlaşma başlıkları incelenmiştir. Tüm alanları etkilediği gibi hukuk alanını da etkileyen COVID-19 pandemisinin alana etkileri değerlendirilmiştir. 2020 yılında yasama ve yürütme ise ayrı bir başlık olarak incelenmiş, bu kapsamda gündemde olan dijital mecralar komisyonu ve sosyal medya kanunu, kitle imha silahlarının yayılmasının finansmanının önlenmesine ilişkin kanun gibi değişiklikler incelenmiştir. Raporda son olarak 2020 yılının değerlendirilmesi yapılmıştur. Türkiye'de hukuk sisteminin problemlerinin çözülmesi için yapılması gerekenlerin dile getirilmesi raporun öne çıkan özelliklerinden biri olmuştur.

Bu raporun geçmişten alınacak derslerin alınmasına ve geleceğe yönelik güçlü adımların atılmasına ve Daha adil ve müreffeh bir Türkiye'nin oluşmasına vesile olmasını temenni ederiz.

Sunuş

Hafsa Nur Engeloğlu

Hukuk Alan Sorumlusu

İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı tarafından her yıl düzenli olarak yayımlanan Alan İzleme Raporları, belirlenen alanda yaşanan gelişmeleri kronolojik ve veriye dayalı olarak derleyerek hem mevcut yılın fotoğrafını çekmekte hem de yıllar içinde oluşan birikimle stratejik adımları ve politikaları izleyebilmeyi sağlamaktadır.

Türkiye'de hukuk denilince akla, Anayasa hukukuna dair tartışmalar ile ceza hukuku ve insan hakları ile ilişkili yargısal olaylar ve yargı kararları gelmektedir. Yargı erki dışında yasama ve yürütme erkleri de hukukla ilişkili olup, yaptıkları işlemler hukukun konusudur. Bu gerçekten yola çıkarak Hukuk Alan İzleme Raporu'nda yargıya dair sayısal verilerin yanı sıra yasama ve yürütme alanında gerçekleşen hukuki işlemlere, değişikliklere, teşkilat yapısındaki değişimlere ve hukuk mesleklerinde yaşanan gelişmelere de yer verilmektedir.

Hukuk Alan İzleme Raporu 2020'de, yıl boyunca yaşanan hukuki düzenlemeler, kamuoyu gündemine taşınan hukuki olaylar, idari işlemler ve mahkeme kararları kronolojik olarak sıralandı. Yargının Genel Görünümü, Pandeminin Hukuki Bilançosu ve 2020 Yılında Yasama ve Yürütme ana bölümlerinden oluşan raporda; gündemde yer alan Doğu Akdeniz, göç, insan hakları tartışmaları, çıplak arama ve pandemi sürecinde hukuk öğrenciliği uzmanların ve paydaşların görüş yazıları ile değerlendirmeye tabi tutuldu.

Bütün mahkemelere dair 2020 yılına ait istatistikî verinin paylaşılmasının rapor hacmini artırmanın ötesine geçmeyeceği ve 2019 ile 2020 verileri arasında esaslı bir farka işaret etmeyeceği gerçeğinden hareketle, diğer alanlara göre kamuoyu gündeminde de daha çok yer alan Anayasa hukuku, insan hakları hukuku, ceza hukuku, aile mahkemeleri, uzlaştırma ve arabuluculuğa ilişkin sayısal veriler gösterilerek analiz edildi. 2020 yılını bütünüyle etkisi altına alan COVID-19 salgını hukukun gündemini de meşgul etti. Birçok farklı kurum tarafından hazırlanan COVID-19 raporları, hukuk alanında yaşanan değişiklikleri ve düzenlemeleri detaylıca ele aldı. Hukukun birçok farklı alt dalının olması ve ufak düzenlemelerin dahi hukuki süreçte ciddi değişikliklere sebep olması yapılan düzenlemelerin tek tek ele alınmasını zaruri kılmaktadır. Ancak Hukuk İzleme Raporu'nda; düzenlemelerin yapılış şeklinin hukukun temelini teşkil etmesinden yola çıkarak pandemi sürecinin hukuk ile ilişkisine anayasa, idare ve insan hakları hukuku bağlamında yer verildi. Yasama ve yürütmenin yer aldığı son bölümde ise, ya-

pılan kanuni düzenlemeler, Meclis'in vazgeçilmez parçası olan komisyonların çalışmaları ile Adalet Bakanlığı'nın çeşitli çalışmaları incelendi.

Hukuk İzleme Raporu 2020'nin hazırlanmasında emeği geçen İLKE araştırmacılarına ve personeline; bölüm yazarları Abdülkadir Yıldız, Elif Remle Yaralı ve Esma Küçükbay'a; değerlendirme ve görüş yazıları ile katkı veren Deniz Baran, Ali Osman Karaoğlu, Ahmet Sait Öner, Gülnaz Yücel ve Vildan Gülsev'e; Alan İzleme Raporlarının fikrî öncülüğünü yapan Vakıf Yönetim Kurulu Başkanı Lütfi Sunar'a, Vakıf Mütevelli Heyetine ve Heyet Başkanı Nihat Erdoğmuş'a teşekkür ederim.

Giriş

Teknolojinin ilerlediği ve küresel çapta salgın hastalıkların geçmişin birer masalı haline geldiği düşünülen günümüz dünyasında, COVID-19 pandemisi insanı, toplumu ve devletleri tahmin edilenin ötesinde etkiledi. Dünya çapında yayılan virüs sebebiyle 2020 yılında olağan dışı bir süreç yaşandı. Küresel salgın ilan edilmesiyle birlikte kişi ve toplum sağlığının korunması kadar, hukuki düzenlemelerin yapılması, normların değişimi ve ihtiyaca uygun şekillenmesi zarureti doğdu. Bireylerin salgın karşısında hukuki düzenlemeler ile korunması amacıyla; çalışma hayatında düzenlemeler, adli süreçlerin durması, sözleşmelerin akıbeti, infaza yönelik düzenlemeler gibi birçok farklı başlıkta düzenleme yapıldı. Ancak düzenlemelerin ve alınan tedbirlerin özellikle temel hak ve özgürlüklere yönelik sınırlayıcı hükümler içermesi birçok hukuki tartışmayı beraberinde getirdi.

Salgın, gündemi tamamıyla meşgul etse de aile, kadına şiddet, Avukatlık Kanunu ve barolar, Cumhurbaşkanlığı kararnameleri, Berberoğlu ve Kavala başvuruları gibi Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvurular, göç ve göçmenler, Doğu Akdeniz ve Ege, yargı reform paketi kapsamında yapılan düzenlemeler, sağlıkta şiddetin önlenmesi, yargıda dijitalleşme 2020 yılı içinde gündemde yer alan konuların başında geldi.

Süregelen Tartışma: Şiddet ve Aile

Toplumda oldukça önemli bir yere sahip olan aileye ve kadına yönelik çeşitli tartışmalar güncelliğini korumaya devam ediyor. Kadına yönelik şiddetin sıklıkla gündemde yer aldığı 2020 yılında, pandeminin insan yaşamını bütünüyle etkilemesi ve kapanmalar, sokağa çıkma kısıtlamaları, karantinalar ile dışarıda geçirilen sürenin azalarak evde aile üyeleriyle geçirilen vaktin artması sebebiyle boşanmalarda da artış beklenmekteydi. Ancak beklenenin aksine yıl içinde açılan boşanma dava sayısı da kaba boşanma hızı da düşmüştür. Bununla birlikte boşanma sebeplerinden hayata kast, pek kötü ve onur kırıcı davranış nedeniyle açılan boşanma dava sayısının bir önceki yıla göre %28,38 artması dikkat çekicidir.

Şiddet konusu, daha çok kadına yönelik şiddet üzerinden konuşulsa da şiddetin dünya genelinde artış gösterdiği bir gerçek olarak önümüzde durmaktadır. 2019 yılında sporda şiddeti engellemeye yönelik kanuni bir adım atılmıştı. Pandemi sürecinin

de etkisiyle 2020 yılında da sağlıkta şiddet düzenlemesi, Genel Kurul'dan geçerek kanunlaştı. Şiddetin önlenmesine yönelik yapılan her çalışma önemli olmakla birlikte şiddetin parçalı olarak konuşulması ve özel düzenlemelerin bütündeki yeri tartışılmaksızın yapılması şiddet ile mücadelede gerçek nedenlerin gözden kaçırılmasına sebep olmaktadır.

Daha Demokratik ve Çoğulcu Bir Sistem veya Baroların Güç Kaybı

2020 Haziran'da Avukatlık Kanunu'nun değiştirilmesine yönelik çalışmalar başlamış; bu yasa teklifinin sunulmasıyla "daha demokratik ve çoğulcu" bir sistemin hedeflendiği ifade edilmişti. Temelde bu kanun, beş binden fazla avukat bulunan illerde asgari iki bin avukatla oluşan bir grupla yeni bir baro kurulabileceğini öngörmektedir. Özellikle il barolarından Türkiye Barolar Birliği'ne gönderilen delege sayısının değişmesi gerekçesiyle ülkedeki büyük şehirlerdeki avukatların Türkiye Barolar Birliği'nde temsilinin azalacağı ve üç büyük baronun birlik içindeki etkisinin büyük ölçüde azalacağı yönünde tartışmalar gündeme gelmişti. TBMM Adalet Komisyonu'nda yasa teklifinin görüşüldüğü sırada, barolarla görüşme teklif edildi. Ancak yeni baro kurulmasına ilişkin düzenlemeyi içeren kanun teklifinin tepki ile karşılanmış olması, görüşme teklifinin Erzurum ve Elâzığ baroları dışında herhangi bir baro nezdinde karşılık bulmamasına sebep oldu.

Meclisteki uzun görüşmeler sonucunda 15.07.2020 tarihli ve 31186 Sayılı Avukatlık Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile aynı ilde birden fazla baro kurulmasının esas ve usulleri düzenlendi. Tüm bu gelişmelerin ardından Türkiye'de 81'inci İstanbul'da 2'nci baro olarak Eylül 2020'de İstanbul 2 No'lu baro kuruldu.

Pandemi Şartlarının Hukuka Etkisi

SGK, 07/05/2020 tarihli ve 2020/12 Sayılı Genelge ile; koronavirüsün bulaşıcı bir hastalık olması sebebiyle iş kazası/meslek hastalığı dışında değerlendireceğini yayınlamıştı. Buna karşılık Nakliyat-İş Sendikası genelgenin iptali üzerine dava açmış ve Danıştay 10. Daire yürütmenin durdurulmasını reddetmişti. Ancak 15/04/2020 tarihli ve 2018/5018 Esas sayılı Yargıtay 21. Hukuk Dairesi Kararı söz konusu Danıştay kararı açısından önem taşımaktadır. Nitekim Yargıtay, işçinin bir bulaşıcı hastalık olan H1N1 virüsüne iş sırasında enfekte olmasını ve bu virüs sebebiyle ölmesini iş kazası olarak ifade etmektedir. Ayrıca özellikle 2020 yılı içinde COVID-19 salgınına yönelik çeşitli zamanlarda çıkarılan genelgelere taverna, gazino, restoran gibi iş yerleri faaliyetinin geçici olarak durdurulmasına yönelik çıkarılan genelgeler de söz konusu kurumları kapsayıp kapsamamasına veya çıkarılan genelgenin söz konusu tarihi içine alıp almadığına yönelik itirazlara sebep olmuş ve Danıştay'a bu konuda yürütmenin durdurulması talep edilmişse de Danıştay bu taleplere daha çok ret yönünde kararlar vermiştir. Nitekim COVID-19 Ek Tedbirlerine yönelik genelgenin 65 yaş üstü vatandaşlara getirilen kısıtlamaların hukuka aykırı olduğu, diğer genelgelerle değerlendirildiğinde tereddütlerin oluştuğu gibi gerekçelerle iptali istense de Danıştay aynı şekilde yürütmenin durdurulmasını reddetmiştir. Bununla

birlikte Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu gibi COVID-19 pandemisine ilişkin yürütülen bilimsel çalışmalardaki komisyonların belirlenmesi, çalışması şartlarının sağlanmaması sebebiyle Danıştay'a birtakım itirazlar gerçekleşmiştir.

Ayrıca COVID-19 salgını süresince uzaktan çalışma modeli birçok işveren tarafından uygulanmıştır. Söz konusu bu model İş Kanunu m. 14'te iş görme ediminin işyeri dışında yerine getirilmesi şeklinde düzenlenmektedir. Bu durum ise iş kazası kavramının farklı bir boyutuyla tekrar gündeme gelmesine neden olmuştur. Nitekim işçinin evinde iş ile ilgili birtakım görevleri yerine getirirken geçirdiği kazalar da iş kazası olarak kabul edilmektedir. Salgın sürecinde işverenin işçilere yıllık izin kullandırması da başka bir durumu gündeme taşımıştır. Nitekim bir yılını doldurmuş işçilerin kazandığı yıllık izin hakkının işveren tarafından belirlenen süre içinde kullandırılması uygulaması iyi niyet çerçevesinde değerlendirilmeyi gerekli kılmaktadır. Salgın süresince uygulanan kısa çalışma ödeneği her ne kadar sigortalıların çalışmadıkları dönem için 3 ayı aşmayacak biçimde destek verileceğini öngörse de Cumhurbaşkanlığı kararıyla bu süre 6 aya kadar uzatılmıştır.

İcra ve iflas hukuku bakımından ise söz konusu Kanun m. 330 uyarınca ve cumhurbaşkanı kararıyla ülke genelinde icra ve takip işlemleri durdurulmuş; ancak uygulamada herhangi bir tereddüt oluşmaması açısından Adalet Bakanlığı da söz konusu işlemlerin ayrıntılı bir biçimde düzenlendiği bir genelge yayınlamıştır. Bununla birlikte tapu müdürlüklerinde ve noterlerdeki işlemler devam etmiştir.

COVID-19 sebebiyle 7242 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair 70 maddeden oluşan Kanun Teklifi'ne geçici hükümler eklenmiş, kanun 15 Nisan 2020'de Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Geçici 9. madde ile cezası açık cezaevinde infaz edilen hükümlüler ile kapalı cezaevlerinde bulunup açık cezaevine ayrılmaya hak kazanan hükümlülerin tamamının herhangi bir ayrıma gidilmeksizin 31 Mayıs 2020'ye kadar izinli sayılmaları ve denetimli serbestliğin bir defaya mahsus olmak üzere 3 yıl öne alınması COVID-19 sebebiyle geçici olarak yer verilen düzenlemelerdendir. Kamuoyunda düzenlemelerin amacı, salgın koşullarında cezaevlerindeki nüfus yoğunluğunu azaltmak olarak okunmuştur. .

Yargı Reformu Strateji Belgesindeki Hedefler Gerçekleştiriliyor

İlk paketi 2019 yılında ilan edilen Yargı Reformu Strateji Belgesi kapsamında yapılan değişiklik ve düzenlemelerin 2020 yılındaki ilk adımı, seri muhakeme usulü ve basit yargılama usulünün yürürlüğe girmesi oldu. Basit yargılama usulü ile 2,5 yıl süren dosyaların 6 ayda kesinleştiği görülürken, ilk 9 ayda 107 bin 94 suçla ilgili basit yargılama usulünün tercih edilmesi de yargılamaların hızlandırılması ve sadeleştirilmesi hedefinin gerçekleştiğini göstermektedir.

İkinci yargı paketi olarak kabul edilen ve kamuoyunda infaz düzenlemesi olarak yer alan Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile; Strateji Belgesi'nde

yer alan "ceza adaleti sisteminin etkinliğinin artırılması" ve "hak ve özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesi" amaçlarına yönelik birçok değişiklik gerçekleştirildi. Cezaevinde hayatını yalnız idame ettiremeyen 65 yaşını bitiren hükümlülerin denetimli serbestlik tedbirinden yararlanabilmesi ve kadınlar, yaşlılar ve çocuklar için öngörülen konutta infaz usulünün ceza sınırının artırılması bu değişikliklerdendir. Kamuoyunda sıkça gündeme gelen yeni doğum yapmış ve/veya hamile kadınların cezalarının infazı ile ilgili değişiklikler de aynı düzenlemede yer aldı. Yargı Reformu Strateji Belgesine uygun olarak gerçekleştirilen bu düzenlemeler, kamuoyu beklentisini de karşılamış oldu.

28 Temmuz 2020'de yürürlüğe giren ve 2020'nin son paketini oluşturan üçüncü yargı paketiyle, tüketici uyuşmazlıklarının daha kısa sürede çözümlenmesi amacıyla tüketici arabuluculuğu dava şartı olarak zorunlu hâle getirildi. Kadastro mahkemelerine ait kararların miktar ve değerine bakılmaksızın istinaf ve temyiz kanun yolu incelemesine açılması; delil avansının peşin yatırılması uygulaması değiştirilerek, dava sürecinde ihtiyaç bulunan anda yatırılması; herhangi bir gerekçeyle imza atamayanların mühür ya da parmak izi gibi yöntemlerle düzenledikleri belgelerin masrafsız şekilde noterlerde onaylanarak senet niteliği taşıması, hukuk yargılamalarında hâkimin gizlilik kararı verebilmesi, ön inceleme duruşmasında mazeretsiz gelmeyen tarafın rızası hilafına iddia veya savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi usulünün kaldırılması gibi yeni düzenlemeler adil yargılanma hakkını güvence altına alan, kişinin hak arama imkân ve zeminini genişleten ve hak kayıplarının önüne geçmeyi hedefleyen uygulamalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

2019 yılı Hukuk İzleme Raporunda bizim de üzerinde durduğumuz mahkemelerde

ihtisaslaşma, reform paketleri kapsamında adımları atılan konulardan biri oldu. Yargı Reformu Strateji Belgesinde planlanan hedeflerden biri hukuk mesleklerinde nitelikli insan gücünün artırılmasıydı. 15 Temmuz sonrası zorunluluk gereği 1 yıla indirilen hâkim-savcı adaylık dönemi, 2020 yılında alınan kararla akademi ve adliye stajını kapsayacak şekilde 2 yıla çıkarıldı.

Yargıda Dijital Dönüşüm

Teknolojinin ilerlemesi ile birlikte hukuk alanında da çeşitli dönüşümler yaşanıyor. Adliyeye gitmeden dava dosyalarından tebligata, idari para ve trafik cezalarından bazı mahkeme kararlarına erişime kadar birçok imkân internet üzerinden sağlanıyor. Uzun zamandır uygulamada olan e-Tebligat, UYAP, UYAP-EKİP gibi sistemlerin yanı sıra yargı reformu kapsamında uygulamaya konulan e-duruşma sistemi de Türkiye genelinde yaygınlaştırılıyor. 2020 yılı sonunda, Türkiye genelinde e-Duruşmanın uygulandığı mahkeme sayısı 329'a yükselirken, hem avukat hem vatandaş tarafından arabuluculuk başvurularının UYAP üzerinden yapılabilmesi koronavirüs tedbirleri kapsamında adliyelerdeki yoğunluğu da azaltacaktır. Uygulamanın başladığı ilk 3 günde 2 bin 905 dosyanın başvurusunun internetten yapılmış olması uygulamanın karşıladığı ihtiyacı göstermektedir. Yargıda dijitalleşme kapsamında uygulamaya geçirilen sistemler, özellikle e-Tebligat, UYAP-EKİP gibi uygulamalar maliyetten tasarruf sağlarken, yargısal süreçleri de hızlandırmaktadır.

2020 yılı içerisinde dijitalleşmede atılan adımlardan bir diğeri de Arabulucu Portal, Bilirkişi Portal ve Uzlaştırmacı Portal mobil uygulamalarının devreye sokulması oldu. Mobil Avukat Bilgi Sistemi CELSE uygulaması da avukatların duruşma takibini kolaylaştırması, izinli hâkimleri görebilmesi ve uygulama üzerinden mazeret dilekçesi gönderebilmesi noktasında sağladığı imkânlarla avukatlara kolaylık sağlamaktadır. Ceza infaz kurumlarında başlatılan, hükümlüler ile yakınlarının görüntülü görüşmesine imkân sağlayan e-Görüş projesi de birçok açıdan fayda sağlayacaktır. Hükümlü yakınlarının seyahat masraflarının azalması, hükümlünün rehabilitasyonu, seyahat edemeyecek olanların hükümlü ile görüşebilmesi, çocukların cezaevi ortamına maruz kalmaksızın görüşme yapabilmesi gibi vatandaşın yargısal hizmetlere daha kolay ve sağlıklı ulaşımının sağlanmasıyla birlikte pandemi süreci de projeyi daha anlamlı kıldı.

Adalet Bakanlığı'nın uygulamaya koyduğu elektronik sistemlerden biri olan e-Adalet Vatandaş Mobil Uygulaması, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimini ve gelişmekte olan ülkelerin bilişim alt yapılarını iyileştirmeye teşvik eden WSIS Forumu 2020 kapsamında düzenlenen yarışmada 776 proje arasından ilk 5'e girerek şampiyonluk ödülünü kazandı. 175 ülkenin katıldığı uluslararası yarışmada dijitalleşme kapsamında atılan adımların bir ürünü olan sistemin ödül alması, Türkiye için hukuk ve dijitalleşme alanında önemli bir gelişme olarak yerini aldı.

Kronoloji: 2020'de Ne Oldu?

OCAK

22 Ocak 2020

AYM Cumhurbaşkanlığı kararnamelerine ilişkin ilk kararını verdi.

ŞUBAT

01 Şubat 2020

OHÂL Komisyonu, 101 bin 500 dosyayı karara bağladı.

13 Şubat 2020

Anayasa Mahkemesi Kanal İstanbul Projesi için iptal talebinin reddine karar verdi.

14 Şubat 2020

Palu Ailesi Davası'nda karar verildi.

MART

20 Mart 2020

Açık ve kapalı alanlardaki toplantı ve aktiviteler Nisan ayı sonuna kadar ertelendi.

22 Mart 2020

İcra ve İflas Takipleri durduruldu.

25 Mart 2020

Adli konulara ilişkin süreler 30 Nisan 2020'ye kadar durduruldu ve duruşmaların ertelenmesine yönelik HSK'ye yetki verildi.

29 Mart 2020

Cezaevlerinde görüntülü görüşmeye imkân tanıyan yönetmelik yayımlandı.

NİSAN

09 Nisan 2020

Gezi davasında Osman Kavala dâhil 9 sanığa verilen beraat kararına karşı İstanbul Cumhuriyet Savcısı Edip Şahiner, istinaf başvurusunda bulundu.

15 Nisan 2020

Yeni İnfaz Yasası Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi.

MAYIS

8 Mayıs 2020

Ticari taksilere ilişkin yeni genelgeye göre, taksilere aynı anda üç kişiden fazla müşteri binemeyecek.

12 Mayıs 2020

AYM, "ÇED Gerekli Değildir" kararına karşı açılan davanın ehliyet yönünden reddedilmesi nedeniyle mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine karar verdi.

13 Mayıs 2020

AYM'nin Cumhurbaşkanlığı kararnamelerine dair verdiği ilk karar Resmî Gazete'de yayımlandı.

13 Mayıs 2020

Hâkim ve savcıların görevde yükselme kararları Resmî Gazete'de yayımlandı.

HAZİRAN

6 Haziran 2020

Yeni Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı olarak Bekir Şahin atandı.

EYLÜL

13 Eylül 2020

AYM, şehirlerarası yollarda gösteri yürüyüşünü yasaklayan kanunu iptal etti.

EKİM

3 Ekim 2020

Sakarya Barosu Başkanı Av. A. Burak, Sakarya Barosu 54. Olağan Genel Kurulu'nun İçişleri Bakanlığı Genelgesi ile ertelenmesinin Anayasa aykırı olduğunu iddia etti.

7 Ekim 2020

Ankara 4. Ağır Ceza Mahkemesince yürütülen Akıncı Üssü davasında 475 sanığın yargılanmasına devam edildi.

7 Ekim 2020

İstanbul 14. Ağır Ceza Mahkemesi, MİT tırlarının durdurulması davasında Can Dündar'ın kaçak sayılması ve tüm mal varlıklarına el konulması kararını verdi.

10 Ekim 2020

Alaattin Çakıcı'ya verilen 17 yıl hapis cezası istinafa taşınıyor.

13 Ekim 2020

14. Ağır Ceza Mahkemesi, Enis Berberoğlu'nun yeniden yargılanması talebini reddetti.

14 Ekim 2020

"224 Sanıklı Genelkurmay Çatı Davası" istinaftan geçti.

15 Ekim 2020

İstanbul'da avukatlar Genel Kurulun zamanında yapılması için eylem düzenledi.

15 Ekim 2020

Muhsin Yazıcıoğlu'nun ölümüne ilişkin dava yine ertelendi.

15 Ekim 2020

Fethullahçı Terör Örgütü'nün (FETÖ) "Denizli dar bölge adliye imamı" olduğu tespit edilen ByLock kullanıcısı Yasin Doğan, 8 yıl 9 ay hapis cezasına çarptırıldı.

18 Ekim 2020

Ergenekon Davası hâkimi Hüsnü Çalmuk'a 10 yıl hapis cezası verildi.

22 Ekim 2020

Ankara'da seri muhakeme ile 9 ayda 3 bin dosya çözüldü.

22 Ekim 2020

Can Dündar'ın MİT tırlarının durdurulması davasında kaçak sayılmasına ve kendisine ait gayrimenkullere el konulmasına ilişkin yaptığı itiraz İstanbul 15. Ağır Ceza Mahkemesi'nce reddedildi.

27 Ekim 2020

Eski CHP Milletvekili Enis Berberoğlu'nun avukatları, Anayasa Mahkemesinin verdiği kararı yerel mahkemenin uygulamamasının hak ihlaline neden olduğu gerekçesiyle AYM'ye yeniden başvuru yaptı.

31 Ekim 2020

İzmir'de deprem sebebiyle yıkılan binalar için inceleme ve soruşturma başlatıldı.

KASIM

5 Kasım 2020

Tekirdağ'ın Çorlu ilçesinde 25 kişinin öldüğü, 328 kişinin yaralandığı tren kazasıyla ilgili açılan davanın 6'ncı duruşması görülmeye başlandı.

5 Kasım 2020

Yargıtay Birinci Başkanlık Kurulu, Yargıtay Kanunu'na eklenen geçici 15. madde uyarınca, 3 ve 13. Ceza Daireleri ile 23 ve 17. Hukuk Dairelerinin kapatılmasını kararlaştırdı.

12 Kasım 2020

Kepez ilçesindeki bir ilkokulda yaşanan cinsel istismar olaylarıyla ilgili davada istismarcı öğretmene 621 yıl hapis cezası verildi.

13 Kasım 2020

Şeref Malkoç yeniden Kamu Başdenetçisi seçildi.

17 Kasım 2020

Sokağa çıkma kısıtlaması geri döndü.

18 Kasım 2020

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu Alaattin Çakıcı hakkında suç duyurusunda bulundu.

22 Kasım 2020

1 milyon 116 bin dosya arabuluculuk sayesinde çözüme kavuştu.

ARALIK

9 Aralık 2020

Adalet Bakanlığı sınav, atama ve nakil yönetmeliğinde değişikliğe gidildi.

19 Aralık 2020

Fethullahçı Terör Örgütü'nün (FETÖ), 15 Temmuz'daki darbe girişimine ilişkin soruşturma kapsamında tutuklanan Osman Kavala'nın tahliye talebi reddedildi.

22 Aralık 2020

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Büyük Dairesi, cezaevinde bulunan eski HDP Genel Başkanı Selahattin Demirtaş'ın derhâl serbest bırakılması yönünde karar aldı.

23 Aralık 2020

Alaattin Çakıcı, Kılıçdaroğlu soruşturmasıyla ilgili savcı karşısında.

24 Aralık 2020

Yargıtay eski üyelerinin Yüce Divan'daki ilk duruşması tamamlandı.

24 Aralık 2020

Türkiye Çevre Ajansı kuruldu.

29 Aralık 2020

Yargıtay'dan emsal karar: POS cihazından yapılan dolandırıcılıktan banka sorumludur.

29 Aralık 2020

AYM Osman Kavala'nın hak ihlali başvurusunu reddetti.

31 Aralık 2020

Hükümlüler, iyi hâl tespitinde 6 ayda bir değerlendirmeye tabi tutulacak.

2020 TÜRKİYESİ'NDE YARGININ GENEL GÖRÜNÜMÜ

Hukuk konuşulmak istendiğinde akla ilk gelen yargı sistemi, birçok farklı parçadan oluşmaktadır. Roma hukukundan itibaren Kıta Avrupa sisteminde kabul edilen kamu hukuku-özel hukuk ayrımı elbette ilk akla gelen tasniflendirmedir. Bu tasnif ile birlikte Türk yargı sistemi, ilk derece mahkemeleri, bölge mahkemeleri (İstinaf) ve temyiz mahkemeleri (Yargıtay/Danıştay) olmak üzere üç kademeli bir sistemden oluşmaktadır. Anayasa mahkemesi de üst mahkeme olarak sistemin bir parçasıdır. AİHM ise iç hukuktaki yargı sisteminin bir parçası olmamakla birlikte, Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne taraf olması sebebiyle AİHM kararlarının gereğini yerine getirmekle yükümlüdür. Konularına göre hukuk, ceza ve idare olarak ayrılan ilk derece mahkemeleri; ağır ceza, asliye ceza, sulh ceza, asliye hukuk, sulh hukuk, idare, iş, icra, aile, çocuk, çocuk ağır ceza, asliye ticaret, tüketici, fikrî ve sınai haklar, kadastro, infaz hâkimliği/ mahkemeleri şeklinde illerdeki ihtiyaca göre çeşitlenmektedir.

Rapor kapsamında 2020 Türkiyesi'nde yargının genel görünümünü ele alabilmek için belirli sınırlandırmalara gitme mecburiyeti doğmuştur. Her ne kadar yargı sistemi bir bütün olarak gözükse de, bütün dava/ dosya sayılarının detayını ve diğer konularla ilişkisini ortaya koymak çok daha kapsamlı çalışmaları gerektirmektedir. Çalışmanın kapsamının daraltılması amacı ve hukukun alt dallarının çeşitliliği ile bu çeşitliliğin birbirinden bağımsız pek çok hususu içermesi sebebiyle 2020 yılında Türkiye'nin gündemini en çok meşgul eden alanlar seçilerek incelenmiştir.

Bu çerçevede raporun bu bölümünde ancak kuş bakışı bir açıyla, seçilen alanlardaki istatistikî verilere yer verilerek dosya sayıları ve mahkemelerin işgücü ortaya konulmaya çalışılmıştır. Seçili alanlarda 2020 yılında gerçekleşen değişiklikler ve/veya toplumsal olaylar da ele alınarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Özellikle kamu hukuku alanında; Anayasa hukuku, insan hakları hukuku, ceza hukuku ve Yargıtay'a, özel hukuk alanında ise hukuk mahkemelerine, özelde aile mahkemelerine yer verilmiştir. Hem kamu hem özel hukuku ilgilendiren ve gün geçtikçe yaygınlaşan alternatif uyuşmazlık yöntemleri arabuluculuk ve uzlaştırma verileri de yıl içinde gerçekleşen değişiklikler ile birlikte değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra 2020'de gündemi en çok meşgul eden Doğu Akdeniz mevzusu, gelişmelerin seyrini takip eden ve uluslararası hukuk açısından değerlendirmeleri içeren bir yazı ile dikkate sunulmuştur.

Anayasa Hukuku Tartışmaları ve Anayasa Yargısı

Abdulkadir Yıldız

Necmettin Erbakan Üniversitesi

2020 yılı tüm dünyada salgın hastalığın gölgesinde geçmiş ve bu durum birçok konunun yeniden düşünülmesini sağlamıştır. Türkiye'de 6771 sayılı Anayasa değişikliği hakkında Kanun ile kabul edilen yeni hükûmet sisteminin yürütme organına istikrar ve hızlı hareket kabiliyeti kazandıracağı argümanının ne ölçüde geçerli olduğu da salgın hastalık döneminde bir tür sınamaya tabi tutulmuştur. Öte yandan salgın, anayasal özgürlüklerle ilgili sınırlamalara başvurulmasına sebep olmuştur: Seyahat özgürlüğü, çalışma hakkı, din ve vicdan özgürlüğü ve toplanma özgürlüğü salgın sebebiyle sınırlanan başlıca hak ve özgürlüklerdir. Anayasa'ya göre "tehlikeli salgın hastalık" bir olağanüstü hâl ilanı sebebi olmasına rağmen olağanüstü hâl ilan edilmemiştir. Bu sebeple özgürlüklerin Anayasa'nın 13. maddesinde ortaya konulan olağan dönemdeki rejim çerçevesinde sınırlandırılabileceği belirtilmelidir. Bu açıdan en temel tartışma ise sınırlandırmanın kanuna dayanmasıdır. Hayatımızın bir parçası hâline gelen maske takma zorunluluğu, sokağa çıkma kısıtlamaları, seyahat yasakları gibi tedbirlerin yasal dayanağı olarak belirtilen İl İdaresi Kanunu'nun ve Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun COVID-19 salgınında bahsedilen sınırlandırmalara yasal dayanak oluşturma boyutu hâlâ tartışılan konuların başında gelmektedir.

Türkiye'de 9 Temmuz 2018 tarihinden itibaren uygulanan Cumhurbaşkanlığı sistemi, gündemde yer edinmeye devam etmektedir. Anılan sistemin en önemli özelliklerinden biri, Cumhurbaşkanı'nın düzenleyici işlemlerinden olan Cumhurbaşkanlığı kararnamesidir (CBK). Anayasa, CBK'ların denetimini Anayasa Mahkemesi'ne (AYM) verdiğinden meselenin bu boyutu aynı zamanda anayasa yargısı içinde yer almaktadır.

2020 yılı içinde AYM'nin CBK'ya karşı açılan iptal davalarında verdiği kararlar, CBK'nın kapsamıyla ilgili Anayasa'nın 104/17. maddesindeki düzenlemenin bazı muğlak yönlerinin giderilmesini sağlamıştır. İlk olarak AYM'ye göre CBK çıkarma yetkisi, yürütmenin diğer düzenleyici işlemlerinden farklı olarak Cumhurbaşkanı'na ilk elden düzenleme yapma yetkisi vermektedir. Başka bir deyişle Cumhurbaşkanı, herhangi bir kanuna dayanmadan ve yasama organının onayına ihtiyaç duymadan CBK çıkarabilir (AYM, E. 2019/31, K. 2020/5, K.T. 23.01.2020, § 4).

AYM, CBK'yı konu bakımından yetki kurallarına uygunluk ve içerik açısından Anayasa'ya uygunluk açısından denetlemektedir. AYM konu bakımından yetki kurallarına uygunluğu, Anayasa'nın 104/17. maddesinde sayılan sınırlar bağlamında denetlemektedir. Buna

göre i) yürütme yetkisiyle ilgili olmayan konular, ii) Anayasa'nın temel haklar, kişinin hakları ve ödevleri, siyasi haklar ve ödevler kısmındaki haklar, iii) münhasıran kanunla düzenlenmesi gereken konular, ki AYM'ye göre Anayasa'nın kanunla düzenlenmesini öngördüğü her alan aynı zamanda münhasır kanun alanıdır ve iv) kanunda açıkça düzenlenen konular bahsedilen konu bakımından yetki sınırlarıdır. AYM yürütme yetkisiyle ilgili olmayan yasama yetkisiyle ilgili konuların (kanun koymak, kaldırmak ve değiştirmek) CBK ile düzenlenmesini Anayasa'ya aykırı bulmuştur. AYM bir konunun kanunda açıkça düzenlenip düzenlenmediği, yetki sınırı açısından yapacağı incelemede ise öncelikle CBK ile karşılaştırmaya esas olabilecek şekilde daha önce çıkarılmış bir kanunun olup olmadığını, daha sonra bu kanunun konuyu açıkça düzenleyip düzenlenmediğinin tespit edileceğini belirtmektedir. Bu bağlamda ise karşılaştırmaya esas olan kanunun CBK olmasaydı düzenleme yapılan konuya uygulanacak olup olmaması, CBK kuralının kanunla düzenlenen konuda çıkarılıp çıkarılmadığını gösterecektir (AYM, E. 2019/31, K. 2020/5, K.T. 23.01.2020, § 17).

CBK'ların içerik bakımından denetiminde ise AYM, CBK'ları konu, amaç ve sebep unsurları açısından incelemiştir. Buna göre CBK'nın kişisel yararı amaçlaması veya kamu yararı dışında bir sebeple çıkarılması CBK'yı içerik yönünden Anayasa'ya aykırı hâle getirmektedir. Konu bakımından ise CBK'nın Anayasal bir hükmün içeriğiyle uyumluluğu denetlenmektedir.

Öğretide çokça tartışılan mahfuz alan konusu, AYM'nin CBK ile ilgili kararlarında belirgin bir değerlendirmeye tabi tutulmamıştır. Kararlarda CBK ile Cumhurbaşkanı'na yürütmeyle ilgili konularda verilen genel düzenleme yetkisinin yanında Anayasa'da bazı konuların düzenleneceğinin ayrıca belirtilmesinin bu konuları Cumhurbaşkanı'nın düzenleme alanına soktuğu belirtilmekle birlikte, bu konularda yasal düzenleme yapılıp yapılamayacağı değerlendirilmemektedir. Öte yandan AYM'ye göre CBK ile düzenleneceği belirtilen konularda CBK'ya tanınan bu yetki "asli" niteliktedir. Başka bir deyişle CBK ile düzenleneceği belirtilen bir konunun CBK ile çerçevesi çizilmeden başka bir idari işleme bırakılması, CBK çıkarma yetkisinin devredilmesi anlamına gelir (AYM, E.2019/71, K.2020/82, K.T.30.12.2020, § 46).

AYM'nin norm denetimi çerçevesinde verdiği diğer bazı önemli kararlar ise şunlardır: Resmî Gazete'de 12.02.2020 tarihinde yayınlanan kararında AYM, E.2018/138 numaralı dosyada, 7146 sayılı Kanun'un 9. maddesiyle Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yaptırılması Hakkında Kanun'a eklenen *"…Kanal İstanbul ve benzeri su yolu projeleri,…"* ibaresinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal talebinin reddine karar vermiştir. Başvuruyu Anayasa'nın 2. maddesindeki hukuk devleti ilkesi ve yasama yetkisinin genelliği ilkeleri bağlamında ele alan Mahkeme, *"…Anayasa Mahkemesinin kararlarında da belirtildiği gibi kamu yararı; bireysel, özel çıkarlardan ayrı ve bunlara üstün olan toplumsal yarardır. Kamu yararı düşüncesi olmaksızın yalnız özel çıkarlar için veya yalnız belli kişilerin yararına olarak kanun hükmü konulamaz. Böyle bir durumun açık bir biçimde ve kesin olarak saptanması hâlinde söz konusu kanun hükmü Anayasa'nın 2. maddesine aykırı düşer. Açıklanan istisnai hâl dışında bir kanun hükmünün gereksinimlere uygun olup olmadığı, hangi araç ve yöntemlerle kamu yararının sağlanabileceği kanun koyucunun takdirinde olduğundan bu kapsamda kamu yararı değerlendirmesi yapmak anayasa yargısıyla"* bağ-

daşmayacağını belirtmiştir (AYM, E.2018/138, K.2019/94, 24.12.2019, § 7). Mahkeme'ye göre kaynağını Anayasa'nın 7. maddesinden alan yasama yetkisinin genelliği ise Anayasa'da düzenlenmemiş bir alanın -Anayasa'nın temel ilkeleri ile hükümlerine aykırı olmamak kaydıyla- öngörülebilir ve uygulanabilir şekilde kanunla düzenlenebileceği, bu konuda kanun koyucunun takdir yetkisinin bulunduğu anlamına gelmektedir (AYM, E.2018/138, K.2019/94, 24/12/2019, § 11).

10.09.2020 tarihinde E.2020/12 numaralı dosyada, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 22. maddesinin birinci fıkrasındaki "şehirlerarası karayollarında gösteri yürüyüşleri düzenlenemeyeceğine" yönelik ibareyi Anayasa'ya aykırı bulan AYM, hükmün iptaline karar vermiştir. Buna göre demokratik toplumun temel unsurlarından olan toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün kategorik olarak yasaklanması, çatışan hakların olduğu durumlarda yapılması gereken adil dengelemeyi içermediğinden Anayasa'ya aykırılık teşkil etmektedir. AYM, 01.10.2020 tarihinde E.2020/60 numaralı dosyada aynı ilde birden fazla baro kurulmasına imkân tanıyan kuralların ise Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal taleplerinin reddine karar vermiştir. AYM'ye göre çoklu baro olarak ifade edilen düzenlemenin baroları siyasallaştıraca-

Şekil 1. Anayasa Mahkemesi'ne Açılan İptal Davalarının Görünümü, 2014-2020

Kaynak: Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler 2020.

Şekil 2. Anayasa Mahkemesi'ne Açılan İtiraz Başvurularının Görünümü

Kaynak: Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler 2020.

ğı yönündeki iddianın incelenmesi, yerindelik denetimi kapsamında olacağından anayasallık denetimiyle bağdaşmamaktadır.

2020 yılı adli istatistiklerine bakıldığında AYM'ye toplamda 101 norm denetimi başvurusu yapıldığı görülmektedir. Bunlardan 45 tanesi iptal, 56 tanesi ise itiraz başvurusudur. 2020 yılı içinde AYM toplamda 81 başvuruyu sonuçlandırmıştır.

Bireysel başvuru, AYM'nin özgürlüklerin korunması yönünde önemli bir görev alanıdır. Nitekim bireysel başvuru usulünün 23.09.2012 tarihinde yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 2020 yılı dâhil başvuru sayısı 295.038 olmuştur. 2020 yılında yapılan başvuru sayısına bakıldığında bunun 2012 yılından itibaren yapılan başvuruların %14'üne karşılık geldiği görülmektedir.

Ülke gündemine giren bireysel başvuru kararlarından, Kadri Enis Berberoğlu başvurusunda (B. No: 2018/30030) AYM, Anayasa hükümlerinin nihai yorum mercinin kendisi olduğunu belirtmiştir. AYM'ye göre Anayasa'nın 13. maddesi bağlamında Anayasa'nın sözüne uygunluk kriteri, anayasal bir kurumun temel hakların ihlal edilip edilmediğiyle bağlantılı

Şekil 3. Bireysel Başvurulara İlişkin Denetim (Bin), 2014-2020

Kaynak: Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler 2020.

Şekil 4. Bireysel Başvurulara İlişkin Denetim- Yıl İçinde Açılan Dosyaların Dağılımı, 2014-2020

Kaynak: Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler 2020.

olarak yorumlanmasını gerektirmektedir. Bu yönde yasama dokunulmazlığının aynı zamanda seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkıyla bağlantılı olduğu sonucuna varan AYM, Anayasa'nın geçici 20. maddesi ile getirilen hükmün istisna niteliğine rağmen geniş yorumlanmasının seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkını ihlal ettiğine karar vermiştir.

Ülke gündemine giren diğer bir başvuru Mehmet Osman Kavala (2) başvurusudur (B. No: 2020/13893). Daha önce 2019 yılında önüne Mehmet Osman Kavala başvurusu ile gelen dosyada AYM'nin hakkın ihlal edilmediğine karar vermesi üzerine (*Mehmet Osman Kavala* [GK], B. No: 2018/1073, 22/5/2019) başvurucu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) gitmiş ve AİHM 10.12.2019 tarihinde başvurucunun suç işlediğine dair makul şüphenin bulunmaması nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5. maddesinin 1. fıkrasının ihlal edildiği sonucuna varmıştır. AİHM ayrıca tutuklamanın kişinin suç işlediğine dair makul bir şüphe nedeniyle yetkili bir adli makam önüne çıkarılmanın dışında bir amaçla uygulandığı gerekçesiyle 5. madde ile bağlantılı olarak Sözleşme'nin 18. maddesinin de ihlal edildiğine karar vermiştir (*Kavala/Türkiye*, B. No: 28749/18, 10/12/2019). Bu yönde AİHM, ihlalin giderimi kapsamında başvurucunun bir an önce serbest bırakılması yönünde hükûmetin gereken önlemleri alması gerektiğine hükmetmiştir. Anılan AİHM kararından sonra başvurucunun devletin gizli kalması gereken bilgilerini siyasal veya askerî casusluk amacıyla temin etme suçundan tutuklanması üzerine yaptığı bireysel başvuruda AYM, kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edilmediğine karar vermiştir. AYM'nin aynı temeldeki ikinci başvuruda da ihlal kararı vermemesi hem AYM kararlarının AİHM kararlarıyla uyumluluğu hem de devletin Anayasa'nın 90. maddesi çerçevesindeki yükümlülükleri bağlamında tartışmalı bir sonucu doğurmuştur. Nitekim *karşı oy* yazısında M. Emin Kuz bu durumu AİHM'nin mezkûr kararından ayrılmayı gerektiren bir durum söz konusu olmadığı, anılan suçlar açısından kuvvetli belirti olarak kabul edilemeyeceği yönünde belirtmiştir. Ayrıca başvurucuların tutuklu olarak yargılandıkları davalarda tahliyelerine karar verilmesinin hemen ardından, temelde yargılama konusu olan suçla ilgili bazı farklı olgulara dayanılarak başlatılan yeni bir soruşturma kapsamında ikinci defa tutuklanmalarının, yeni tutuklama tedbirini gerekli kılan tutuklama sebeplerinin neler olduğunun ve bu tedbirin neden ölçülü görüldüğünün tutuklama kararlarında yeterince belirtilmediği ve somut olayın özelliklerinden de anlaşılamadığı durumların kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edilmesi anlamına geldiğini belirtmiştir. Bu yönüyle karara muhalif gerekçelerin önemi vurgulanmalıdır.

2020 yılında oldukça tartışılan konulardan bir diğeri Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığı ile ilgili olmuştur. İlk defa 1961 Anayasası ile kurulan ve 1982 Anayasası'nda da yer alan Anayasa Mahkemesi, hukuk devleti ve anayasanın üstünlüğü ilkelerine hayatiyet kazandırmaktadır. *Mehmet Hasan Altan (3)* başvurusunda (B. No: 2018/2620) Anayasa Mahkemesi, daha önce *Mehmet Hasan Altan (2)* başvurusunda kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine karar vermiş olmasına rağmen yerel mahkeme tarafından tahliye edilmeyen başvurucunun kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir. Yerel mahkeme tahliyeyi, Anayasa Mahkemesi'nin *Mehmet Hasan Altan (2)* kararında yerindelik denetimi yaptı-

Şekil 5. Hak İhlallerine Göre Anayasa Mahkemesinde Çıkan Bireysel Başvuru Sayısı, 2014-2020

Kaynak: Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler 2020.

ğı gerekçesiyle reddetmiştir. *Mehmet Hasan Altan (3)* başvurusunda Anayasa Mahkemesi ise ihlal kararı verip bu ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılmasına hükmettiği durumlarda ilgili mercilerin ve derece mahkemesinin ihlal kararının niteliğini dikkate alarak ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde hareket etmek zorunda olduklarını belirtmiştir. Anayasa Mahkemesi kararlarının yasama, yürütme ve yargı organları ile idare makamları, gerçek ve tüzel kişileri bağladığı yönündeki Anayasa hükmü (m.153/son), derece mahkemelerinin Anayasa Mahkemesi'nin kararlarına aykırı karar veremeyeceğini göstermektedir. Bu karardan sonra özellikle bireysel başvuru usulü sonrasında insan haklarının korunmasında kritik bir fonksiyon üslenmiş olan Anayasa Mahkemesi'nin varlığının tartışma konusu yapılması ise hukuk devleti anlayışıyla bağdaşmamaktadır.

Temmuz ayında Danıştay'ın Ayasofya Cami'nin müzeye çevrilmesine yönelik Bakanlar Kurulu kararını iptal etmesi üzerine caminin ibadete açılmasına yönelik Cumhurbaşkanı kararı ile din ve vicdan özgürlüğüne yönelik önemli bir gelişme yaşanmıştır. Danıştay'ın anılan kararında da belirtildiği şekilde, vakıf senedinde cami olarak tahsis edilen Ayasofya'nın başka bir amaçla kullanılamaması devletin özgürlükleri korumak yönündeki negatif ve pozitif yükümlülükleri kapsamındadır. Öte yandan Ayasofya Cami'ne baş imam olarak atanan Prof. Dr. Mehmet Boynukalın'ın sosyal medya üzerinden yaptığı birtakım paylaşımlar ise kamuoyunda çeşitli yönleriyle tartışılmıştır. Laiklik ilkesi ve İstanbul Sözleşmesi ile ilgili bahsedilen paylaşımların ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gerektiği söylenmelidir. AYM'nin ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin birçok kararında belirtildiği üzere ifade özgürlüğü toplumun bir kısmının hatta çoğunluğunun hoşlanmayabileceği veya rahatsız olabileceği ifadeleri de kapsamaktadır.

AİHM Kararları Çerçevesinde Türkiye'nin 2020 İnsan Hakları Karnesi

Elif Remle Yaralı

Avukat

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kurulduğu tarihten günümüze kadar uluslararası düzeyde bireylerin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde (AİHS) yer alan haklarının fiilen korunmasında aktif bir şekilde rol oynayan en önemli denetim mekanizmasıdır. Sözleşmeye taraf olan devletler, kendi egemenlik alanı içerisinde bulunan gerçek ve tüzel kişilere karşı sözleşmede yer alan hak ve özgürlükleri koruma yükümlülüğü altındadır. Başka bir deyişle AİHS'ye taraf ülkelerde yaşayan bireylerin, Sözleşmede yer alan haklarının ihlal edilmesi durumunda AİHM'ye başvurma imkânları bulunmaktadır.

Mahkeme'nin her yıl yayınladığı "Yıllık Rapor"la Türkiye gibi sözleşmeye taraf olan devletlerin aleyhine yapılan başvurular, verilen ihlal kararları ve sayılarına dair istatistikler açıklanmaktadır. Söz konusu raporda yer alan Türkiye hakkındaki istatistikler incelendiğinde Türkiye'nin İnsan Hakları Karnesi ortaya çıkmaktadır.

AİHM İstatistikleri

AİHM önüne gelen yaklaşık son on yılın iş yükü dağılımına bakıldığında yıllara göre farklılık gözlemlenmektedir. 2012 yılı ile 2017 yılları arasındaki derdest başvuru sayısında azalma olmuş, 2012 yılında 128.100 olan derdest başvuru sayısı 2017 yılının sonu itibariyle 56.250'ye düşmüştür. Ancak 2017 tarihinden sonraki süreçte derdest başvuru sayısı artarak devam etmiştir. 2020 yılına gelindiğinde bu sayının 62.000'e vardığı görülmektedir. Ancak bu artışa rağmen, 2012 yılı ile 2017 yılları arasındaki derdest başvuru sayısı kıyasladığında dikkat çekici bir düşüşün olduğu görülmektedir.

Söz konusu tarihlerde Türkiye'nin taraf olduğu derdest başvuru sayısı incelendiğinde ise 2012'de 16.876 olan başvuru sayısı 2015 yılına kadar azalma göstermesine rağmen 2016 yılında artmıştır. 2018 yılında ise 7.107 ile en düşük başvuru sayısı görülmüştür. 2019 ile 2020 yılını kıyasladığımızda derdest başvuru sayısı 2019 yılında 9.236 iken 2020 yılına gelindiğinde 11.750'ye çıkmıştır. Ülkeler arası 2020 yılı derdest başvuru sayısı sıralamasında Türkiye, Rusya'dan sonra 2. sırada yer almakta ve akabinde Ukrayna gelmektedir.

AİHM'in raporundaki yıl içinde yapılan başvuru dağılımına bakıldığında 2019 yılında toplam 44.500 başvurudan 7.274 başvuru Türkiye aleyhine yapılmıştır. 2020 yılına gelindiğinde ise toplamda 41.700 başvurudan 9.104 başvuru Türkiye aleyhine yapılmıştır.

Şekil 6. AİHM Önünde Bekleyen Toplam Derdest Başvuru Sayısı, 2012-2020

Şekil 7. AİHM Önünde Bekleyen Derdest Başvuru Sayısı, Türkiye, 2012-2020

Şekil 8. Yıl İçinde Türkiye Aleyhine AİHM'e Yapılan Başvuru Sayısı, 2015-2020

Görüldüğü üzere 2020 yılına gelindiğinde, Türkiye aleyhine yapılan başvuru sayısında ve toplam sayı içindeki oranda önemli bir artış olduğu tespit edilmiştir. 2015 yılından itibaren bakıldığında ise, 2017 yılındaki başvuru sayısı dikkat çekmektedir. Bunun muhtemel sebebi, 2016 yılında yaşanan FETÖ darbe girişimi sonucunda açılan davaların AİHM'ye taşınmasıdır.

Diğer taraftan nüfus yoğunluğuna göre değerlendirme yapıldığında, ülkeler arası sıralama değişiklik göstermektedir. Türkiye'de 2020 yılında her 10.000 kişiye düşen başvuru oranı 1.09 olarak belirtilmiştir. Bu konuda en yüksek oran ile (3.50) Karadağ birinci sırada, 2.65 oran ile Sırbistan ikinci sıradadır ve akabinde 2.49 oran ile Bosna Hersek gelmektedir. Türkiye ise 13. sırada yer almaktadır. Nüfus yoğunluğu önemli bir faktör olduğundan ülkeler hakkında değerlendirme yapılırken dikkate alınması gerekmektedir. Bu veriler ışığında değerlendirme yapıldığında, Rusya ve Türkiye gibi ülkelerin aleyhine başvuru sayısının çok olmasının, insan hakları ihlalinde ülkeler arası sıralamada ilk sıralarda yer alacağı anlamına gelmediği görülmektedir.

AİHM'nin önüne gelen Türkiye aleyhine verilen hak ihlalleri dava konusuna göre ayrım yapılarak incelendiğinde; 2019 yılı ile 2020 yılındaki hak ihlallerinin sıralaması kısmen benzerlik göstermekle birlikte toplam verilen ihlal karar sayısının azaldığı (%11.4) dikkat çekmektedir. 2019 yılında Türkiye

Şekil 9. AİHM'nin Türkiye Hakkında Verdiği İhlal Kararlarının Dağılımı, 2014-2020

kararlarında en az bir hakkın ihlal edildiği karar sayısı 96 olarak belirtilmiştir. Sıralama kısmen benzerlik göstermekle birlikte, 35 kararla en çok ihlal ifade özgürlüğü hakkına ilişkin olarak verilmiş, devamında 16 kararla özgürlük ve güvenlik hakkı hakkında ihlal verilmiş ve akabinde 13 ihlal kararıyla adil yargılanma hakkı gelmiştir. 2020 yılında ise AİHM'in Türkiye kararlarında en az bir hakkın ihlal edildiği karar sayısı 85 olarak verilmiştir. En çok ihlal edilen üç hak 2019 yılıyla benzer olmakla birlikte, bu üç hakkın sıralaması değişmiştir. Bu kararlardan 31 kararla en çok ihlal ifade özgürlüğü hakkına ilişkin olarak verilmiş, onu 21 kararla adil yargılanma hakkı takip etmiş ve akabinde özgürlük ve güvenlik hakkı 16 kararla üçüncü sırada yer almıştır.

Öte yandan Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru İstatistikleri incelendiğinde 2020 yılında toplam 14.273 karardan adil yargılanma hakkının ihlal edildiği karar sayısı 9.039 ile ilk sırada yer almaktadır. Devamında 2.764 ile mülkiyet hakkı ve akabinde 605 ihlal kararıyla ifade özgürlüğü gelmektedir.

AİHM ile AYM'nin Türkiye hakkında verdiği kararlar benzer hak ihlallerinin olduğunu göstermektedir. Adil yargılanma hakkı AYM kararlarında en çok ihlal kararı verilen haklarda ilk sırada iken AİHM kararlarında ikinci sırada yer almaktadır. İkinci olarak ifade özgürlüğü hakkı hem AİHM hem AYM kararlarında en çok ihlal verilen haklardan biridir. AİHM'de ilk sırada ve AYM'de üçüncü sırada yer almaktadır. Bu da vatandaşların adil yargılanma ve ifade özgürlüğü hakkında iç hukuktaki bireysel başvuru yolunu tükettikten sonra uyuşmazlıkları çözmek için AİHM yolunu çokça tercih ettiklerini göstermektedir. Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru kararlarına uyumun arttırılmasıyla insan hakları hukukunun yayılması noktasında önemli adımlar atılabilecek ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde Türkiye aleyhine verilen ihlal sayılarının azaltılması mümkün olabilecektir.

30 Nisan 2021 tarihinde açıklanan "İnsan Hakları Eylem Planı Uygulama Takvimi"nde, eylem planının ikinci amacı olarak yargı bağımsızlığı ve adil yargılanma hakkının

güçlendirilmesine yer verilmiştir. Eylem planı kapsamında, bu başlık altında yedi farklı hedef ve bu hedefleri gerçekleştirmek amacıyla faaliyetler planlandığı görülmektedir. İlgili amaç başlıkları altında belirlenen hedefler kapsamında öngörülen faaliyetler somut biçimde ele alınmıştır. Eylem planında adil yargılanma hakkına dair hedeflerin olması; rapor hazırlanırken AİHM'nin Türkiye'yle ilgili kararları ile Anayasa Mahkemesi kararlarının, raporlarının ve tavsiyelerinin dikkate alındığını göstermektedir.

AİHM önünde bütün ülkelere dair verilen 2020 yılı ihlal kararlarına bakıldığında, 287 adil yargılanma hakkı, 208 özgürlük ve güvenlik hakkı ve 194 işkence yasağı, insanlık dışı ve kötü muamele kararı verilmiştir. Türkiye ile kıyasladığımızda adil yargılanma hakkı ihlallerinin, Türkiye gibi diğer ülkelerde de çözüme kavuşturulması gereken önemli bir mesele olduğu görülmektedir. İşkence, insanlık dışı ve kötü muamele yasağı ihlallerine göre değerlendirme yapıldığında Türkiye aleyhine işkence yasağının ihlaline dair herhangi bir ihlal kararı verilmemiş olup insanlık dışı ve kötü muamele hakkında verilen ihlal kararı 2 olarak belirtilmiştir.

İşkence yasağı, insanlık dışı ve kötü muamele ihlalleri açısından değerlendirme yapıldığında 1959-2020 yılları arasında Türkiye aleyhine verilen işkence yasağı ihlal kararı 31, insanlık dışı ve kötü muamele ihlalleri 341 olarak gözükmektedir. Son üç yıllık döneme bakıldığında, 2018 yılında işkence yasağı ihlali hiç verilmemişken insanlık dışı ve kötü muamele ihlali 11, 2019 yılında işkence ihlali hiç verilmemiş iken kötü muamele 12 olarak verilmiş ve 2020 yılına gelindiğinde işkence yine sabit ve ihlal kararı verilmemişken insanlık dışı ve kötü muamele ihlalinin 2'ye indiği görülmüştür. Söz konusu ihlal karar sayıları göz önünde bulundurulduğunda 2020 yılında azalan ihlal karar sayıları Türkiye'nin bu konudaki ihlallerin önüne geçtiğini göstermektedir. Diğer taraftan yaklaşık 10 yıl önceki verileri incelediğimizde, 2008 yılında işkence yasağı ihlalinin 3, insanlık dışı ve kötü muamele ihlalinin 30, 2009 yılında işkence yasağı ihlalinin 2, insanlık dışı ve kötü muamele ihlalinin 28 ve 2010 yılında gelindiğinde işkence ihlalinin 3, insanlık dışı ve kötü muamele ihlalinin 32 olduğu görülmektedir. Avrupa Konseyi'nin yürüttüğü proje kapsamında hazırlanan raporda da Türkiye'nin son 20 yılda "işkenceye sıfır tolerans politikasının" uygulanmasının bir sonucu olarak, işkenceye ve kötü muameleye karşı sert ve ağır yaptırımlar içeren düzenlemeler yaptığı belirtilmiştir. Bununla birlikte uluslararası standartlarla uyumlu olarak çok sayıda mevzuat ve yapısal değişikliklerin de hayata geçirilmesiyle birlikte hem raporda belirtildiği üzere hem de mezkûr verilerden de görüleceği üzere işkencenin sorun olmaktan çıkarıldığı ve kötü muamele ihlallerinin de son derece azaldığı söylenebilecektir (Yıldız, 2019).

Demirtaş Kararı

Türkiye gündeminde de genişçe yer verilen *Demirtaş Kararına* 2020 yılı AİHM yıllık raporunda da yer verilmiştir. Bu kısımda öncelikle Selahattin Demirtaş hakkında verilen Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru kararlarına ve devamında AİHM sürecine yer verilecektir. Anayasa Mahkemesi tarafından, Demirtaş'ın yaptığı bireysel başvuru kapsamında iki farklı karar verilmiş olup

hâlâ derdest olan 20 Eylül 2019'da başlayan mevcut tutukluluğuna ilişkin başvurusu da mevcuttur.

AYM'ye yapılan 2016 tarihli başvuru, uygulanan yakalama, gözaltına alma ve tutuklama tedbirlerinin hukuki olmaması ve soruşturma dosyasına erişimin kısıtlanması nedenleriyle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının; suçlamaların ifade özgürlüğü ve siyasi faaliyet kapsamındaki eylemlere ilişkin olması ve tutukluluk nedeniyle milletvekilliği görevinin yerine getirilememesi nedenleriyle ifade özgürlüğü ile seçilme ve siyasi faaliyette bulunma haklarının ihlal edildiği iddialarına ilişkindir. Mahkeme, ifade özgürlüğü ile seçilme ve siyasi faaliyette bulunma haklarının ihlal edildiği iddiasını, tutuklamanın hukuki olmadığına dair iddialara yaptığı değerlendirmeleri dikkate alarak açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez bulmuştur. Bununla birlikte kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın da kabul edilemez olduğuna karar vermiştir. 21.12.2017 tarihli kararda, Halkların Demokratik Partisi'nin (HDP) kurumsal sosyal medya hesabından yapılan çağrılar sonrasında başlayan ve kamuoyunda "6-7 Ekim Olayları" sonucu çok sayıda kişinin hayatını kaybetmesi ve yaralanması hususları dikkate alındığında, yapılan çağrı ile söz konusu şiddet olayları arasında illiyet bağı kurulmasının mümkün olduğu belirtilmiştir.

2017 tarihli diğer başvuru ise tutukluluğun suç yönünden azami tutukluluk süresini aşması, tutukluluk süresinin makul olmaması, tahliye talepleri ile tutukluluğa yönelik itirazların karara bağlanmaması ve tutukluluk incelemelerinin yapılmaması nedenleriyle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine ilişkindir. 09.06.2020 tarihli kararda, başvurucunun tutukluluğunun devamına ilişkin kararların gerekçelerinin ilgili ve yeterli olduğunu söylemenin mümkün olmadığı ifade edilmiş olup kişinin tutukluluğunun makul süreyi aşması dolayısıyla kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine dair iddianın kabul edilebilir olduğuna, diğer iddiaların kabul edilemez olduğuna ve 50.000 TL manevi tazminat ödenmesine hükmedilmiştir.

Diğer taraftan Demirtaş'ın AİHM başvurusu; AİHS'nin 5. maddesinin (özgürlük ve güvenlik hakkı) 1., 3., 4. fıkralarının, 10. maddesi (ifade özgürlüğü), 5. maddeyle bağlantılı olarak 18. maddesi (Haklara getirilecek kısıtlanmaların sınırlanması) ve Ek 1 Numaralı Protokol'ün 3. maddesinin (Serbest seçim hakkı) ihlali iddiasını içermektedir. 22 Aralık 2020 tarihinde verilen Büyük Daire kararı ile Sözleşme'nin 5. maddesinin 1. ve 3. fıkrasının, 10. maddesinin, Sözleşme'ye Ek 1 numaralı Protokol'ün 3. maddesinin ve Sözleşme'nin 5. maddesiyle bağlantılı olarak 18. maddenin (Hakların kısıtlanmasının sınırlanması), Türkiye ile ilgili ilk defa olarak, ihlal edildiğine karar verilmiştir. Ancak Sözleşme'nin 5. maddesinin 4. fıkrasının ihlal edilmediği sonucuna varılmıştır. İlgili madde kararlarına ilişkin değerlendirme yapılırken şu gerekçelere yer verilmiştir:

- Mahkeme 10. maddenin ihlal edilip edilmediğine dair iddiaları milletvekilinin ifade özgürlüğü, ortada bir müdahale olup olmadığı, müdahalenin kanunla öngörülüp görülmediği temelinde değerlendirmiştir. İfade özgürlüğüne yapılan müdahalenin kanun niteliği

gerekliliğiyle bağdaşmaması, anayasa değişiklikleriyle birlikte Anayasa'nın 83. maddesinin ilk fıkrasının başvurucuya uygulanmasının düşünülmemesi ve ayrıca, başvurucunun davasında terörle alakalı suçları düzenleyen maddelerin yorumlanması ve uygulanmasına ilişkin meseleler sebebiyle Mahkeme, Sözleşme'nin 10. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

- 5. maddenin 1. fıkrası ve 3. fıkrası yönünden değerlendirme yaparken yerel mahkemenin zayıf delillere dayandığına, tutukluluğa gerekçe yapılan eylemlerin çok geniş yorumlandığına ve TCK 314. maddenin yapılacak keyfî müdahalelere karşı yeterli korumayı sağlamadığına yer verilmiştir. Sözleşme'nin 5. maddesinin gerekli gördüğü suçu işlemiş olabileceğine dair "makul şüphe" standartlarını karşıladığı ortaya koyulamadığından Sözleşme'nin 5. maddesinin 1. fıkrasının ihlal edildiğine karar verilmiştir. Bununla birlikte mahkeme, bir kişinin tutukluluğunun devamının geçerliliği için tutuklunun suç işlediğine dair makul bir şüphenin devamlılığının olmazsa olmaz (*sine qua non*) olduğunu tekrardan vurgulayarak Sözleşme'nin 5. maddesinin 3. fıkrasının da ihlal edildiğine karar vermiştir. Ayrıca Sözleşme'nin 5. maddesiyle bağlantılı olarak 18. maddenin de ihlal edildiğine karar verilmiştir.
- 5. maddenin 4. fıkrası yönünden bireysel başvuru süreci dikkate alındığında Anayasa Mahkemesi önünde geçen on üç ay dört günlük sürenin "kısa" olarak değerlendirilemeyecek olmasına rağmen Mahkeme, davanın kendine özgü koşullarında, Sözleşme'nin 5. maddesinin 4. fıkrasının ihlal edilmediği sonucuna varmaktadır.
- Mahkeme, başvurucunun görev süresi boyunca milletvekili statüsünü koruması gerçeğine rağmen tutukluluğunun, halkın kanaatlerinin özgürce ifade edilmesine, seçilme ve mecliste bulunma hakkına haksız bir müdahale teşkil ettiği için Meclis faaliyetlerine katılmasının fiilen imkânsız olduğu gerekçesiyle Sözleşme'ye Ek 1 Numaralı Protokol'ün 3. maddesinin ihlal edildiği kanaatine varmıştır.
- Sözleşme'nin 46. maddesinin 1. fıkrası çerçevesinde Mahkeme, başvurucunun derhâl serbest bırakılması için gerekli her türlü tedbirin davalı devlet tarafından alınması gerektiği kanaatinde olduğuna yer vermiştir.

Diğer taraftan ilgili AİHM kararına karşı, Yargıç Chanturia'nın Kısmen Muhalefet Şerhi, Yargıç Yüksel'in, Yargıç Paczolay'ın katıldığı kısma muhalefet şerhi ve Yargıç Yüksel'in kısmen mutabık kısmen muhalefet şerhleri bulunmaktadır.

Yargıç Chanturia'nın kısmen muhalefet şerhinde ulusal makamların Sözleşme'nin herhangi bir şekilde ihlal edilmesi hâlinde bunu giderme yükümlülüğü, başvurucunun Sözleşme'nin 5. maddesinin 3. fıkrası altındaki şikâyeti bakımından sağlandığına yer verilmiştir.

Yargıç Yüksel'in, Yargıç Paczolay'ın katıldığı kısmi muhalefet şerhinde, özet olarak Anayasa Mahkemesi'nin Sözleşme'nin 5. maddesinin 3. fıkrası Sözleşme'nin kalbinde

yatan ikincillik ilkesinin önemi göz önüne alındığında, başvurucunun artık Sözleşme'nin 5. maddesinin 3. fıkrasının ihlalinin mağduru olduğunu iddia edemeyeceğine yer verilmiştir. Ayrıca mevcut davada, başvurucunun Eylül 2019'da emredilen ikinci tutukluluğunun, ihlal tespit edilen şikâyetler arasında yer almaması, ikinci tutukluluk kararı konusunun şu anda Anayasa Mahkemesi önünde bekleyen başka bir bireysel başvurunun konusu olması sebebiyle ikincillik ilkesine uyulması gerekliliği ve Büyük Daire'den başvurucunun ikinci tutukluluğunun incelemesini talep etmediği göz önüne alındığında, Sözleşme'nin 46. maddesi uyarınca çoğunluğun vardığı sonuca karşı oy kullandığı ifade edilmiş ve Sözleşme'nin 46. maddesinin uygulanmaması gerektiği yönünde kanaatte bulunulmuştur.

Yargıç Yüksel'in kısmen mutabık kısmen muhalefet şerhinde de benzer gerekçelere yer verilmiş, 5. madde kapsamında olmayan ikinci tutukluluğun, Sözleşme'nin 18. maddesi uyarınca da incelenmeye devam edilmiş olmasını yerel mahkemelerde bekleyen ve 5. madde kapsamındaki şikâyette yer almayan bir hukuki sorun olması sebebiyle çoğunluğun görüşünü ve yaklaşımını kabul etmediğine vurgu yapılmıştır. Bunlarla birlikte çoğunluk Sözleşmenin 10.maddesi kapsamında kanun niteliği taşımadığı için başvurucunun ifade özgürlüğüne müdahalenin kanunla öngörülmemiş olduğu kararına katılmamıştır. Gerekçe olarak, başvurucunun haklarına müdahalenin hem öngörülebilir hem de "kanun niteliği" gerekliliğine uygun olarak yasayla öngörüldüğü ve acil bir sosyal ihtiyaca karşılık ge-

len ve izlenen meşru amaç ile orantılı olarak demokratik bir toplumda gerekli olduğu sonucuna varmakta olduğu belirtilmiştir. Son olarak, 5. Maddenin 1. Fıkrasına dair ulusal makamların, başvurucunun bir suç işlediğine dair makul bir şüphe olduğu sonucuna varmak için yeterli gerekçeleri olduğu kanaatinde olduğuna yer verilmiştir.

Sonuç

İlgili rapor incelendiğinde adil yargılanma hakkının, hem AİHM önüne gelen toplam karar sayısında hem Türkiye aleyhine açılan ihlal karar sayısında en çok ihlali verilen hak olduğu görülmektedir. Adil yargılanma hakkı, demokratik hukuk devletinin en önemli temellerinden biri olduğundan ihlal sayısındaki artış adli mercilerin üzerinde durması gereken ve çözüme kavuşturulması gereken bir meseledir. Bu artışın nedenleri analiz edilmeli ve kamu makamlarınca dikkatlice değerlendirilmelidir.

Bununla birlikte AİHM ihlal kararlarının dağılımıyla AYM ihlal kararları dağılımının da benzerlik gösterdiği görülmektedir. Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru yoluna verilen önemin arttırılmasıyla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde Türkiye aleyhine verilen ihlal sayılarının azaltılması mümkün olabilecektir.

Diğer taraftan 2020 yılında AİHM önüne gelen toplam hak ihlali kararları arasında işkence yasağı, insanlık dışı ve kötü muamele ihlalleri ikinci sırada yer almasına rağmen Türkiye aleyhine verilen bu konudaki ihlal kararlarının azalması, Türkiye'de gerekli tedbirlerin uygulanmasıyla önemli bir yol alındığını ve Türkiye'nin bu konudaki ihlallerin önüne geçtiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, istatistikî verilere dayanan Türkiye'nin insan hakları karnesi dikkate alınarak çözüme kavuşturulması gereken meseleler hakkında gerek uluslararası düzeyde gerek ülke çapında tedbirler alınmasıyla bu ihlallerin önüne geçilmesi mümkün olabilecektir. İşkence yasağı, insanlık dışı ve kötü muamele ihlallerine dair alınan yol gelecek vadetmektedir. Ayrıca ilgili AİHM ve AYM istatistiksel verileri, raporları ve tavsiyeleri doğrultusunda hazırlanan İnsan Hakları Eylem planında yer verilen faaliyetlerin etkin bir şekilde uygulanması ile ihlal kararlarının azaltılmasına dair geleceğe yönelik somut adımlar atılabilecektir.

2020 Yılının Göç Bilançosu

Gülnaz Yücel

İLKE Vakfı

Asya kıtasından Avrupa'ya transit geçiş için uzun yıllar göç rotasında yer almış bir ülke olan Türkiye, 2011 yılı sonrası Suriye'de başlayan ayaklanmaların iç savaşa dönmesiyle ciddi bir sığınmacı nüfus ile karşı karşıya kalmıştır. Türkiye üzerinden Avrupa'ya düzensiz göçlerin devam etmesi, Avrupa Birliği'nin de göçü bir tehdit olarak görüp kontrol altına almak istemesine neden olmuştur. Bu doğrultuda 2013 yılında gerçekleşen Türkiye ve AB arasındaki Geri Kabul Anlaşması ile sığınmacı ve mültecilerin Türkiye'de kalması ve buna karşılık Türkiye'ye AB tarafından masraflar için fon verilmesi kararlaştırılmıştır.

28 Şubat 2020'ye gelindiğinde bu anlaşma üzerinden kurgulanan mülteci politikası askıya alınmış ve Türkiye, Yunanistan ile olan sınır kapılarını mültecilerin geçişi için süresiz olarak açmıştır. Türkiye'de özellikle ikamet izni bulunmayan, geçici koruma altında bulunan veya herhangi bir resmî statü sahibi olmayan yüzlerce mülteci Avrupa'ya gidebilme umuduyla sınıra gelmiştir. Ancak Yunanistan sınır kapılarını açmamış ve mültecilere şiddetli müdahalelerde bulunmuştur.

Yunan polisi tarafından iltica için sınır kapısına gelen mültecilerin başvurularının alınmaması, kaçak yollarla Yunanistan'a geçen mültecilerin yakalanıp sınır dışı edilmesi, sınıra gelen mültecilere gerçek ve plastik mermi kullanarak ateş edilmesi, gaz ve ses fişekleri ile uzaklaştırılmaya çalışılması, mülteci botlarının batırılması, sınırı geçtikten sonra yakalanan mültecilerin elbiselerinin çıkartılarak işkenceye uğraması ve Yunan polisi tarafından para ve eşyalarına el konulması gibi birçok insan hakkı ihlali görülmüştür.

Sınıra gelen mülteciler Türkiye'nin hukuki korumasından yararlanamadıkları için İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre Yunanistan tarafından uluslararası koruma ve iltica hakkına sahiptir, ancak Yunanistan bu hakları ihlal etmiştir.

Türkiye sınırların açık olduğunu duyurduktan sonra mültecilerin bir gece içinde sınıra gelmesi ile durumun kontrolden çıkacağı göz önünde bulundurulmamıştı. Türkiye böyle bir krize hazır olmadığı gibi, bu kadar insan hakkı ihlali olacağını da hesaba katmamıştı. Yunanistan ile herhangi bir mutabakat olmadan mültecilere sınır kapılarının açık olduğunun duyurulması, esasında göç politikasının büyük bir zafiyeti olarak gün yüzüne çıkmıştır.

2020 yılının nisan ayına gelindiğinde ise Adana'da polisin dur ihtarına uymadığı iddiasıyla Ali El Hamdan kalbinden vurularak öldürülmüştür. Ali El Hamdan'ın COVID-19 salgını kapsamında gerçekleştirilen 20 yaş altındakilerin sokağa çıkma yasağına uymadığı gerekçesiyle ceza almaktan korkup koşarak uzaklaşmaya çalıştığı iddia edilmiştir. Ali el Hamdan'ı vuran polis görevden alınarak "kasten adam öldürme" suçuyla tutuklanmıştır. Bunların sonucunda Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan da Ali El Hamdan'ın babasını arayıp başsağlığı dilemiş ve yedi yıldır Türkiye'de olan aileye Cumhurbaşkanı talimatıyla vatandaşlık verilmiştir. Ali El Hamdan'ın herhangi bir suç işlememiş olmasına ve üzerinde bir silah veya saldırıda kullanılmak üzere kesici bir alet olmamasına rağmen polis tarafından nişan alınarak vurulması insan hakları ihlali olduğu kadar toplumsal huzuru da etkileyen bir olaydır.

Bu olaydan bir ay sonra mayıs ayında ise okuma ve çalışma amacıyla Türkiye'ye gelen 19 yaşındaki Hafizullah adlı Afgan genç kâğıt toplarken çöp konteynırının yanında bıçaklanıp öldürülmüştür. Hafizullah'ın arkadaşları kendi aralarında para toplayarak naaşını Afganistan'a göndermiştir. Haziran 2020'de Denizli'de 9 yaşındaki engelli bir Suriyeli çocuk, 16 yaşında bir Türk çocuğun cinsel istismarına maruz kalmıştır. Savcılık olayla ilgili soruşturma başlatmış ve polis suça sürüklenen çocuğu gözaltına almıştır.

Afganistan ve Pakistan'dan gelen mültecilerin göç rotası genellikle İran sınırında bulunan Van üzerinden gerçekleşmektedir. 27 Haziran'da Van'ın Gevaş ilçesinden Van Gölü'ne açılan mülteci teknesinin kaybolması üzerine arama kurtarma çalışması yapılmıştır. Teknenin battığının öğrenilmesi üzerine AFAD, UMKE, valilik, jandarma ve emniyet ekiplerince gerçekleştirilen çalışmalar sonucu 61 cenazeye ulaşılmıştır. Yapılan otopsi ile cenazelerin Afganistan ve Pakistan uyruklu mültecilere ait olduğu anlaşılmıştır. Bu olaydan dört ay sonra 4 Ekim 2020'de yine Van'da göçmen kaçakçılığı nedeniyle olaylar yaşanmıştır. On beş kişilik minibüse yetmiş üç mültecinin bindirilmesi üzerine iki kişi havasızlıktan yaşamını kaybetmiştir.

Suriyeli mülteciler diğer mültecilerden farklı olarak geçici koruma altında Türkiye'de ikamet ederken, diğer mülteciler ise uluslararası koruma almaktadır. Uluslararası koruma alan mülteciler üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar Türkiye'de belirsizlik içinde barınmaktadır. Haziran 2020'de Afgan Mültecilerle Dayanışma Derneği Başkanı Ali Hekmat bu durumun da mülteciler arasında ayrımcılığa neden olduğunu ve Afgan mültecilere de uluslararası etkin koruma sağlanması gerektiğini belirtmiş ve Suriyeli mülteciler ile Afgan mülteciler arasındaki bu ayrıma son verilmesi çağrısında bulunmuştur.

Olabilecek bütün hayati riskleri göze alarak Türkiye'ye gelmeye çalışan ve Avrupa sınırının kapalı olması nedeniyle de Türkiye'de zor şartlar altında kalan mülteciler için ciddi politikalar gerçekleştirilmesi gerekmektedir. İlk olarak Türkiye'yi ekonomik ve sosyolojik olarak zorlayan bu göç akışının daha öngörülebilir ve yönetilebilir hâle getirilmesi avantajlı olabilir. Bunun için de Avrupa Birliği'nin Geri Kabul Anlaşması ile Yunanistan sınırının ötesinden gelen bu göç dalgasına gözünü yummaması için Türkiye'nin yeniden müzakereler başlatması gerekmektedir. Sınırlar karşılıklı olarak açılabilir ve böylece Türkiye hem Asya'dan hem Ortadoğu'dan gelen mülteciler için açık hava hapishanesi olmaktan çıkarılabilir.

Türkiye'nin göç politikasına bakıldığında genellikle sorunların üzerinin kapatıldığı ve politik kararlar ile çözümlerin alınmadığı görülmektedir. Yerel yönetimlerin toplumsal uyum için gerçekleştireceği çalışmaların merkezden yapılıp yapılmadığına dair denetiminin gerçekleştirilmesi göç yönetimini ve politikasını daha güçlü kılabilir. Ayrıca mültecilerin mevcut haklarına erişimi için yalnızca mültecilerin değil, toplumun da bilgilendirilmesi, uyum sürecindeki çatışmaları ortadan kaldırmak için daha faydalı olabilir. Gerek medyanın yanlış yönlendirmesi gerek vatandaşların mülteci hukuku ve haklarına dair bilgi eksikliği yaşaması, kamuoyunda vatandaşın bir hak gaspı veya ayrımcılığa maruz kaldığı algısı yaratmaktadır. Durumun aslında böyle olmadığının ve politik bir inisiyatif yerine yasaların tanıdığı haklar olduğunun topluma bildirilmesi karşılıklı uyum için oldukça etkili bir yaklaşım olabilir.

GÖRÜŞ YAZISI

Türkiye'de 2020 Yılı İnsan Hakları Tartışmaları: Göçmenler ve COVID-19

Ali Osman Karaoğlu
Yalova Üniversitesi

Modern dünyada ve Türkiye'de insan hakları her zaman gündemin ana başlıklarından biri olmuştur. Bireysel insan hakları ihlallerini veya tikel gelişmeleri incelemek şüphesiz kısa bir değerlendirmenin konusu olamaz. Bu nedenle 2020 yılında Türkiye'de toplumsal olarak tartışmalara neden olan birkaç husus üzerinde durmak yerinde olacaktır. Kadın cinayetleri, ifade özgürlüğü, çevrenin korunması, İstanbul Sözleşmesi tartışmaları gibi toplumsal gündemler 2020 yılında da devam etmiştir. Ancak bu yıl özelikle iki konu kamuoyunda büyük yankı uyandırmıştır: Göçmenlere sınır kapılarının açılması ve COVID-19 tedbirleri.

2020 yılı başlarında görülen en önemli olaylardan biri Türkiye'nin göçmenlere sınır kapılarını açmasıdır. Bilindiği üzere Türkiye 4 milyondan fazla Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır. Özellikle İdlib'te yaşanan gelişmelere; Avrupa'nın Türkiye ile arasındaki antlaşmalara uymaması ve maddi yardım vaatlerini yerine getirmemesi gibi gerekçeler de eklenince Türkiye bir anda Batı sınır kapılarını açmış ve göçmenlerin Avrupa'ya geçişine izin vermiştir. Sonrasında Yunanistan güvenlik güçlerinin hem karadan hem de denizden sert müdahalesi ile birlikte sınırda birçok insan hakları ihlali yaşanmıştır. Bu anlamda uluslararası insan hakları hukukunda en gelişmiş mekanizmalara sahip olan Avrupa'nın göçmenler konusunda verdiği sınavın dramatik bir sahnesi daha yaşanmıştır. Benzer zamanda Türkiye hızlı bir şekilde COVID-19 pandemisi nedeniyle kapanma tedbirlerini hayata geçirmeye başlamıştır. 1982 Anayasasının "temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması" başlığını taşıyan 13. maddesi "temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz" hükmünü haizdir. Bu anlamda COVID-19 tedbirleri çerçevesinde hayata geçirilen birçok uygulama -seyahat özgürlüğünden sözleşme özgürlüğüne, kanunilik ilkesinden ölçülülüğe kadar- insan hakları yönünden eleştirilmiştir. Elbette kamu sağlığının korunması insan haklarının kısıtlanması için haklı bir gerekçe olarak kabul edilmektedir. Ancak sınırlamanın sınırlarına uyulup uyulmadığı, gelecekte AYM ve AİHM kararları çerçevesinde daha net ortaya konabilecektir. Öte yandan COVID-19 süreci toplumsal eşitsizlikler ve insan hakları tartışmalarını da tetiklemiştir. Özellikle sürecin çalışanlar üzerindeki etkisi, tedbirlere uyulmadığına ilişkin kesilen para cezaları ve devlet desteklerinin miktarı toplum içerisinde bir kesim tarafından gerekli bulunurken diğer bir kesim tarafından eleştirilmiştir. Esasen benzer tartışmalara Avrupa başta olmak üzere diğer ülkelerde de rastlamak mümkündür. Nitekim İtalya'dan İngiltere'ye, Çin'den Yeni Zelanda'ya kadar her ülkenin COVID-19 pratiği farklı cereyan etmiş, Birleşmiş Milletler ve özellikle Dünya Sağlık Örgütü devletler arasında iş birliği ve ortak politika geliştirme konusunda başarılı olamamıştır.

2020 Yılı Ceza Hukuku İstatistikleri

- ***Ceza mahkemelerinde son on yılda gelen dosya sayısı %8.5 azalmıştır: 2011 yılında ceza mahkemelerindeki dosya sayısı 3.096.903 iken, %8.5'lik azalış oranı ile 2020 yılında 2.833.473 olmuştur.***
- ***Ceza infaz kurumunda 31 Aralık 2020 tarihindeki kişi sayısı, 2019 yılının aynı tarihine göre %8,5 azalmıştır.***

Türkiye'de hukuk konuşulmak istendiğinde, akla ilk gelen suçlar ve cezalar, dolayısıyla ceza hukuku olmaktadır. Gündemde yer edinen hukuki olaylara bakıldığında bunların çoğunluğunu, bireyin ve toplumun güvenliğini doğrudan ilgilendirdiği için, ceza hukukunun oluşturduğu görülmektedir. Yazılı ve görsel basının çeşitliliği, özellikle gündüz kuşağında yer alan programların suçu konu edinmesi ve sosyal medyadan suçun ihbar edilmesi, bir başka deyişle hak arayışları sebebiyle günümüzde her geçen gün suç oranının arttığı izlenimi uyanmaktadır. Ancak verilere bakıldığında 2020 yılında 2011 yılına kıyasla ceza mahkemelerindeki dosya sayısının %8,5 azaldığı görülmektedir.

COVID-19 salgını altında geçen 2020 yılında, hukukun bütün alanları olduğu gibi ceza hukuku da salgından oldukça etkilenmiştir. Salgın süresince hükümlü-tutuklu ve adli personel için alınması gereken tedbirler salgının düşündürdüğü ilk hususlardandır. Yasama kısmında ele alınacak olan kamuoyunda İnfaz Kanunu olarak gündeme gelen ve COVID-19 için geçici hükümler içeren 7242 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair 70 maddeden oluşan Kanun Teklifi, 15 Nisan 2020'de Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.[1]

2020 Hukuk Gündeminin en önemli değişikliklerinden biri, Yargı Reformu Strateji Belgesi'nde yargılamaların hızlandırılması ve sadeleştirilmesi hedefiyle öngörülen ve 1 Ocak 2020'den itibaren uygulanmaya başlayan "seri muhakeme usulü" ve "basit yargılama usulü"dür. Seri muhakeme usulü ile kapsam dâhilinde olan suçların sonuçlandırılması bir gün gibi kısa bir sürede gerçekleştirilmektedir. Cumhuriyet Savcısı, şüphelinin seri muhakeme usulüne yönelik yapılan teklifi avukatın yanında kabul etmesi üzerine, mahkemeye talepname göndermektedir. Talepname üzerine mahkeme aynı gün içerisinde hüküm vermekte ve böylece bir gün içerisinde süreç tamamlanmaktadır. Seri muhakeme usulü, soruşturma evresinin sonunda kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilmediği hâlde uygulanabilmektedir. Asliye Ceza Mahkemesi'nin görev alanına giren ve üst sınırı 2 yıl olan suçlarda uygulanan basit yargılama usulüne mahkeme tarafından karar verilmekte; taraflara iddianame

1 Kanunun detayları Yasama İşlemleri bölümünde detaylıca ele alınacağı için bu bölümde incelenmemiştir.

Şekil 10. Yargıtay Ceza Daireleri ve Genel Kurulu Dosya Sayısı ile Görülme Gün Sayısı, 2014-2020

Kaynak: Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler 2020

tebliğ edilerek 15 gün içinde yazılı olarak beyan ve savunmaları talep edilmektedir. Böylece süre sonunda, mahkeme duruşma açmaksızın dosya üzerinden karar vermektedir. Adalet Bakanlığı'nın sitesinde yer alan 16.10.2020 tarihli habere göre[2], aynı suçtan iki farklı dosyada kararın kesinleşmesi klasik yargılamada 2,5 yıl sürerken basit yargılama usulü ile 6 ayda kesinleştiği görülmüştür.

Aynı haberde yer alan bilgiye göre, "seri muhakeme usulünün uygulandığı yılın ilk 9 ayında Cumhuriyet Başsavcılıklarındaki 32 bin 178 dosyada, şüpheliye, seri muhakeme teklifi yapıldı. Bu dosyalardan 30 bin 75'inde talepname düzenlenerek mahkemeye gönderildi. Basit yargılama usulünün uygulandığı yılın ilk 9 ayında ise 107 bin 94 suçla ilgili basit yargılama usulü tercih edildi ve 37 bin 225 suçla ilgili karar verildi. Yaklaşık 70 bin suçla ilgili işlemler devam etmektedir."

Yargıtay

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na son on yılda gelen dosya sayısı %48.1, Ceza Genel Kurulu ve Ceza Dairelerinde %29.4 ve Hukuk Genel Kurulu ve Hukuk Dairelerinde ise %54.7 azalmıştır.

Temyiz merci sıfatıyla, Ceza Genel Kurulu ve 20 ceza dairesi olarak görev yapan Yargıtay, içtihadi bir mahkemedir. 2015 yılından 2018 yılına kadar azalan Yargıtay Ceza Daireleri ve Genel Kurulu'nda yıl içinde açılan dava sayısı, 2019'dan itibaren artmaya başlamıştır. 2019'daki artış 2020'deki artışa nazaran daha ciddidir. 2018'de 527 olan görülme gün sayısı 2019'da dikkat çekici bir şekilde düşerek 348'e inmiştir. 2020 yılında ise görülme gün sayısı, bir önceki yıla göre stabil diyebileceğimiz şekilde 343 olarak tespit edilmiştir.

Cumhuriyet Başsavcılıkları

Cumhuriyet başsavcılıklarına son on yılda gelen dosya sayısı %48.7 artmıştır.

Adli yargıda hâkim başına düşen dosya sayısı son on yılda %38.1, idari yargıda %37.5 azalmıştır.

Temel hak ve hürriyetler üzerinde doğrudan bir etkisi olan ceza yargılamasının bu özelliğinden dolayı yargılama aşamaları farklıdır.

2 Ayrıntılı bilgi için bkz. https://basin.adalet.gov.tr/yargi-reformu-meyvelerini-vermeye-basladi

İlk olarak doğrudan dava açılarak yargılama aşamasına geçmek yerine, suç şüphesinin araştırılarak gözaltı, tutuklama, adli tedbir gibi çeşitli tedbirlerden durumun gerektirdiğinin uygulanması söz konusudur. İkinci aşama savcılık tarafından hazırlanan iddianamenin mahkemece kabulü sürecidir. Bu süreçte vatandaş nezdinde en çok karıştırılan durum, kimin şüpheli, kimin sanık, kimin suçlu konumda olduğudur. Ceza yargılaması yapılıp yapılmayacağına karar verilen aşamaya kadar kişi şüpheli konumdadır. Bir kişinin suçlu olarak kabul edilmesi ancak ceza yargılamasının tamamlanması iledir.

Cumhuriyet Başsavcılıklarına gelen ihbar sayısı 2019 yılında bir önceki yıla oranla iki kat artmıştır. 2020 yılı içinde gelen ihbar sayısı ise 200,288'dir. 2019 yılına göre 2020 yılında yıl içinde gelen ihbar sayısı artmasına rağmen soruşturma açma oranı düşmüştür. Soruşturma açma oranı 2019 yılında %13,7 iken, 2020 yılında %10,3'e gerilemiştir. Soruşturmaya yer olmadığı kararının oranı ise, 2019'da %71,5 iken 2020'de %74,5'e yükselmiştir (Adalet Bakanlığı, 2020).

İhbar dosya sayısının coğrafi bölgelere göre dağılımına bakıldığında toplamda en yüksek ihbar dosya sayısı Marmara Bölgesi'nde, en düşük ihbar dosya sayısı ise Doğu Anadolu'dadır. Doğu Anadolu'yu Ege ve Karadeniz bölgeleri takip etmektedir. Ancak ihbar dosya sayılarındaki karar oranlarına bakıldığında, soruşturmaya yer olmadığı kararı %80,8 oranı ile en yüksek coğrafi bölge olarak Doğu Anadolu'da verilmektedir. Doğu Anadolu bölgesi ihbar dosya sayısında en düşük bölge iken, soruşturmaya yer olmadığı kararında birinci bölge, soruşturma açma kararında ise ikinci bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Ege Bölgesi, toplam ihbar dosya sayısında en düşük bölge olarak ikinci sırada yer almasına rağmen, soruşturma açma karar oranında %12,1 ile birinci bölgedir. Soruşturmaya yer olmadığı kararında ise %65,2 ile bölgeler arasındaki en düşük orana sahiptir. En düşük ihbarın Doğu Anadolu'da yapılmasına rağmen soruşturmaya yer olmadığı kararının en çok bu bölgede verilmesi, Ege'nin ise yine ihbar dosya sayısı düşük iken Doğu Anadolu Bölgesinin tam aksi şekilde bölgeler arasında soruşturmaya yer olmadığı kararının en az verildiği bölge olması bu coğrafi bölgelerin toplumsal yapısının incelenmesi gerektiğine işaret etmektedir. Ancak bu verinin sonuçlanan soruşturmalardaki karar oranları ile birlikte değerlendirilmesi gerekir. Örneğin Ege Bölgesi ihbar sayısı en düşük bölge olup soruşturmaya yer olmadığı kararının en az verildiği bölge iken; sonuçlanan soruşturmalara bakıldığında kovuşturmaya yer olmadığı kararının en çok verildiği bölge (%58,1) olarak karşımıza çıkmaktadır. Soruşturmaya yer olmadığı kararının en yüksek verildiği bölge olan Doğu Anadolu Bölgesi, kamu davası açma kararı en çok verilen ikinci bölge olarak yer almaktadır, kovuşturmaya yer olmadığı kararında ise en düşük oranlı ikinci bölgedir. Bu durum bize bir tarafıyla, soruşturmaya yer olmadığı kararının az verilmesinin kovuşturmaya yer olmadığı kararının çok verilmesine etki ettiğini göstermektedir.

2019'da suç ihbarı artmasına rağmen savcılıklar tarafından soruşturma açma oranı iki yıldır düzenli olarak azalmaktadır. İhbar sayısı artarken soruşturma açma oranının düşmesi asılsız ihbar olgusunu gündeme getirmektedir. Suçun sosyal medya gibi çabuk erişilebilir ortamlardan öğrenilebilmesi ve suç ihbarının kolaylaşması gibi etkenlerin ihbar sayısını artırdığı söylenebilir. Ancak suç ihbarının

Şekil 11. Cumhuriyet Başsavcılıkları İhbar Dosya Sayısı (Bin), 2018-2020

Kaynak: Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler 2020

Şekil 12. Cumhuriyet Başsavcılıklarında Sonuçlanan Soruşturmalarda Karar Türüne Göre Suç Sayısı, 2014-2020

Kaynak: Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler 2020

Şekil 13. Cumhuriyet Başsavcılıklarında Sonuçlanan Soruşturmalardaki Suç Sayısının Belirli Suç Tiplerine Göre Dağılım Oranı (2020)

Kaynak: Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler 2020

kolaylaşmasının suçla mücadeleye etkisinin ne kadar güçlü olduğu ayrıca araştırılmalıdır. Bunun yanı sıra suç ihbarının artması savcılıkların iş yükünü ciddi oranda artırmaktadır.

2016'dan beri artış eğilimi gösteren soruşturma dosya sayısı 2020'de düşmüştür. 2014'ten 2019 yılına kadar açılan soruşturmalarda her yıl artan kovuşturmaya yer olmadığı kararı, 2019'da %52,7 iken 2020'de %56,1'e yükselmiştir. 2014'ten (%43,9) 2018'e (%33,9) kadar azalan kamu davası açılan dosya oranı, 2019'da %1'lik artış ile %34,9 olmuş, bu oran 2020'de tekrar azalarak %31,6'ya gerilemiştir.

Cumhuriyet Başsavcılıklarına ait dosyalardaki suç tipleri incelendiğinde, toplam dosya sayısı içerisinde en çok yer alan suç tipi %27,4 ile mal varlığına karşı suçlardır. Bunu hürriyete karşı suçlar (%17,3) ve vücut dokunulmazlığına karşı suçlar (%16,0) takip etmektedir. Kovuşturmaya yer olmadığına dair verilen kararların içinde en yüksek suç tipi aile düzenine karşı suçlar iken, ikinci sırada genel tehlike yaratan suçlar, üçüncü sırada ise mal varlığına karşı suçlar yer alır. Bu belirli suç tipleri arasında kamu davası açılan en yüksek suç tipi ise toplam dosya sayısı sıralamasında en sonlarda yer alan ulaşım araçlarına veya sabit platformlara karşı suçlardır.

Ceza Hukukunda Cinsiyet, Yaş Grubu ve Eğitim[3]

Ceza infaz kurumu nüfusunun cinsiyet oranı incelendiğinde, cezaevlerindeki hem kadın hem erkek sayısının 2017'den itibaren arttığı görülmektedir. Ancak her üç yılda da cezaevlerindeki kadın-erkek oranı değişmemiştir. Cinsiyete göre cezaevlerindeki erkeklerin oranı %96 iken, kadınların oranı %4'tür. Yıl içinde ceza infaz kurumuna giren hükümlülerin cinsiyet sayısına bakıldığında da her iki cinsiyette artış olduğu, ancak oran olarak %96'ya %4'ün korunduğu görülmektedir.

Suçun işlendiği andaki yaş grubuna göre yıl içinde cezaevine giren hükümlülere bakıldığında en yüksek yaş grubunun yıl fark etmeksizin 25-34 yaş aralığında olduğu görülmektedir. 18 yaş altı cezaevine giren hükümlü sayısı (12-14 ve 15-17 yaş aralığının her ikisinde de) 2019 yılında azalmıştır. 18-24 yaş aralığı 2018'de ciddi bir artış göstermişken 2019 yılında gözle görülür bir artış yaşanmamıştır.

Şekil 14. Ceza infaz kurumu nüfusunun cinsiyete göre sayıları (Bin), 2017-2019

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Türkiye 2020.

3 Türkiye İstatistik Verileri Kurumu 2021 yılı içerisinde 2019 yılına ait verilerin olduğu belgeyi yayımlamıştır; ancak 2020 yılı verileri bu dosyada yer almadığından ve verilere başka bir kaynak üzerinden erişilemediğinden bu bölümde toplam veriler ve 2019 verileri değerlendirilmiştir.

Şekil 15. Suçun işlendiği andaki yaş grubuna göre yıl içinde ceza infaz kurumuna giren hükümlüler (Bin), 2017-2019

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Türkiye 2020

Şekil 16. Eğitim durumuna göre yıl içinde ceza infaz kurumuna giren hükümlüler (%), 2017-2019

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Türkiye 2020

Şekil 17. Bazı seçilmiş suç türlerine göre yıl içinde ceza infaz kurumuna giren hükümlüler, 2017-2019

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Türkiye 2020

2019 yılında en yüksek artış 35-44 yaş aralığında görülmüş, bu yaş aralığını 25-34 yaş aralığı takip etmiştir. 2017-2018-2019 yılları birlikte değerlendirildiğinde, 18-44 yaş aralığında suç işleme oranı diğer yaş gruplarına göre çok daha yüksektir ve her yıl bu yaş grupları arasındaki suç işleme oranı artmaktadır.

Cezaevlerine giren hükümlülerden okul bitirenlerin içerisinde en yüksek oran ortaokul ve dengi meslek okullarını bitiren kişilerdir (%32). İkinci sırada lise ve dengi meslek okulu (%24), üçüncü sırada ilköğretimi (%20) bitirenler yer almaktadır. Cezaevlerine giren hükümlüler içerisinde en az orana sahip olan kişiler %8 oran ile yükseköğretim, %16 ile ilkokul bitirenlerdir.

2017-2018-2019 yıllarında ceza infaz kurumuna giren hükümlülerin işlediği en yüksek suç türünün hırsızlık olduğu görülmektedir. 2019 yılında hırsızlık suçu sayısal olarak azalsa da diğer suç türlerine nazaran ilk sırada yer almaktadır. Hırsızlık suçunu yaralama ve uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçları takip etmektedir. İcra iflas kanununa muhalefet suçu 2017'den itibaren azalma eğilimi göstermiştir. 2018'de 15.309 olan yağma suçu sayısı 2019'da ciddi bir düşüş göstermiş ve 13.300'e gerilemiştir.

Suça Sürüklenen Çocuklar

Suça sürüklenen çocuk sayısı 2014'ten 2018'e kadar toplamda azalma eğilimi göstermişken 2019 yılında (235.079) tekrar bir artış göstermiş ve 2017 yılı sayısı (235.269) ile neredeyse aynı noktaya gelmiştir. 2019'da artan suça sürüklenen çocuk sayısı 2020'de (209.689) tekrar azalma eğilimi göstermiştir. Yıl içinde açılan dosya sayısına bakıldığında 2020'de (88.654) ciddi bir gerileme göze çarpmaktadır.

Çocukların karıştığı olay sayısına göre bakıldığında çocukların, en çok mağdur olarak güvenlik birimine geldiği veya getirildiği görülmektedir. Mağdur çocukların sayısını, suça sürükleme ve bilgisine başvurma takip etmektedir. Mağdur, suça sürüklenen, bilgisine başvurulan çocuk sayılarına bakıldığında 2017'den 2019'a kadar düzenli artış görülmektedir. Mağdur çocukların içerisinde ise

Şekil 18. Ceza Mahkemelerinde Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı (Bin), 2014-2020

Kaynak: Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler 2020

Şekil 19. Geliş nedenine göre güvenlik birimine gelen veya getirilen çocukların karıştığı olay sayısı (Bin), 2017-2019
Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Türkiye 2020

Şekil 20. Mağduriyet türüne göre güvenlik birimine gelen veya getirilen çocukların karıştığı olay sayısı, 2017-2019
Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Türkiye 2020.

Şekil 21. Güvenlik birimine suç mağduru olarak gelen veya getirilen çocukların karıştığı olay sayısı (Bin), 2017-2019
Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Türkiye 2020.

suç mağduru çocuk sayısı (2019/ 206.498); takibi gereken olay mağduru (2019/ 29.383) ve kabahat mağduru (2019/ 50) çocuk sayısına göre katbekat yüksektir. Suç mağduru olarak gelen veya getirilen çocukların en çok muhatap olduğu suç türü ise yaralamadır (2019/ 119.009). Yaralama suçunu cinsel suçlar ve aile düzenine karşı suçlar takip etmektedir.

Çıplak Arama Gerçeğimiz mi?

Ahmet Sait Öner
Avukat

Çıplak arama iddiaları işkence dönemlerindeki eski Türkiye'nin neredeyse vaka-i adiye sayılan gerçekliklerindendir. Vücut dokunulmazlığının ihlali olarak temel hak ve hürriyetlere müdahale anlamına gelen bu uygulama 2020 yılında tekrar gündem olmuştur. HDP Kocaeli Milletvekili Ömer Faruk Gergerlioğlu, kolluk güçlerince çıplak aramalar yapıldığını gündeme getirmiştir. Ardından sanatçı Selda Bağcan, hapse girdiği üç dönemde de çıplak arandığını dile getirince iddialar özellikle sosyal medya üzerinden yaygın olarak konuşulmaya başlanmıştır.

Çıplak arama iddialarının bu şekilde gündem olması üzerine siyasi iktidar; İçişleri Bakanlığı ve parti grup başkan vekilliği düzeyinde açıklamalar yaparak iddiaları kesin bir dille reddetmiştir. Bakanlık, bu iddiaların bir FETÖ taktiği ve refleksi olduğunu söylerken Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı ise bu iddiayı dile getirenlerle ilgili "FETÖ lehine kasıtlı paylaşım" suçlamasıyla soruşturma başlatmıştır.

Tartışmalar siyasi arenada ve sosyal medya mecralarında bu vaziyette ilerlerken gözler geç de olsa durumun hukuki boyutuna ve yasal zemindeki pozisyonuna odaklanmıştır.

Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik ve özellikle bahse konu yönetmeliğin 34. maddesi, çıplak aramanın usullerini düzenlemektedir. Yönetmelikte; çıplak aramanın önce bedenin üst giysileri çıkartılarak, alt giysileri ise üst giysiler giyildikten sonra çıkartılarak yapılacağı, beden çukurlarında yapılacak aramanın ise makul ve ciddi emarelerin bulunması hâlinde önce hükümlüden talep edilerek, hükümlünün bunu yapmaması üzerine cezaevi tabibi tarafından ve aynı cinsiyetten olan güvenlik ve gözetim görevlilerince zor kullanılarak yapılacağı gibi hususlar yer almaktadır.

Her ne kadar çıplak aramanın yönetmelik düzeyinde yasal zemini olduğunu vurgulasak da bu durum çıplak aramaların her türlü meşru addedileceği anlamına gelmemektedir. Kişi ve toplum güvenliği ile hukuki güvenliğin bir arada yürümesi, insan onuruna saygının esas olması, zorunlu hâller ve ölçülülük kıstasının aşılmaması, aramaya maruz kalan kişinin kendini güvende hissedeceği bir şeffaf denetleme mekanizmasının tesisi gibi hususlar çıplak aramaları sadece yasal değil aynı zamanda hukuki ve ahlaki zemine oturtmaya hizmet edecektir. Aksi hâlde hukuka aykırı olarak yapılan her çıplak arama, devletin efendisini aşağılaması anlamına gelirken kamu gücünü kullanan kolluk açısından da bir kolluk şiddeti örnekliği oluşturacaktır.

Hukuk devletinin gereği olan hukuki güvenlik ilkesinin bir fonksiyonu da bireyin kamu gücü karşısında kendisini güvende hissetmesi şeklinde ortaya çıkar. Çıplak aramalarda ispat zorluğu da dikkate alındığında hukukun söz konusu güvenlikten önce, bireyi koruyan bir mekanizmayla onun yanında durması sağlanmalıdır. Bu bağlamda çıplak arama ile ilgili olarak Türkiye'nin 2020 yılında hukuk devletinden ayrıldığını keskin bir dille söylemek doğru olmayacaktır. Ancak hukuk devletinden polis devletine kayışta neredeyse ilk sapmanın kolluk gücü üzerinden olduğunu ve son dönemde göreceli olarak arttığı gözlemlenen kolluk şiddeti olaylarının çıplak arama konusunda da endişe verici olduğu da söylenmelidir.

Çıplak arama ile ilgili her ne kadar yönetmelik bulunsa da yasal düzenlemelerin yetersiz olduğu muhakkaktır. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda çıplak arama ile ilgili doğrudan düzenleme getirilmediği, sadece iç muayene (75. Madde) kapsamında bir çıplak müdahaleden (arama değil) bahsedildiği görülmektedir. Dolaysıyla çıplak arama ile ilgili olarak mevzuatta boşluk olduğu, yasal bir düzenleme getirilmesinin hukuk devleti ve hukuk güvenliği açısından zaruri olduğunu belirtmek gerekir.

Hukuk Mahkemeleri ve Aile Mahkemeleri İstatistikleri

Hukuk Mahkemeleri

Asliye Hukuk, Asliye Ticaret, Sulh Hukuk, İcra Hukuk, İş, Tüketici, Aile, Kadastro, Fikrî ve Sınai Haklar Mahkemelerinin tümünü ifade eden Hukuk Mahkemeleri, irade serbestisine dayanan uyuşmazlıkların görüldüğü mahkemelerdir. Özel hukuk uyuşmazlıklarında ihtisaslaşmaya dayalı mahkeme kurulumu sağlanmaya çalışılsa da küçük illerde mahkemelerin asliye hukuk ve sulh hukuk mahkemeleri altında toplanabildiği görülmektedir. Ancak günümüzde bu azaltılarak mahkeme özelinde ihtisaslaşmaya özel önem verilmektedir.

Hukuk mahkemelerinde 2019 yılında dosya temizleme oranı[1] %99,5 iken 2020'de %93,7'ye gerilemiştir. Çıkan dosyaların gelen dosyalara oranına bakıldığında da yine geçtiğimiz yıla göre bir düşüş söz konusudur. 2019'da %56,1 olan oran 2020'de %50,8 olmuştur. 2014'ten (%62,5) 2020'ye (%50,8) kadar olan süreçte çıkan dosyaların gelen dosyalara oranı 11,7 düşmüştür. Şayet sadece yıl içinde açılan dosya sayısına oranla karara bağlanan dosya sayısına da bakarsak 2019'da %104,8 olan temizleme oranının 2020'de %98,03'e düştüğü görülecektir. 2016 yılından itibaren artarak gelen temizleme oranı 2020 yılında düşüşe geçmiştir.

Şekil 22. Hukuk Mahkemelerinde Dosya Sayısı ve Ortalama Görülme Süresi (Bin), 2019-2020

Kaynak: Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler 2020

1 Temizleme oranı = (Referans yıl çıkan dosya sayısı/(Referans yıl içinde açılan dosya sayısı + Referans yılı içinde bozularak gelen dosya sayısı))*100.

Şekil 23. Hukuk Mahkemeleri Dava Ortalama Görülme Süresi (Gün), 2014-2020

Kaynak: Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler 2020

Şekil 24. Hukuk Mahkemeleri Mahkeme Türüne Göre Toplam Dosya Sayısı (Bin), 2019-2020

Kaynak: Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler 2020

2020 yılı hukuk mahkemeleri dosya sayıları incelendiğinde toplam dosya sayısının %30'unu asliye hukuk oluşturmakta ve birinci sırada yer almaktadır. %24 ile sulh hukuk ikinci sırayı, %16 ile iş hukuku üçüncü sırayı teşkil etmektedir. Dosya sayısının en az olduğu mahkeme türü fikrî ve sınai haklardır. 2018'den itibaren dosya sayısının en çok ve en az olduğu mahkeme sıralamasının değişmediği görülmektedir.

2020 yılı dosyaların temizleme oranına bakıldığında; %102,7 oran ile asliye ticaret mahkemeleri ilk sırada yer almakta; asliye ticareti, %101,8 ile fikrî ve sınai haklar ve %100,9 ile icra hukuku takip etmektedir. Dosya temizleme oranı en düşük mahkeme türü %82,4 ile kadastro mahkemeleridir. Kadastro mahkemeleri, ortalama görülme süresi olan 790 gün (2019 yılında 564) ile en son sırada yer almaktadır. En hızlı görülme süresi 127 gün ile sulh hukuk (2019 yılında 112) mahkemelerine aittir. Sulh hukuku, 206 gün ile icra hukuk (2019 yılında 159) ve 222 gün ile aile mahkemeleri (2019 yılında 187) takip etmektedir. Ayrıca

Tablo 1. Hukuk Mahkemeleri Dosya Sayısı ve Ortalama Görülme Süresi-Gün, 2020

	Geçen Yıldan Devren Gelen	Yıl İçinde Açılan	Bozularak Gelen	Toplam Dosya Sayısı	Karara Bağlanan	Temizleme Oranı (%)	Bir Sonraki Yıla Devreden	Ortalama Görülme Süresi (Gün)
Asliye Hukuk Mahkemeleri	610.602	424.783	42.872	1.078.257	429.684	91,9	648.573	505
Sulh Hukuk Mahkemeleri	220.251	662.183	4.430	886.864	645.449	96,8	241.415	127
İş Mahkemeleri	355.358	190.861	20.968	567.187	180.334	85,1	386.853	681
Aile Mahkemeleri	155.573	293.091	4.408	453.072	262.931	88,4	190.141	222
İcra Hukuk Mahkemeleri	103.747	173.830	4.948	282.525	180.446	100,9	102.079	206
Asliye Ticaret Mahkemeleri	121.373	67.274	5.750	194.397	74.989	102,7	119.408	586
Tüketici Mahkemeleri	73.245	57.931	2.188	133.364	58.703	97,6	74.661	448
Kadastro Mahkemeleri	16.671	7.269	1.441	25.381	7.176	82,4	18.205	790
Fikrî ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemeleri	5.850	3.360	409	9.619	3.838	101,8	5.781	550

Kaynak: Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler 2020

Şekil 25. Hukuk Mahkemelerinde Açılan Dava Konu ve Sayısı, 2020

Kaynak: Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler 2020

2019 yılına göre 2020 yılında dava görülme sürelerinin uzadığı dikkat çekmektedir.

2020 yılına göre 2020 yılında veraset ve itirazın iptali konulu dava sayısı artmış; boşanma, alacak, vesayet, tazminat, şikâyet, icra takibine itiraz konulu dava sayısı ise azalmıştır.[2]

Aile Mahkemeleri

2020'de hukuk mahkemelerinde açılan davalar arasında ilk sırayı veraset konulu davalar oluştururken ikinci sırayı boşanma davaları oluşturmaktadır. Geçtiğimiz birkaç yılda olduğu gibi 2020 yılında da gündemden düşmeyen konuların başında aile meselesi gelmiştir. Pandemiden dolayı iş hayatının sekteye uğramasıyla evde daha çok vakit geçiren aile bireylerinin alışık olmadıkları bu yaşam şekli sebebiyle aile içi geçim problemlerinin ve dolayısıyla boşanmaların arttığı/artacağı iddiaları gündemde olmuştur. Ancak hukuk mahkemelerindeki dava sıralamasından hareketle boşanmaların yüksek olduğu iddiası temelden yoksun kalacaktır. Yıllara göre açılan boşanma dava sayısına bakıldığında 2019 yılında 248.640 olan boşanma sayısının 2020'de 246.561'e düştüğü görülmektedir. 2015 yılından itibaren artan yıl içinde açılan boşanma dava sayısı 2020'de düşmüştür. 2020'de boşanan çiftlerin sayısı 135 bin iken, kaba boşanma hızı binde 1,62 olmuştur. Buna nazaran evlenen çiftlerin sayısı 487 bin, kaba evlenme hızı binde 5,84'tür (TÜİK, 2020). 2019'da ise boşanan çiftlerin sayısı 155 bin, kaba boşanma hızı binde 1,88; evlenen çiftlerin sayısı 541 bin, kaba evlenme hızı ise binde 6,56'dır (TÜİK, 2019). 2019'a kıyasla 2020'de hem evlenen çiftlerin sayısı hem de boşanan çiftlerin sayısı düşmüştür. Benzer şekilde 2020 yılında boşanma ve evlenme hızının da düştüğü görülmektedir.

2019 yılında anlaşmalı boşanma dava sayısı (123.237) çekişmeli boşanma dava sayısından (120.667) yüksekken; 2020 yılında çekişmeli boşanma dava sayısı (121.294) anlaşmalı boşanma dava sayısından (120.012) yüksektir. Ancak çekişmeli boşanma ile

Şekil 26. Yıllara Göre Açılan Boşanma Dava Sayısı, 2015-2020

2 2019 yılında dava türüne göre açılan dava konuları; Veraset: 350. 065, boşanma: 248.640, alacak: 232.893, vesayet: 197.362, tazminat: 133.420, şikâyet: 61.282, icra takibine itiraz: 57.873.

Şekil 27. Hukuk Mahkemelerinde Boşanma Nedeni ve Karar Türüne Göre Çıkan Boşanma Dava Sayısı, 2020

Kaynak: Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler 2020

*Tabloda boşanma davaları, nedenleri ile ayrıntılı olarak verilmiştir. Ancak kullanıcı veri girişi hatası sebebiyle üst başlıkta yer alan boşanma butonunun içine diğer alt başlıklarda yer alan boşanma nedenlerine (terk, zina vs.) ait verilerin bir kısmı da girilmiştir. İlgililerce değerlendirme yapılırken bu hususun nazara alınması gerekmektedir.

Şekil 28. Hukuk Mahkemelerinde Açılan Boşanma Davalarının Nedenlerine Göre Oranları (%), 2020

Kaynak: Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler 2020

Şekil 29. Hukuk Mahkemelerinde Boşanma Davaları ile İlişkili Dava Türleri Oranları (%), 2020

Kaynak: Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler 2020

anlaşmalı boşanma dava sayısı arasındaki fark çok yüksek olmayıp %0,5 oranındadır. 2019 yılına kıyasla bakıldığında hayata kast, pek kötü ve onur kırıcı davranış nedeniyle açılan boşanma dava sayısı 2020'de ciddi bir artış göstermiştir. Buna göre artış oranı %28,38'dir. Benzer şekilde 2020 yılında zina nedeniyle boşanma dava sayısında da 2019'a göre %22,64'lük bir artış görülmüştür. Zina nedeniyle ve hayata kast, pek kötü ve onur kırıcı davranış nedeniyle açılan dava sayısı 2014 yılından itibaren düzenli olarak artarken; ortak hayatın yeniden kurulmaması ve terk nedeniyle açılan boşanma dava sayısı ise azalmıştır.

2020 yılında boşanma davaları ile beraber ya da sonrasında çıkan davalara bakıldığında, %45,5 oranı ile nafaka davalarının yer aldığı görülmektedir. İkinci sırada velayet, üçüncü sırada ise boşanmada mal paylaşımı yer almaktadır. Nafaka ve velayet davalarının tamamı diğer dava nedenlerinin toplamının %81,2'sini, diğer nedenler ise %18,8'ini oluşturmaktadır.

Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri: Arabuluculuk ve Uzlaştırma

Esma Küçükbay

Avukat

Kişiler arasında ortaya çıkan yeni hukuki durumların veya birtakım ihtilafların çözüme kavuşturulması öncelikle mahkemeler yoluyla gerçekleştirilmektedir. Ancak yargının iş yükünün fazla olması sebebiyle yargılama süreçleri uzamakta ve tarafların çözüme ulaşması gecikmektedir. Bu sebeple uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulması amacıyla birtakım arayışlara gidilmiş ve bu da tarafları alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine sevk etmiştir. Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri, taraflar arasındaki ihtilafı ortadan kaldırmaya hizmet eden ve devletin yargı organlarının yanı sıra seçimlik nitelik taşıyan bir usuldür. Toplumsal barışın sağlanmasına hizmet eden alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri taraflara kendi iradeleriyle uyuşmazlığı sona erdirme imkânı sağlamaktadır. Bu usullerle devletin sahip olduğu yargı yetkisinin egemenliğine zarar vermeksizin daha basit, ekonomik, hızlı ve dostane yollarla çözüme varılması mahkemelere bir alternatif teşkil eder ve bu yöntemlere başvuran tarafların uyuşmazlık çözümünün her aşamasında devlet mahkemelerine başvurma hakkı saklı kalır.

Alternatif çözüm yöntemleriyle ihtilafların daha hızlı, ekonomik ve dostane yollarla çözülmesinin yanı sıra bu usuller taraflara daha tatmin edici çözüm önerileri sunmaları sebebiyle de tercih edilmektedir. Nitekim devlet mahkemelerinde ihtilafların çözümü sırasında ya taraflardan sadece biri maddi veya manevi kazanımlara ulaşmakta ya da her iki taraf da herhangi bir kazanım sağlayamadan uyuşmazlık ortadan kalkmaktadır. Buna karşılık alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri kabul edildiğinde, taraflar arasında "kazan-kazan" ilkesi esas alındığından çok az bir maliyetle ve kısa sürede tarafları tatmin eden çözümlere ulaşıldığı görülmektedir. Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri, taraflar arasında meydana gelen uyuşmazlıkların tarafsız bir üçüncü kişinin gözetim ve yönetiminde barışçıl yöntemlerle çözüme kavuşturulmasını amaçlamaktadır. Bu yol tarafların günlük hayatta karşılaştıkları sorunlar üzerinde serbestçe tasarruf edebilmelerini ve aralarında bir iletişim kurarak sorunlarını dostane bir biçimde nihayete erdirmelerini sağlamaktadır.

İhtiyari ve Zorunlu Arabuluculuk

Ülkemizde ahilik kültürüne dayandırılan alternatif çözüm yöntemleri, fiilî olarak 2013 yılında uygulanmaya başlamıştır. Özel hukuk alanında uygulama bulan arabuluculuk sistemi, ihtiyari arabuluculuk ve dava şartı

(zorunlu) arabuluculuk olmak üzere iki modeldir. İhtiyari arabuluculuk, tarafların iradeleriyle başlatılırken, dava şartı arabuluculuk, tarafların dava açmaları için zorunlu bir aşama olarak karşımıza çıkmaktadır.

2017 yılı içinde mahkemelere açılan davalar arasında ilk sırayı iş mahkemelerine açılan davalar, ikinci sırayı ise tespit davaları almaktadır. Olağan sınırları aşan bu dava yoğunlukları arabuluculuğun dava şartı hâline gelmesinin zorunluluk arz ettiğini de ortaya koymaktadır. Bu sebeple dava şartı olarak arabuluculuk uygulamasının özellikle alacağa dayalı davalar yönünden daha da yaygınlaştırılması oldukça isabetli bir adım olarak görülmektedir.

Diğer taraftan meslek odaları ile sivil toplum örgütleri dava şartı arabuluculuk düzenlemesini desteklemektedir. Bunun sebebi ise iş mahkemelerindeki davalarda işverenin çok büyük bir olasılıkla haksız çıkması olabilir. Çünkü bu gruplar, zorunlu arabuluculuk uygulamasını, özellikle iş mahkemelerindeki davaların büyük bir kısmının işveren aleyhine sonuçlanmasını değiştirmek adına büyük bir gelişme olarak görmektedirler.

Özellikle dava şartı olarak arabuluculuktaki dosya sayısının artışı avukatların, arabulucuların ve diğer uygulayıcıların daha deneyimli ve zamanla tecrübeli, birikimli bir hâle gelmelerine imkân tanımaktadır. Bu bakımdan başvuru sayılarında görülen artışlar, hukuki uyuşmazlık yaşayan tarafların arabuluculuğa başvuruda ilk başlardaki tedirginliklerinin zamanla ortadan kalktığını göstermektedir. Ayrıca bu uygulama tarafların bizzat ihtilafa karar verme sürecine dâhil olmalarını ve etkin rol oynamalarını sağlamaktadır. Bu gelişmeler hem arabuluculuğun olumlu yönlerini güçlendirmekte hem de motive edici bir etki oluşturmaktadır.

2018 yılında öncelikle iş uyuşmazlıklarında, 2019 yılında ticari uyuşmazlıklarda ve son olarak 2020 yılında tüketici uyuşmazlıklarında, dava şartı olarak arabuluculuk sistemi getirilmiştir. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu m. 5/A'ya göre ticari davalarda konusu bir miktar paranın ödenmesi olan alacak ve tazminat taleplerinde, dava açmadan önce arabulucuya başvurulması gerekmektedir. Tüketici hukuku bakımından ise 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun (TKHK) M. 73/A'da sayılan birtakım istisnalar dışında arabuluculuk, dava şartı olarak düzenlemiştir. Diğer taraftan İş Mahkemeleri Kanunu m. 3'e göre işçi ile işveren arasındaki yıllık izin ücreti, fazla çalışma ücreti, maaş gibi işçilik alacakları ile ihbar tazminatı, kıdem tazminatı gibi tazminatlardan kaynaklanan hukuki sorunların çözüme kavuşturulması için öncelikli olarak arabulucuya başvurmak zorunludur. Bu uyuşmazlıklar bakımından doğrudan dava açılması mümkün değildir. İhtiyari arabuluculuk modelinin ise tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri tüm özel hukuk uyuşmazlıklarında kullanılması mümkündür.

Bu iki arabuluculuk modelinin uygulanması neticesinde ortaya çıkan Adalet Bakanlığı verilerine göre zorunlu arabuluculuk yönteminde 2018 yılında taraflar arasında anlaşma sağlanma oranı %69, sağlanamama oranı %31 iken; 2019'da bu oran %58'e %42 olarak değişmiştir. 2020'de ise anlaşma sağlanma oranı daha da düşerek %51 olmuş, anlaşma sağlanamama oranı %49'a çıkmıştır. İhtiyari arabuluculuk uygulamasında ise 2017 yılı istisna tutularak anlaşma sağlanama oranla-

Şekil 30. İhtiyari Arabuluculuk Uygulaması Karara Bağlanan Dosya Sayıları, 2014-2020

Kaynak: Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler 2020

Şekil 31. Dava Şartı Arabuluculuk Uygulaması Karara Bağlanan Dosya Sayıları, 2018-2020

Kaynak: Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler 2020

rının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Nitekim ihtiyari arabuluculuk yönteminde 2018 yılında taraflar arasında anlaşma sağlanma oranı %95, sağlanamama oranı %5 iken; 2019'da bu oran %98'e %2 olarak değişmiştir. 2020'de ise anlaşma sağlanma oranı daha da artarak %98.85 olmuş, anlaşma sağlanamama oranı %1.15'e düşmüştür. Bu iki model arasındaki büyük oran farklarının olması ihtiyari arabuluculuk yönteminin tarafların iradeleri ve tercihleriyle gerçekleşmesine bağlanabilir.

Adalet Bakanlığı 2020 yılı verilerine göre ihtiyari arabuluculuk toplam dosya sayısı 180.448'dir. Bu dosyalardan 178.373'ünde taraflar arası anlaşma sağlanırken; 2.075 dosyada taraflar anlaşmamaya varamamıştır.

Buna karşılık 2020 yılı Adalet Bakanlığı verilerine göre zorunlu arabuluculuk uygulamasında toplam dosya sayısı 444.744'tür. Bu arabuluculuk uygulamasında tarafların hukuki uyuşmazlığı çözüme kavuşturdukları toplam dosya sayısı 226.984 iken anlaşma sağlanamayan toplam dosya sayısı 219.760'tır. Bu

bakımdan zorunlu arabuluculuk modelinde taraflar arasında anlaşmaya varılan dosya oranı %51 iken anlaşmaya varılamama oranı %49'dur. Dolayısıyla ihtiyari arabuluculuk oranının, zorunlu arabuluculuk oranından daha yüksek olduğu açıkça görülmektedir. Her iki modelin başarısı, ihtilaflı toplam dosya sayılarının yarısından fazlasının mahkeme salonlarına uğramadan çözüme kavuşturulmasıdır. Ayrıca zorunlu arabuluculuk dosya sayısının, ihtiyari dosya sayısından üç kat fazla olduğu dikkate alındığında, zorunlu arabuluculuk net dosya sayısının bu iki modeldeki anlaşmaya varılan dosya sayılarından daha yüksek olduğu da görülmektedir. Bu durum zorunlu arabuluculuk uygulamasının bir dava şartı olması ve buna karşılık ihtiyari arabuluculuğun seçimlik bir yol olmasının doğal sonucu olabilir. Böyle bir değerlendirme ise arabuluculuğun bir aşama olarak işlevsiz olduğu kanaatini uyandırabilir. Ancak zorunlu arabuluculuktaki anlaşma dosya sayılarına bakıldığında, dava açma niyeti ile yola çıkan tarafların, teşvik edilen arabuluculuk yöntemini olumlu bir biçimde kullandıkları, yapılabilecek bir diğer yorumdur. Bu yolla zorunlu arabuluculuk uygulamasının dosya sayısı bakımından daha fazla insanı arabuluculukla tanıştırdığını ve çözüme yönelik yollar ürettiğini söylemek mümkündür. Açıkça anlaşıldığı gibi taraf iradelerine ve taleplerine bağlı olarak gerçekleştirilen ihtiyari arabuluculuk görüşmelerinde taraflar ihtilafı çözüme kavuşturmak amacıyla bir araya gelmekte ve makul bir zeminde buluşarak söz konusu hukuki uyuşmazlığı devlet mahkemelerine taşımadan nihayete erdirmektedir.

Ülkemizde her geçen gün zorunlu arabuluculuk sistemi yaygınlaşmakta ve bu da uyuşmazlıkların türüne göre uzmanlık alanlarının oluşturulmasını gerekli kılmaktadır. Adalet Bakanlığı da bu yönde teşvik edici ve yönlendirici çeşitli faaliyetler ve eğitimler gerçekleştirmektedir. 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu m. 6'da arabuluculuk uzmanlık alanlarına yönelik düzenlemeler yapmaktadır. Bu kapsamda iş hukuku, ticaret hukuku ve tüketici hukuku alanlarında uzman arabulucular yetkilendirilmektedir. Ayrıca banka ve finans hukuku, sigorta hukuku, inşaat hukuku, fikrî ve sınai haklar hukuku, enerji hukuku ve spor hukuku gibi özel uzmanlık alanlarının oluşturulması hedeflenmektedir. Bu çalışmalar, alanında uzman arabulucuların yetişmesine ve sorunların kalıcı, hızlı ve adil bir biçimde çözümlenmesine hizmet etmektedir.

Uzlaştırma

Ceza muhakemesi hukukuna göre uzlaştırma, yargı dışı faaliyet olarak mağdur ile failin özgür iradeleri ve uzlaştırmacının yardımıyla suçtan dolayı ihtilafların çözümüne aktif olarak katıldıkları ve muhakeme sürecini bitirdikleri alternatif bir yoldur. Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olan uzlaştırma, her bakımdan ceza sisteminde adaleti sağlamaya hizmet eden ve süreci rahatlatan bir mekanizmadır. Uzlaştırmanın gerçekleşmesi taraf iradelerine (CMK m. 253/17) ve yeterli suç şüphesinin bulunmasına (CMK m. 253/4) bağlıdır. Ceza hukukunda uzlaştırma yönteminin kullanılması, mağdurun zararının giderilmesine ve faille aralarında barışın sağlanmasına hizmet etmektedir. Böylelikle toplumsal barışın sağlanması hedeflenmektedir.

1 Ocak 2017 tarihinden itibaren ceza hukukunda uzlaştırma başarıyla uygulanmaktadır. Adalet Bakanlığı 2020 yılı verilerine göre

Şekil 32. Ceza Hukukunda Uzlaştırmanın Görünümü (Bin), 2017-2020

Kaynak: Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler 2020

belirli suç tiplerinde uzlaştırma bürolarına gelen dosya sayılarında, önceki yıllara kıyasla bir dalgalanma söz konusu olsa da tevdi edilen toplam dosya sayılarının azaldığı görülmektedir. 2020 yılından bugüne kadar en fazla uzlaşmanın yapıldığı ilk beş suç tipi basit yaralama, hakaret, tehdit, suç eşyasının satın alınması veya kabul edilmesi ve mala zarar vermedir. Nitekim toplumsal gerçeklikle birlikte değerlendirildiğinde diğer suç tiplerine göre tarafların bu suç tiplerinde bir araya gelip uzlaşmasının daha mümkün olduğu görülmektedir. Bu durum ise yargının iş yükünü büyük bir oranda hafifletmektedir.

Adalet Bakanlığı, ceza uyuşmazlıklarında uzlaştırma yöntemiyle yaklaşık son dört yılda 854 bin 913 dosyanın çözüme kavuşturulduğu ve uzlaştırmada başarı oranın %82'lere yükseldiğini açıklamıştır. Bu ise her yıl takribi 200 asliye ceza mahkemesinin bakacağı dosyanın uzlaştırmacılar aracılığıyla çözüme kavuşturulduğu anlamına gelmektedir.

Adalet Bakanlığı'nın 2017 ile 2020 yılları arasındaki uzlaşma verileri değerlendirildiğinde küçük değişimler söz konusu olsa da ceza yargılamasına yönelik gelen dosyalardaki taraflar arasında uzlaşma sağlanma oranları, uzlaşma sağlanmama oranları ve uzlaşma teklifinin kabul edilmeme oranları sabit bir çizgi üzerindedir. Nitekim 2017 yılında taraflar arasındaki ihtilafta uzlaşma sağlanma %35, uzlaşma sağlanamama %9, uzlaşma teklifini kabul etmeme %27 oranlarındayken; 2018 yılında bu oranlar %42, %9.5 ve %32 şeklinde değişmiştir. 2019 yılında ise uzlaşma sağlanma %43, uzlaşma sağlanamama %8, uzlaşma teklifini kabul etmeme %30 iken; 2020 yılında uzlaşma sağlanma %43, uzlaşma sağlanamama %7.5, uzlaşma teklifini kabul etmeme %32'dir. Ancak bu oranlar değerlendirilirken hâlen uzlaştırmacıda bulunan dosya sayılarının da azımsanmayacak kadar çok olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Tüm bunlarla birlikte 2017 yılından bu yana ceza hukuku dosya sayılarının uzlaştırmayla sonuçlanması artış göstererek devam etmektedir. Ancak yıllar içerisinde küçük dalgalanmalarla birlikte uzlaşma teklifini kabul etmeyen kısmın yaklaşık %30'larda seyretmesi dikkat çekmektedir. Diğer bir ifadeyle önceki yıllara kıyasla her geçen yıl uzlaşma sağlanamayan dosya sayısında düşme eğili-

Şekil 33. Coğrafi Bölgelere Göre Uzlaşma Oranları (%), 2020

Kaynak: Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler 2020

mi görülmesine rağmen teklifi kabul etmeyenlerin dosya sayısında -diğer bir ifadeyle masaya dâhi oturmayanların oranında- bir değişiklik olmaması göze çarpmaktadır. Bu ise tarafları uzlaştırmak ve ihtilafları dostane bir şekilde çözüme kavuşturmak için öncelikli olarak tarafları ortak bir zeminde buluşturmanın önemine işaret etmektedir. Nitekim uzlaşma oranının artması, uzlaşamayanların oranının düşmesine bağlı olarak yükselmektedir. Masaya oturmayanlar için sistemin herhangi bir etki oluşturmadığı görülmekte; bu da tarafları ortak bir zeminde buluşturmanın gerekliliğini gözler önüne sermektedir. Uzlaştırmanın sonuçları, suçun cezası, yargılama süreleri ve yargı masrafları gibi etmenler tarafların anlayabileceği şekilde açık ve net olarak anlatılmalı, bu konuda onların bilinçlendirilmeleri sağlanmalıdır. Diğer bir ifadeyle uzlaştırma, yargılama sürecinin, atlanması gereken bir basamağı olarak görülmemeli; uzlaştırmacı aktif olarak görevini yerine getirerek en azından tarafları bir kere de olsa masaya oturtmalıdır.

Türkiye geneli, uzlaştırmaya giden dosya oranlarının takribi %54'ü uzlaşma sağlanarak nihayete ermektedir. Türkiye'deki coğrafi bölgeler arasında bir değerlendirme yapıldığında ise bu oranın batı bölgelerine kıyasla doğu bölgelerine doğru bir artış gösterdiği görülmektedir. Söz konusu bu durum doğu kültüründe yer alan kanaat önderlerinin teşvik ve önerisiyle çözüme ulaşmanın amaçlandığı uzlaşma kültürüyle ilgili olabilir. Nitekim uzlaşma tarafların güvendiği ve onları tatmin eden tarafsız bir üçüncü kişi aracılığıyla gerçekleşmektedir. Diğer taraftan uzlaşma teklifinin sunulması ardından uzlaşmanın sağlanmama oranı Türkiye genelinde yaklaşık olarak %9.5 iken; diğer bölgelerden farklı olarak Doğu Anadolu bölgesinde bu oran Türkiye'deki en yüksek oran olan %13.7'dir. Ayrıca bu bölge %26.9 ile uzlaşma teklifinin kabul edilmediği en düşük oranı ve %59.3 ile uzlaşma sağlanan en yüksek oranı oluşturmaktadır. Her geçen gün uzlaşma sağlanma oranlarının bir artış göstermesi ise uzlaşma kültürünün yargı içinde yerleşmeye başladığını göstermektedir.

Adalet Bakanlığının yayınladığı veriler ışığında alternatif çözüm yöntemlerinin her geçen gün taraflar arasında sıkça uygulan-

dığı ve gittikçe yaygınlaştığı görülmektedir. Nitekim bu uygulamalar, taraflara uzun ve pahalı olan dava açma sürecini başlatmadan önce alternatif bir yolla barışçıl bir çözüm üretilmesi imkânını sağlamaktadır. Fakat devletlerin yargılama tarihleri dikkate alındığında bu uygulamalar oldukça yeni mekanizmalar olduğu için sonuçlarının net bir biçimde görülmesinin belli süreler isteyebileceğini gözden kaçırmamak gerekmektedir. Bu sebeple kısa süreli bir değerlendirmeyle ve ülkemizde dosyaların ortalama görülme sürelerinin uzunluğu dikkate alındığında, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin kazanım ve başarılarının tam anlamıyla anlaşılması mümkün olmamaktadır. Hem bu başarıların artması hem de dosyaların yığılmasının engellenmesi amacıyla alternatif çözüm yöntemlerinin yaygınlaştırılmasının teşvik edilmesi gerekmektedir. Ayrıca yargıyı rahatlatacak farklı mekanizmaların da devreye sokulmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Doğu Akdeniz'deki Paylaşım Mücadelesi

Deniz Baran
İstanbul Üniversitesi

Günümüzden henüz bir asır öncesine kadar insanoğlu için deniz alanları; ticari veya ulaşım amaçlı seyrüsefer, denizdeki bazı kaynakların çıkarılması ve deniz yatağına kablo döşenmesinden fazla bir anlam ifade etmezken, 20. yüzyılın ortalarında ilk açık deniz sondaj platformlarının başarıyla faaliyete geçmesiyle geniş deniz yatakları, uğruna en sert politik mücadeleleri vermeyi göze alacak bir değer hâline gelmiştir. Zira bu teknolojinin baş döndürücü bir hızla gelişmesi, insanoğlunun daha önce erişmeyi hayal dâhi etmediği derin deniz yataklarının toplumların refah seviyelerini değiştirme kapasitesine sahip önemli kaynaklar olarak kullanabilmesi imkânını ortaya çıkarmıştır. Dünyadaki birçok deniz alanı, hızla artan bu talepten nasibini alırken Türkiye ile birlikte birçok devletin kıyıdaş olduğu Doğu Akdeniz havzası özellikle 21. yüzyılın başından bu yana çok taraflı deniz yetki alanlarının paylaşımı rekabetine sahne olmaktadır.

Doğu Akdeniz'de Türkiye, Yunanistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) karşılıklı hak iddiaları 2000'li yılların başından beri gündemde olmuş ve son on yılda hızla bölgenin ana meselelerinden biri hâline gelmiştir. Öyle ki bu uyuşmazlığın yansımaları Mısır, Filistin, İsraill, Lübnan ve Suriye gibi diğer bölgesel aktörleri doğrudan etkilemekte, ayrıca Rusya, Avrupa Birliği (AB) ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gibi küresel aktörlerin politik çıkarlarını ilgilendirmektedir. Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının paylaşımı sorununu su yüzüne çıkaran gelişme, 2000'lerden sonra Doğu Akdeniz'de keşfedilen dört önemli hidrokarbon yatağıdır. Her ne kadar bu hidrokarbon yatakları üzerinde ciddi uyuşmazlıklar olmasa da söz konusu yatakların bu havzadaki başkaca hidrokarbon sahalarının olası mevcudiyetine yönelik bir işaret sayılması, kıyıdaş devletler için azami miktarda deniz yetki alanına sahip olabilmeyi bir öncelik hâline getirmiştir.

GKRY 2003'ten itibaren Mısır, Lübnan ve Israil ile deniz yetki alanı sınırlandırma antlaşmaları imzalamıştır. Bu antlaşmalardan Lübnan ile olanı hariç diğerleri bugün yürürlüktedir. Türkiye bu antlaşmalara hem kendi haklarını hem de KKTC'nin haklarını korumak saikiyle itiraz ederek bunları geçersiz addetmiştir. Zira Türkiye henüz herhangi bir münhasır ekonomik bölge ilanında bulunmamış olsa da kara topraklarının doğal uzantısı sayılan, kendiliğinden (ipso facto) ve en baştan itibaren (ab initio) kıyı devletine bazı haklar doğuran ve dolayısıyla ilan edilmesi gerekmeyen kıta sahanlığının varlığı sayesinde Doğu Akdeniz havzasında münhasıran hak sahibi olduğu geniş bir alana sahip olmalıdır.

Türkiye'nin kıta sahanlığını ihlal edecek biçimde bir sınırlandırma yaptığı iddiasının yanı sıra KKTC'nin Kıbrıs Adası'nın doğal kaynaklarının paylaşımı noktasında yok sayılması da Türkiye tarafından kabul edilemeyecek bir durumdur. Zira Kıbrıslı Türklerin de Ada açıklarındaki doğal kaynaklar üzerinde GKRY ile aynı şekilde devredilemez ve doğal hakları mevcut olup iki tarafın ortak rızasıyla bir ortak yönetim tesis edilene kadar GKRY, Kıbrıs Cumhuriyeti adı altında tüm adayı temsil etme hakkına sahip olmayacaktır. Nitekim Türkiye de KKTC'yi kendi deniz yetki alanları üzerinde egemen

hakları olan, bağımsız bir devlet olarak tanımış ve buna göre adımlar atarak hem kendisinin hem de KKTC'nin haklarını korumaya gayret etmiştir. Eylül 2011'de GKRY'nin attığı adımlara karşı politik dengeyi sağlamak için KKTC ile yakın işbirliğine girilmesi ve Kıbrıs Adası'nın kuzey kıyıları ile Türkiye'nin güney kıyıları arasında kalan karşılıklı kıta sahanlığı alanlarının sınırını belirleyen bir Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması'nın imzalanması bu bağlamda atılan en somut adımdır. Esasında, hidrokarbon yataklarının keşfiyle alevlenen Doğu Akdeniz meselesinin, Kıbrıs Adası'nın statüsüne dair Yunanistan ve GKRY ile ortak bir anlaşmaya varılamamasından doğan tarihî "Kıbrıs sorununu" yeniden canlandırdığını tespit etmek isabetsiz olmayacaktır.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz meselesinde uluslararası hukuk çerçevesinde attığı bir diğer önemli adım 27 Kasım 2019 tarihinde Libya Ulusal Mutabakat Hükûmeti (UMH) ile imzalanan ve Türkiye ile Libya'nın Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanları arasındaki sınırı belirleyen Mutabakat Muhtırası'dır. Teknik olarak tarafları bağlayıcı bir uluslararası antlaşma olan bu Mutabakat, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki egemenlik haklarını aktif bir şekilde koruması bakımından son derece kayda değerdir. İki taraf, Yunanistan'a ait olan Girit Adasının yakınından geçen, yaklaşık 30 km uzunluğunda bir sınırda mutabık kalmıştır. Böylece, Türkiye ve Libya, Yunanistan'ın bölgedeki Yunan adaları kaynaklı oldukça geniş kapsamlı ve tartışmalı deniz yetki alanı iddialarını tanımadığını göstermiş, ayrıca Yunanistan ile GKRY arasında yer alan deniz alanında kendi yetki iddialarıyla çakışan iddiaları açıkça yok saymıştır.

Öte yandan, Doğu Akdeniz'deki diğer aktörler de bu süreçte önemli adımlar atmıştır. Bunlar arasında belki de en kayda değer olanı, Yunanistan'ın Mısır ile uzun yıllardır yapmak için uğraştığı karşılıklı deniz yetki alanlarının sınırlandırılması anlaşmasını nihayet akdetmiş olmasıdır. 7 Ağustos 2020 tarihinde imzalanan antlaşma, adından da anlaşılacağı üzere, Yunanistan ve Mısır'ın karşılıklı deniz yetki alanları (kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge) arasındaki sınırı belirlemektedir. Ancak Yunanistan ile Mısır arasındaki deniz yetki alanları sınırının 26. ve 28. meridyen arasında kalacak şekilde belirlendiği dikkat çekmektedir. Bunun anlamı, söz konusu sınırın Meis ile Mısır'ın karşılıklı kıyılarının bulunduğu alana uzanmamasıdır. Tarafların Türkiye kıyılarına oldukça yakın olan Meis'i Antlaşma'ya dâhil ederek Antlaşma'nın meşruiyetini iyice tartışmalı hâle getirmemek ve Türkiye'den gelebilecek çok sert bir tepkinin önüne geçmeyi hedeflediği düşünülebilecektir. Nitekim Mısır'ın geleneksel olarak Yunanistan ve Türkiye arasındaki ihtilafa doğrudan dâhil olacak bir hamle yapmaktan kaçınan tutumu göz önüne alınırsa, söz konusu antlaşmayı imzalaması zaten kendi geleneksel dış politikası açısından son derece cüretkâr bir adımdır. Elbette, Mısır'ın böyle bir hamle yapması Türkiye açısından kayıp addedilebilecek bir durumdur. Yine de Meis'in sınırlama kapsamı dışında bırakılması önemlidir, zira Yunanistan böyle bir tercih yaparak kurulacak olası bir müzakere masasında Türkiye kıyılarına oldukça yakın Meis gibi adalara yönelik tavizlere hazır olduğunun mesajını vermiş olabileceği gibi, Mısır da Türkiye'nin, tabir caizse, "sinir uçlarına" dokunmaktan imtina etmiştir. Mayıs 2021'in başında ve sonunda sırasıyla Mısır ve Yunanistan Dışişleri heyetleri ile Türkiye Dışişleri heyetleri arasında yapılan doğrudan diplomatik görüşmeleri mümkün kılan hususlardan birinin, bu dikkatli tavır olduğu söylenebilecektir.

Günümüz uluslararası hukuku çerçevesinde deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin kuralların birincil kaynakları uluslararası teamül hukuku, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) ve başkaca ilgili uluslararası antlaşmalar olsa da tüm bu kaynakların Doğu Akdeniz (yahut Ege) gibi çetrefilli ve kendine özgü coğrafi özelliklere sahip deniz alanlarında sınırlandırmayı belirgin bir şekilde mümkün kılacak kurallar ihtiva ettiğini söylemek mümkün değildir. Nitekim Türkiye'nin BMDHS'ye taraf olmaması durumu daha da karmaşık bir hâle getirmektedir. Bu sebeple, deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına dair uyuşmazlığa düşmüş olan devletlerin uluslararası mahkemelere ve hâkemlik mekanizmalarına taşıdıkları

davalarda verilmiş olan kararlardan oluşan geniş uluslararası içtihat hukuku dikkate alınmalıdır. Her ne kadar her bir içtihad sadece ele aldığı vakanın tarafları için bağlayıcı olsa da kendine özgü özelliklere sahip Kızıldeniz'den Karayipler'e, Baltık Denizi'nden İskandinavya'ya kadar birçok farklı coğrafyada yapılan sınırlandırmalarda ortaya konan ilkeler Doğu Akdeniz uyuşmazlığı için de yol gösterici olacaktır. Hem 1982 tarihli BMDHS hem de 1958 tarihli Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nde yer alan ve MEB ve/veya kıta sahanlığı alanlarının sınırlarının "hakça bir çözüme" ulaşacak şekilde çizilmesi gerektiği ilkesinin tüm bu içtihatlardaki uygulanış biçimlerini görmek, sorunu çözmek isteyen aktörlere ilham verecektir. Zira artık deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunda bir uluslararası teamül hukuku kuralı olduğu kabul edilen hakça çözüm ilkesinin çerçevesini oluşturan ölçütler, kesin bir listesi yapılabilecek olan belirli sayıda ölçütler olmayıp her bir vakanın kendine özgü şartlarının dikkate alınmasıyla belirlenebilmektedir.

Sonuç olarak, kıyıdaş devletlerin Doğu Akdeniz'deki gerilimi yatıştırması, havzadaki zengin doğal kaynaklardan ortak bir şekilde ve barışçıl bir ortamda faydalanması ve Doğu Akdeniz meselesinin her biri politik açıdan derin istikrarsızlıklar yaşayan havzadaki devletler için yeni bir sıcak çatışma sebebine dönüşmemesi; tüm taraflar için en ideal çözümdür. Bu sebeple, bölgesel işbirliğine ve uluslararası hukuk kural ve ilkeleriyle uyumlu bir çözüm planına yol açacak şekilde yapıcı bir diyaloğa hâlâ ihtiyaç duyulmaktadır. Mevcut uyuşmazlıkları çözmek için her devletin hakça çözüm çerçevesinde razı olacağı bir genel uzlaşmaya varması temel hedef olmalıdır. Hatta herhangi bir kalıcı uzlaşmaya varana kadar uygulamada bazı kolaylıklar sağlayacak geçici çözüm mekanizmalarının kurulması da mümkündür. Ortak geliştirme ve işletme formülü bu mekanizmalardan biridir.

PANDEMİNİN HUKUK BİLANÇOSU

Dünya tarihinde kimi zaman masalsı kimi zaman kıyamet senaryoları şeklinde dinlediğimiz salgın gibi küresel çapta sarsıcı olayların tarihin tozlu sayfalarında kaldığını düşünmek insan için çok da uzak olmayan felaketlerden uzaklaşmanın bir yoluydu. 2020 yılının başlarında ortaya çıkan COVID-19 pandemisi kimsenin tahmin edemeyeceği çapta yayılarak pandemi ilan edilmesine sebep olmuştur. Yirminci yüzyılda yaşanan bu pandemiyi ilginç kılan durum ise; bilimin artık zarar görmeyecek derecede geliştiğinin düşünüldüğü bir çağa denk gelmesidir. Hukuk devleti olmanın sürekli olarak sorgulandığı ve birey haklarının gündemden hiç düşmediği yirminci yüzyılda, küresel çapta yayılan bir virüs ilk etapta keskin biçimde devletlerin sorumluluğunu gündeme getirmiştir. Bu sebeple virüs ile mücadelede etkin muhatabın ve sorumlunun insan değil, devlet olduğu yanılsaması ortaya çıkmıştır.

COVID-19 pandemisi kira hukukundan icra-iflas hukukuna, işverenin sorumluluğundan kişisel verilerin işlenmesine, sözleşmelerden çekin ibrazına kadar hukukun neredeyse bütün alanlarını etkilemiştir. Aynı zamanda toplumun ortak ve genel ihtiyacını gidermek için çalışan idarenin kendisinin ve idare hukukunun, anayasa ve insan hakları hukuku ile birlikte pandemi sürecinde daha fazla gündeme geldiğine şahit olunmuştur.

Mevcut hukuk kuralları öngörülebilen veya tecrübe edilmiş konulara ilişkin olarak hazırlanmaktadır. En yakın tarihli olarak bundan yüz yıl kadar önce İspanyol gribi ile dünya ölçeğinde bir sağlık krizi ile karşılaşılmışken; Çin'den bütün dünyaya yayılan koronavirüsü, devletlere, artık tarihte kaldığı düşünülen bir tecrübeyi yeniden hatırlatmıştır. Her yeni durum gibi bu yeni durumun da yeni kurallara ihtiyacı olmuştur. Hukuk da kendisini bu yeni duruma göre yapılandırmalı, hukuk güvenliğini temin eden, etkin mücadelenin aktörlerini, yetkilerini ve sınırlarını netleştiren hızlı bir dönüşüme açık olmalıdır.

Yaşanılan süreç göstermiştir ki, önümüzdeki yıllarda yeniden böyle bir salgın tehdidi ile karşılaşıldığında temel hak ve özgürlükleri sınırlandırma konusunda özgürlük-yasak dengesini daha sağlıklı biçimde gözetmiş tedbirlerin yasal zeminini şimdiden öngörmek ve felaket ile karşılaşıldığında ne yapılması gerektiğini biliyor olmak icap etmektedir.

COVID-19'un Hukuk Takvimi

İlk olarak 1 Aralık 2019'da Çin'de ortaya çıkan COVID-19 hastalığı ile mücadele için Türkiye'de 10 Ocak 2020'de Sağlık Bakanlığı bünyesinde Koronavirüs Bilim Kurulu oluşturulmuştur. Söz konusu bilim kurulunun kararları, salgın dönemi boyunca alınacak hukuki tedbirlerin de gerekçesini oluşturmak bakımından önemlidir.

Bu durum idarenin kararlarında bilimi her zaman bu kadar önemseyip önemsemediği, idarenin her konuda bilimi referans alıp almadığı, bazı bilim alanlarının hükûmetler için daha stratejik ve hassas olup olmadığı gibi hususları gündeme taşımıştır. Bu soruların yanı sıra "İktidar ile bilim arasındaki ilişkide bir hiyerarşi var mıdır?", "Yoksa eşitlik mi söz konusudur?", "İktidar-bilim arasındaki ilişki, salgın süresince yaşadıklarımızdan etkilenerek yeni bir evreye geçer mi?" gibi sorular da gündeme gelmiştir.

Ortaya çıkan yeni tip koronavirüs salgını nedeniyle ilk alınan karar, İstanbul Havalimanı'na Çin'den gelen tarifeli uçakların yolcularının, termal kameralarla kontrolden geçirilmeye başlanması olmuştur. Alınan önlemler sayesinde COVID-19 pandemisinin en geç geldiği ülkeler arasında bulunan Türkiye'de ilk vaka 11 Mart 2020 tarihinde görülmüştür. Alınan tedbirler bu tarihten itibaren kademeli olarak artırılmıştır.

12 MART 2020

Biyosidal Ürünler Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

Söz konusu yönetmelik değişikliği ile birlikte cerrahi el dezenfektanı gibi insan vücuduna doğrudan temas eden biyosidal ürünlerin kalitesinin ve güvenliğinin arttırılması amaçlanmıştır. Buna ek olarak, üretimde verimliliği arttırabilmek ve ithalatta bağımlılığı azaltabilmek amacıyla deniz suyu ve tuz gibi ham maddeleri yerli kaynaklardan temin edilebilen "yerinde üretilen aktif klor" gibi biyosidal ürünlere izin verilmesi ve içme-kullanma suları ile havuz sularında dezenfektan olarak kullanılması mümkün hâle getirilmiştir.

13 MART 2020

Kamu Görevlilerinin Yurt Dışına Çıkış İzni Konulu 2020/2 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi

COVID-19 salgınında yüz otuz bin vakanın görülmüş olması ve beş bine yakın insanın hayatını kaybetmesi, virüsün yüksek bulaşıcılığa sahip olması, aşı ya da özel bir ilacının geliştirilememiş olması sebebiyle hastalığın insan sağlığı için yüksek risk barındırdığı tespit edilmiş ve bilim kurulunun önerileriyle hastalığın ülkeye gelişi önlenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda genelge ile kamu hizmetlerinin yürütülmesinde herhangi bir aksamaya sebebiyet vermemek için tüm kamu görevlilerinin gerek görev gerek şahsi sebeplerle yurtdışına çıkışı durdurulmuştur.

18 MART 2020

İhracı Kayda Bağlı Mallara İlişkin Tebliğ (Tebliğ No: İhracat2006/7)'de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (İhracat 2020/5)

Etil alkol, kolonya, dezenfektan, hidrojen peroksit ve yalnız meltblown kumaş ürünlerinin ihracının, kayda bağlı mallar listesine eklenmesi öngörülmüştür.

20 MART 2020

Organizasyonların Ertelenmesi Hakkında Genelge

Genelge ile, Sağlık Bakanlığı Koronavirüs Bilim Kurulu'nun tavsiyesiyle açık ve kapalı alanlardaki toplantı ve aktivitelerin Nisan ayı sonuna kadar ertelenmesi uygun görülmüştür.

21 MART 2020

Tıpta ve Diş Hekimliğinde Uzmanlık Eğitim Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

Yeni düzenlemeyle 26 Nisan 2014 tarihli yönetmeliğin 11. maddesinin "Uzmanlık öğrencileri, uzmanlık eğitimi uygulamasından sayılmayan işlerde görevlendirilemez." şeklindeki 4.fıkrasına ek yapılmıştır. Buna göre deprem, sel baskını, salgın hastalık gibi olağan dışı ve hizmetin normal olarak sürdürülemediği hâllerde uzmanlık öğrencileri, hekimlik görevlerini yürütmek üzere eğitim gördükleri kurumun dışındaki aynı ilin sağlık tesislerinde üç ayı geçmemek üzere görevlendirilebilecektir. Ayrıca bu görevlerde geçen süreler eğitim süresinden sayılacaktır.

22 MART 2020

İcra ve İflas Takiplerinin Durdurulması Hakkında Cumhurbaşkanı Kararı

COVID-19 tedbirleri kapsamında 30.04.2020 tarihine kadar, nafaka alacaklarına ilişkin icra takipleri hariç, yurt genelinde yürütülmekte olan icra ve iflas takiplerinin durdurulmasına, taraf ve takip işlemlerinin yapılmamasına, yeni takip talebi alınmamasına ve ihtiyati haciz kararlarının icra ve infaz edilmemesine karar verilmiştir.

COVID-19 Kapsamında Kamu Çalışanlarına Yönelik İlave Tedbirler ile İlgili 2020/4 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi

Genelge ile, kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlara uzaktan çalışma, dönüşümlü çalışma gibi esnek çalışma yöntemlerinin uygulanabileceği düzenlenmiştir. Buna göre, dönüşümlü çalışanlar fiilen göreve gelmedikleri süre zarfında idari izinli sayılırlar. Daha önce COVID-19 kapsamında idari izinli sayılanlar, yeni bir karar verilinceye kadar idari izinli sayılmaya devam edeceklerdir.

25 MART 2020

Bazı Sanayi Ürünlerinin İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulanması Hakkında Cumhurbaşkanı Kararı

Karar ile, bazı kimyevi maddeler için gümrük vergisi oranı % 0'a düşürülmüştür.

COVID-19 Salgını Nedeniyle Zarar Gören Esnaf ve Sanatkârların, Türkiye Halk Bankası Anonim Şirketince Düşük Faizli Kredi Kullandırılmasına İlişkin Kararlar Kapsamındaki Kredi Borçlarının Ertelenmesine Dair Ekli Kararın Yürürlüğe Konulması Hakkında Cumhurbaşkanı Kararı

İthalat Rejimi Kararına Ek Cumhurbaşkanı Kararı

Karar ile, dökme etil alkol'de gümrük vergisi oranı %0'a düşürülmüştür.

2 NİSAN 2020

COVID-19 Salgınının Kamu İhale Sözleşmelerine Etkisi ile İlgili 2020/5 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi

Bu genelge, COVID-19 salgınının sosyal ve ekonomik hayattaki etkilerinin önlenmesi ve azaltılması amacıyla çıkarılan genelgelerdendir. Genelgeye göre "Ortaya çıkan durumun yüklenici-den kaynaklanan bir kusurdan ileri gelmemiş olması, yüklenicinin sözleşmeden doğan yükümlülüklerini yerine getirmesine engel nitelikte olması ve yüklenicinin bu engeli ortadan kaldırmaya gücünün yetmemesi şartlarının birlikte gerçekleştiğinin tespit edilmesi üzerine süre uzatımı verilmesine veya sözleşmenin feshine karar verilebilecektir."

17 Nisan 2020

7244 Yeni Koronavirüs (COVID-19) Salgınının Ekonomik ve Sosyal Hayata Etkilerinin Azaltılması Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

22 Nisan 2020

Bulaşıcı Hastalıklar Sürveyans ve Kontrol Esasları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

Bulaşıcı Hastalıklar Sürveyans ve Kontrol Esasları Yönetmeliğinin "Bildirime Esas Bulaşıcı Hastalıklar Listesi" başlıklı EK-1'ine 81. madde olarak "COVID-19 (yeni koronavirüs hastalığı)" eklenmiştir.

15 Mayıs 2020

Paket Tur Sözleşmeleri Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

İlgili yönetmeliğe COVID-19 salgını sebebiyle sözleşmenin feshini düzenleyen bedel iadelerinin süresini içeren geçici madde eklenmiştir.

30 Haziran 2020

Yeni Koronavirüs (COVID-19) Nedeniyle Dışsal Etkilerden Kaynaklanan Dönemsel Durumlar Kapsamındaki Zorlayıcı Sebep Gerekçesiyle Kısa Çalışma Uygulanan İşyerleri İçin Kısa Çalışma Ödeneğinin Süresinin Uzatılması Hakkında Karar (Karar Sayısı: 2706)

Karar ile, kısa çalışma ödeneğinin süresi bir ay uzatılmıştır.

23 Temmuz 2020

COVID-19 Salgını Nedeniyle Zarar Gören Esnaf ve Sanatkârların, Türkiye Halk Bankası Anonim Şirketince Düşük Faizli Kredi Kullandırılmasına İlişkin Kararlar Kapsamındaki Kredi Borçlarının Ertelenmesine Dair Kararın Yürürlüğe Konulması Hakkında Karar (Karar Sayısı: 2781)

31 Temmuz 2020

Yeni Koronavirüs (COVID-19) Nedeniyle Dışsal Etkilerden Kaynaklanan Dönemsel Durumlar Kapsamındaki Zorlayıcı Sebep Gerekçesiyle Kısa Çalışma Uygulanan İşyerleri İçin Kısa Çalışma Ödeneğinin Süresinin Uzatılması Hakkında Karar (Karar Sayısı: 2810)

26 Ağustos 2020

COVID-19 Kapsamında Kamu Çalışanlarına Yönelik Tedbirler ile İlgili 2020/11 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi

Genelge, çalıştırılma biçimine bakılmaksızın kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlara uzaktan çalışma, dönüşümlü çalışma gibi esnek çalışma yöntemleri uygulanabileceği ve bununla ilgili yetkililerin belirlenmesi hususlarını içermektedir.

31 Ağustos 2020

Yeni Koronavirüs (COVID-19) Nedeniyle Dışsal Etkilerden Kaynaklanan Dönemsel Durumlar Kapsamındaki Zorlayıcı Sebep Gerekçesiyle Kısa Çalışma Uygulanan İşyerleri İçin Kısa Çalışma Ödeneğinin Süresinin Uzatılması Hakkında Karar (Karar Sayısı: 2915)

Karar, kısa çalışma ödeneğinin süresinin, 30.07.2020 tarihli 2810 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile uzatılan bir aylık süreden sonra başlamak üzere iki ay uzatıldığını içermektedir.

21 Ekim 2020

Yeni Koronavirüs (COVID-19) Salgını Kaynaklı Zorlayıcı Sebep Gerekçesiyle; Bakım Merkezlerinde Bakım Hizmeti Sunulabilmesi ve Hizmet Alımıyla Bakım Hizmeti Sunulabilmesi İçin Bazı Şartların 17.04.2021 Tarihine Kadar Aranmaması Hakkında Karar (Karar Sayısı: 3096)

Karar; COVID-19 salgını sebebiyle, bakım merkezlerinde bakım hizmeti sunulabilmesi için gereken gelir ölçütü ve ağır engellilik şartlarının ve hizmet alımıyla bakım hizmeti sunulabilmesi için gereken gelir ölçütü şartının, 17 Nisan 2021 tarihine kadar aranmayacağına dair hükmü içermektedir.

27 Ekim 2020

Yeni Koronavirüs (COVID-19) Nedeniyle Dışsal Etkilerden Kaynaklanan Dönemsel Durumlar Kapsamındaki Zorlayıcı Sebep Gerekçesiyle Kısa Çalışma Uygulanan İşyerleri İçin Kısa Çalışma Ödeneğinin Süresinin Uzatılması Hakkında Karar (Karar Sayısı: 3134)

Karar, kısa çalışma ödeneğinin süresinin 30.08.2020 tarihli 2915 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile uzatılan iki aylık süreden sonra başlamak üzere iki ay daha uzatıldığını içermektedir.

01 Aralık 2020

Yeni Koronavirüs (COVID-19) Nedeniyle Dışsal Etkilerden Kaynaklanan Dönemsel Durumlar Kapsamındaki Zorlayıcı Sebep Gerekçesiyle Yapılan Kısa Çalışma Başvuru Süresinin Uzatılması Hakkında Karar (Karar Sayısı: 3238)

23 Aralık 2020

Yeni Koronavirüs (COVID-19) Nedeniyle Dışsal Etkilerden Kaynaklanan Dönemsel Durumlar Kapsamındaki Zorlayıcı Sebep Gerekçesiyle Yapılan Kısa Çalışma Başvuru Süresinin Uzatılması Hakkında Karar (Karar Sayısı: 3316)

Yeni Koronavirüs (COVID-19) Nedeniyle Dışsal Etkilerden Kaynaklanan Dönemsel Durumlar Kapsamındaki Zorlayıcı Sebep Gerekçesiyle Kısa Çalışma Uygulanan İşyerleri İçin Kısa Çalışma Ödeneğinin Süresinin Uzatılması Hakkında Karar (Karar Sayısı: 3317)

24 Aralık 2020

Koronavirüs Salgını Nedeniyle Verilecek Hibe Desteği Programı ve Uygulama Esasları Hakkında Tebliğ

Tebliğ ile, koronavirüs salgını sebebiyle ticari faaliyetleri etkilenen esnaf ve sanatkârlar ile gerçek kişi tacirlere verilecek hibe destek programının usul ve esasları belirlenmektedir. Tebliğe göre hibe desteği; gelir kaybı desteği ve kira desteği olmak üzere iki şekilde ve 2021 yılının Ocak, Şubat ve Mart ayları olmak üzere üç ay olarak sağlanacaktır. Tebliğ ayrıca destek programına başvuru, değerlendirme, itiraz ve ödeme ile ilgili hususları da içermektedir.

Küresel Salgın – Küresel Hukuk

Seyahatin çok kolaylaştığı yirmi birinci yüzyılda, COVID-19 kısa sürede dünyanın çeşitli yerlerine ulaşarak küresel bir sorun hâline gelmiştir. Küresel bir örgüt olan Dünya Sağlık örgütünün resmî sitesindeki basit bir incelemeyle de anlaşılacağı üzere aşı onayları, maske, mesafe ve hijyen tavsiyeleri, evinde kalan kadınların şiddete uğraması olgusuyla nasıl hareket etmesi gerektiğine dair tavsiyeler, birey hakları ile devletin çakışan sınırlamaları bütün dünya ülkeleri için ortak bir paydayı oluşturmuştur. Ancak tavsiyeler ve gündemde yer alan kaygılar incelendiğinde her ne kadar ortak bir görüntü arz etse de, yüzyılımızın en büyük sorunlarından olan eşitsizlik mevzusu koronavirüs ile mücadele sürecinde kendini apaçık göstermiş, pandemi süreci hem ülkeler arası hem vatandaşlar arası eşitsizlik sorununu derinleştirmiştir. Çok sayıda devletin, ilan edilen salgın sonrasında mücadele için gerekli kaynaklardan mahrum olduğu; özellikle aşıya erişim konusunda aşı şirketlerine sipariş verme aşamasına dâhi gelmemiş ülkeler var iken bazı ülkelerin ihtiyacının üzerinde aşı teminine gidebildiği görülmüştür.

COVID-19 salgının uluslararası boyutunu rapor kapsamında detaylıca ele almayacak olmakla birlikte, ifade etmek gerekir ki; küresel sorunların temel özelliği, zenginliği ve gücü ne seviyede olursa olsun hiçbir devletin tek başına çözemeyeceği, dolayısıyla iyi bir küresel yönetimi ve uluslararası hukukun koordinasyonunu zaruri kılan nitelikte sorunlar olmalarıdır. Bu özelliği dolayısıyla da küresel meseleler, tıpkı insanın bağışıklığı gibi devletlerin bağışıklık sisteminin güçlü olmasına göre onlara etki etmekte, zayıf olanı meseleye yani hastalığa yenik düşürebilmektedir.

COVID-19 salgınını bireysel haklar ile idarenin sınırlamaları üzerinden ele aldığımızda, başta Dünya Sağlık Örgütü olmak üzere, küresel örgütlerin tavsiye ve direktifleriyle ulusal idare hukuku bakımından faaliyetlere girişildiği ve bu minvalde tedbirler alındığı görülmektedir. Bu kuruluşların esnek hukuk kuralları olarak ifade edilebilecek tavsiyeleri -ki bunlara soft law denmektedir-ön plandadır.

Koronavirüs gibi bütün dünyayı saran salgın süreçlerinde elbette toplumun sağlığı ve bilimin gerekleri göz önünde bulundurularak hareket edilmek zorundadır. Ancak bu ikisinin zorunluluğu, toplumsal veya tıbbi meşruiyetin varlığı, hukuki meşruiyetin doğrudan kabulü anlamına gelmemektedir. Olağan şartlar dışında yaşanan savaş, seferberlik gibi hâllerde temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması gerekse dâhi bu sınırlandırmaların da bir hukuku vardır ve bu dönemlerde de hukuka riayet elzemdir. Uluslararası ve ulusal mevzuat hükümleri ile temel hukuk ilkelerine aykırı herhangi bir düzenleme her ne kadar şartlar olağanüstü kabul edilse dâhi hukuka uygun kabul edilemeyecektir. Toplumun sağlığı kadar hukukun sağlıklı işlemesi de bir ülke için elzemdir.

Koronavirüs Tedbirleri ve Ölçülülük

Salgınla mücadelede ilk günden itibaren ülkeye girişin geciktirilmesini de içerecek şekilde dikkatli ve kamuoyunu bilgilendirici bir politika yürütülürken alınan tedbirler zamanla kamuoyunun tepkisini çekmiştir. Eğitimin devam etmemesi, sokağa çıkma

kısıtlamaları, iş yerlerinin kapatılması gibi tedbirler, sosyal hayatın durması noktasında tartışmalara sebep olurken alınan tedbirlerin hukukiliği de hukukçuların tartışmalarına konu olmuştur. Tedbirlerin bir kısmının kanuniliği bir kısmının ise hangi makamca hangi tür hukuki işlem (genelge, karar vb.) ile alındığı, tartışmaların bir başka boyutunu teşkil etmiştir.

Hukuk devletinin sahip olması beklenen öngörülebilir olma hâlinin COVID-19 gibi beklenmeyen durumlarda dâhi işleyebilmesi hukuka güven açısından önem arz etmektedir. İdare elbette kolluk faaliyeti kapsamında, kamu düzeninin bozulmasını önlemek amacıyla çeşitli tedbirler uygulayabilir. Ancak kural olarak idare, kamu düzenini korumayı sağlayacak dâhi olsa, temel hak ve özgürlükleri sınırlandırıcı tedbirleri yasal dayanağı olmaksızın alamamaktadır. Koronavirüs ile mücadelede farklı ülkelere bakıldığında Fransa'nın olağanüstü hâl ilan ettiği görülmektedir. Bunun yanı sıra İtalyan hukukunda, temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması kural olarak bizdeki gibi "ancak kanunla düzenleme" yapılması hâlinde mümkünken, COVID-19 salgın hastalığıyla mücadele kapsamında Giuseppe Conte Hükûmeti tarafından çıkarılan Bakanlar Kurulu kararlarıyla (yani düzenleyici işlemler) olağandışı bir hukuki sürecin yaşandığı, dolayısıyla normlar hiyerarşisine dair bilinen kaidelerin dondurulduğu, askıya alındığı ileri sürülmüştür.

Toplumsal yaşamın önem arz eden alanlarının kanunla düzenlenmesi anayasal bir zo-

runluluk olmakla birlikte bunun, mümkün ya da arzu edilen sonuçlara ulaşmak bakımından elverişli olmadığı, kimi zaman gereken hızı sağlayamadığı bilinmektedir. Anayasa, bu gibi durumlar için Cumhurbaşkanı'na, tehlikeli salgın hastalık sebebiyle olağanüstü hâl ilan etme yetkisi ve kararnameler ile gereken bütün tedbirlerin alınabilme imkânını tanımıştır. Olağanüstü hâl ilan edilene kadar geçecek sürede herhangi bir aksama olmaması adına, Türkiye'de de Fransa'da kabul edildiği gibi, olağanüstü koşullar teorisi kabul edilebilirdi. Olağanüstü koşullar teorisi de ancak bu dönüşüm gerçekleştirilene kadar başvurulabilecek –acil yardım düğmesi gibi– bir dayanaktır. Ancak ülkemizde koronavirüs ile mücadele süreci, olağanüstü hâl ilan edilmeksizin olağan dönemde geçerli olan mevzuat hükümleri dâhilinde yürütülmeye çalışılmıştır.

Olağanüstü hâl ilan edilmemesi sebebiyle, alınan bütün tedbirlerin Anayasa'nın 13. maddesinde yer alan, "temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir." hükmüne uygun olması beklenmektedir. Temel hak ve hürriyetlerle ilgili sınırlamalarda kanuna dayanmanın yanı sıra, yine m. 13'te belirtildiği üzere, sınırlamanın hukuka uygunluğu *Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olmama*ya da bağlanmıştır. Söz konusu tedbirler kanuna dayanarak ve haklı bir gerekçeyle yapılmış olsa dâhi, tedbirlerin ölçülülüğü konusu tartışmaya müsaittir. Hatta başlangıçta problem teşkil etmese de tedbir süresinin uzamasıyla ölçülülük ilkesi tartışılır hâle gelebilmektedir.

Alınan tedbirler, Anayasa'da güvence altına alınan başta seyahat özgürlüğü, çalışma hayatı, eğitim hakkı, din ve vicdan özgürlüğü gibi birçok hak ve özgürlük bakımından sınırlamalar içermektedir. Sokağa çıkma yasağının ve on dört günlük zorunlu karantinanın "kişi hürriyeti ve güvenlik hakkı"nı, camilerde namaz kılma yasağının "ibadet hürriyeti"ni, okulların kapatılmasının "eğitim ve öğretim hakkı"nı, maske takma zorunluluğunun "kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı hakkı"nı, işçi çıkarma yasağının "sözleşme hürriyeti"ni, seyahat kısıtlamasının "yerleşme ve seyahat hürriyeti"ni ihlal ettiği iddia olunabilecektir. Alınan tedbirlerden bir kısmının (maske takma zorunluluğu, sağlık personelinin istifa etmesinin ve alkollü içeceklerin satışının yasaklanması gibi) kanuni dayanağı bulunmamakta, bir kısmının ise (iş yerlerinin kapatılması, işçi çıkarma yasağı, icra takiplerinin ertelenmesi vb. tedbirler) kanuni dayanağı bulunsa da Anayasa'nın ilgili maddelerindeki (m.18, 23, 24, 35, 48) sınırlama sebepleri arasında "genel sağlık" yer almadığı için olağan dönemde kanunla dâhi sınırlanamamaktadır. Buna dayanarak hukukçuların bir kısmı sınırlamaların neredeyse tamamının hukuka aykırı olduğunu, olağanüstü hâl ilan edilip (Anayasa m. 15 ve m. 119) sınırlamaların da olağanüstü hâl CBK'sı ile yapılması gerektiğini savunmaktadır.

Hukukçular arasında tartışılan kısıtlamalardan bir diğerini sokağa çıkma yasakları oluşturmaktadır. İdare, sokağa çıkma yasağının kanuni dayanağı olarak 24 Nisan 1930 tarih ve 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nu veya 10 Haziran 1949 tarih ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'nun 11/C maddesini göstermektedir. İl umumî hıfzıssıh-

ha meclislerinin koronavirüs ile mücadele kapsamında aldıkları çeşitli kararlarda[1] bu dayanak açıkça görülmektedir. Ancak 1593 sayılı Umumî Hıfzıssıhha Kanunu'nda salgın hastalıklarla mücadele amacıyla belirli sayıda somut tedbirlere yer verilmekte, genel bir sokağa çıkma yasağı veya belli yaş gruplarına yönelik sokağa çıkma yasağı gibi bir tedbire hukuki dayanak oluşturabilecek bir tedbirden bahsedilmemektedir. Sokağa çıkma kısıtlamaları açıkça düzenlenmediği gibi kısıtlamalar esnasında alınacak tedbirlerle ilgili hukuki çerçeve çizilmemiş, sınırlamalara ilişkin güvencelere de yer verilmemiştir. Hatta bu kanunun salt dili sebebiyle belirlilik ve öngörülebilirlik kriterlerini karşılamadığı dâhi söylenebilir.

Kanunun sokağa çıkma yasaklarına dayanak oluşturamayacağını söyleyen hukukçuların bir diğer iddiası da, kanunun öngörülen tedbirleri almaya yetkili olarak Sağlık Bakanlığı'nı gösterdiğini, ancak süreçte sokağa çıkma yasaklarının İçişleri Bakanlığı genelgeleri ve il umumî hıfzıssıhha kurulu kararı ile alındığını ifade etmektedirler. 10 Haziran 1949 tarih ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 11/C maddesine bakıldığında ise açıkça sokağa çıkma yasağı koyulabileceğine dair hükmün olmadığı, temel hak ve hürriyetler söz konusu olduğu için de madde hükmünde yer alan "Kamu esenliğinin sağlanması ve önleyici kolluk yetkisi valinin ödev ve görevlerindendir. Bunları sağlamak için vali gereken karar ve tedbirleri alır" ifadesinin dar yorumlanması gerektiği savunulmaktadır.

2001 Anayasa değişikliğiyle 13. maddede yer alan "genel sağlık" sebebi çıkarılmış ve her bir hak için özel sınırlama sebepleri yazılmıştır. Bu sebeple olağan dönemde yapılacak her bir sınırlama için, kanuni dayanağı olsa dâhi ilgili temel hak ve hürriyetin düzenlendiği madde hükmüne bakarak "genel sağlık" sebebinin yer alıp almadığının kontrol edilmesi gerekmektedir. Sokağa çıkma kısıtlaması ile ilgili olarak kanuni dayanak var kabul edilse dâhi, seyahat hürriyetini düzenleyen Anayasa m. 23'te sınırlama sebepleri arasında genel sağlık bulunmadığından hukuka uygun olmadığı söylenebilecektir. Buna bağlı olarak uygulanan idari para cezaları da hukuka aykırı hâle gelmektedir.

Sokağa çıkma yasağı için yukarıda yazılanlar geçerli olsa da karantina uygulaması için aynı durum söz konusu değildir. Zira karantina uygulaması; Kanunun 72'nci maddesinde geçen "tecrit" tedbirine dayanılarak hasta olan veya hasta olduğundan şüphe edilenlere uygulanabilmektedir.

Tedbirlerin bir kısmının genelge ile alınması da tartışma konularındandır. İdare hukuku açısından genelge, her ne kadar yönetmeliklere benzese de yönetmeliklerden farklı olarak genelgeler ile yeni bir kural ihdas edilmez. Genelgelerin esasında özellikle bakanların, kendi astlarına uygulamakla yükümlü oldukları kanun hükümleri konusunda emirleri içeren belgeler ve iç düzene dair işlem olduğunu iddia eden hukukçular, genelgeleri normlar hiyerarşisine de dâhil etmezken aksini iddia eden hukukçular da bulunmaktadır. Tartışma da işte bu noktada genelge ile icrai bir işlem olan tedbirlerin alınıp alınamayacağı hususunda kilitlen-

1 Örneğin http://www.eskisehir.gov.tr/il-umumi-hifzissihha-kurul-karari

mektedir. Genelge ile toplumun bütün bireylerini ilgilendiren kararların ve özellikle temel hak ve hürriyetleri sınırlandıran yasakların alınması, hukukun öngörülebilirlik ilkesini ihlal etmektedir. Ayrıca hak arama hürriyeti bakımından da sorun doğurmaktadır. İdare mahkemeleri tarafından genelge olarak kabul edildikleri takdirde ilk inceleme aşamasında başvurunun reddedilmesi gerekecektir. Ancak bu genelgelerin "icrai işlem" yaptıkları için mahkemeler tarafından düzenleyici genelge olarak kabul edilip denetlenmesi yolu açıktır. Yasaklar genelge değil de Cumhurbaşkanlığı kararnamesi, kararı veya yönetmelikler ile uygulamaya konulsa dâhi temel hak ve özgürlüklerle ilgili oldukları ve CBK'ların uygulama alanı Anayasa'da oldukça sınırlı biçimde belirlendiği için hukuka uygunluğu tartışılacaktır. Zira Anayasa'da CBK'ları düzenleyen maddede yer alan "yürütme yetkisine ilişkin konular" ifadesinin geniş yorumlanması ile temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması söz konusu olurdu ki, bu durumda kanuna dayanma şartını sağlamadığı için (Anayasa m. 13) yapılan işlem yine hukuka aykırı olacaktır. Bir diğer sorun; alınan tedbirlerin, uygun araçlarla duyurulmamasıdır. Tedbirlerin, basın açıklaması veya sosyal medya aracılığıyla duyurulması hukukun takip edilebilirliğine engel teşkil etmektedir. Örneğin alınan alkol satış yasağı ve sokağa çıkma yasakları ile ilgili Resmî Gazete'de bir belgenin bulunmaması günümüzde sorun teşkil ettiği kadar gelecekte de edecektir. Hukukta şeklin esastan önce geldiğinin altını çizmek gerekmektedir. Bahsedilen bütün hususlar birlikte düşünüldüğünde, koronavirüs ile mücadele sürecinde alınan tedbirler halkın sağlığını korumakta acil ve elzem görülse de hukuki açıdan sağlıklı bir süreç yaşanmadığı görülmektedir. Özellikle geçen süreç içerisinde kapsamlı bir kanun hazırlığı yapılmaması, 1930 tarihli Umumî Hıfzıssıhha Kanunu'nun ve 1949 tarihli İl İdaresi Kanunu'nun iki yıllık koronavirüs sürecinin sonunda dâhi alınan önlemlere dayanak kılınması hukukun geleceği açısından önümüzde durmaktadır.

GÖRÜŞ YAZISI

Pandemi Sürecinde Hukuk Öğrenciliği

Vildan Gülsev
Stajyer Avukat

Olağan koşulların zorunlu olarak değiştiği pandemi günlerinde eğitim şüphesiz en çok etkilenen alanlardan biridir. Her ne kadar daha önce uzaktan eğitim pratiği olan bazı üniversite alanları olsa da çevrimiçi eğitim hem teknik açıdan hem de derslerin işlenmesi açısından akademisyenleri ve öğrencileri oldukça hazırlıksız yakalamıştır. Hukuk bölümü; derslerin işlenişi veya ölçme değerlendirme sistemi bakımından çevrimiçi eğitime en kolay adapte olan, fakat özellikle ilk zamanlarda sınıf nüfusunun kalabalık olması sebebiyle teknik problemlerin sıklıkla yaşandığı bölümlerden biri olmuştur. Hukuk disiplininin doğası gereği dersler yoğun bir bilgi akışı üzerinden şekillenir; bu sebeple çevrimiçi sistem, derslerin kaydedilmesi ve sonradan izlenme imkânının varlığı ile öğrenciler nezdinde konuları anlama açısından bir kolaylık sunmuştur. Buna karşın, dersleri sonradan izleyebilme imkânı öğrencilerin günden güne canlı derslere katılımlarının ciddi oranda düşmesine sebebiyet vermiştir.

Hukuk fakülteleri, öğrenci nüfusunun fazla olmasının da getirmiş olduğu yoğunluk sebebiyle öğrenci ve hoca arasında iletişimin çok kolay kurulamadığı yerlerdir. Sınıf içerisindeki tartışmalar, sorular, fikir alışverişleri diğer fakültelere nazaran daha az olsa da hepsinin hukuk eğitiminin vazgeçilmez bir parçası olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu süreçte söz konusu sistemin öğrenciler üzerinde farklı yansımaları olmuştur. Bunlardan ilki; sınıf içerisinde aktif olmayan bazı öğrenciler, akademisyenlerle yazılı bir şekilde daha rahat iletişim kurarak kendini ifade etme imkânı bulmuştur. Diğer yandan, bu süreçte günlük işlerini bile internet ortamında yapmak zorunda kalan çoğu öğrenci zamanla canlı derslere odaklanma problemi yaşadığından akademisyenlerle ve sınıf ortamıyla ilişkisini kaybetmeye başlamıştır. Ayrıca, alanları gereği gündemi çok yakından takip eden ve sınıf içerisinde arkadaşlarıyla ve akademisyenlerle güncel meseleleri değerlendirmekten heyecan duyan hukuk öğrencilerinin, bu koşullarda insanlarla etkili iletişim kurulamadığından veya kayıt altında olmanın insanlara verdiği tedirginlikle güncel meseleleri tartışması sekteye uğramıştır.

Hukuk öğrencilerini zorlayan bir diğer konu kütüphaneye erişimin kesilmiş olmasıdır. Derslerde farklı kaynaklara yoğun bir şekilde atıf yapılmakta, öğrenciler de ana kaynakları edinmekte fakat gerek güncel değişiklikler sebebiyle gerek doktrin farklılıkları sebebiyle her daim farklı kaynaklara en azından göz atılması gerekmektedir. Bunun dışında öğrencilerin merak ettiği konuları araştırması, Yargıtay gibi kurumların süreli yayınlarını takip etmesi kendi gelişimi için önem arz eder. Aynı

zamanda kütüphane öğrencilere ders çalışma atmosferi oluşturmasıyla da önemli bir faktördür. Bu sebeple öğrenciler özellikle sınav dönemlerinde yoğun bir şekilde ders çalışma rutinlerini devam ettirmekte zorluk çekmişlerdir.

Sınav sistemi değerlendirildiğinde; hukuk bölümünde sınavlar ezber bilgiden ziyade öğrencilerin muhakeme gücünü kullanması ve kendi yorumlarını yazılı bir şekilde ifade etmesi üzerine kurulu olması gerektiğinden çevrimiçi dönemde akademisyenlerin kopya endişesi sebebiyle yüz yüze eğitim dönemine kıyasla sınavlarda salt bilgiye dayanan sorularındansa açık uçlu ve yoruma dayalı olarak sorularını hazırlaması bu dönemin pozitif yönlerinden sayılabilir.

Eğitimin içinden geçtiği bu zorlu süreç düşünüldüğünde hukuk fakültesi öğrencileri uygulamalı müfredata sahip fakültelere kıyasla eğitimlerini her şeye rağmen devam ettirebilmişlerdir. Fakat eğitim sadece dersi dinlemek ve sınavlarda başarılı olmaktan ibaret bir süreç değildir. Pandemi sürecinde hukuk öğrenciliği değerlendirildiğinde bahsettiğimiz tüm bu hususların üzerinde düşünülmesi gerekmektedir.

2020 YILINDA YASAMA VE YÜRÜTME

2020 Yılında TBMM'de Öne Çıkan Gelişmeler*

2 Ocak

TBMM Genel Kurulu'nda Libya'ya asker gönderilmesine ilişkin Cumhurbaşkanlığı tezkeresi kabul edildi.

29 Ocak

Meclis'te grubu bulunan siyasi partiler, ortak bildiriyle ABD'nin sözde Orta Doğu barış planını kınadı.

28 Şubat

AK Parti, CHP, MHP ve İYİ Parti, ortak bildiriyle, Suriye'nin İdlib kentinde rejim unsurlarının Türk askerlerine düzenlediği hava saldırısını kınadı.

3 Mart

TBMM Başkanı Mustafa Şentop başkanlığında toplanan TBMM Genel Kurulu, 6,5 saat süren kapalı oturumda İdlib'deki hain saldırı ve bölgedeki gelişmeleri ele aldı.

6 Mart

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a hakaretten hakkında soruşturma başlatılan CHP Grup Başkanvekili Engin Özkoç'un da aralarında bulunduğu 28 milletvekiline ait 55 dokunulmazlık dosyası TBMM Başkanlığına sunuldu.

20 Mart

AK Parti Grup Başkanvekili Mehmet Muş, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda değişikliği öngören İkinci Yargı Paketi'ni Meclis Başkanlığı'na sunduklarını bildirdi.

24 Mart

AK Parti heyeti, infaz düzenlemesini de içeren Üçüncü Yargı Paketi ile ilgili bilgi vermek için CHP, İYİ Parti ve HDP'nin Meclis Grubu'na ayrı ayrı ziyarette bulundu.

* Bu bölüm Anadolu Ajansı Politika bölümünden yararlanılarak hazırlanmıştır.

https://www.aa.com.tr/tr/politika/tbmmde-2020-boyle-gecti/2081004

25 Mart

TBMM Genel Kurulunda kabul edilen ekonomiye ilişkin düzenlemeler içeren Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifine, COVID-19 ile mücadele kapsamında tedbirlerin de yer aldığı 15 madde eklendi. Buna göre, adli konulara ilişkin süreler 30 Nisan 2020'ye kadar durduruldu ve duruşmaların ertelenmesine yönelik HSK'ye yetki verildi.

31 Mart

AK Parti ve MHP gruplarının ortak hazırladığı infaz düzenlemesine ilişkin kanun teklifi TBMM Başkanlığına sunuldu.

2 Nisan

TBMM Başkanı Mustafa Şentop, Asya Parlamenter Asamblesi (APA) Başkanı olarak 44 ülkenin parlamento başkanına koronavirüsle mücadelede ortak hareket edilmesi yönünde mektup gönderdi.

14 Nisan

AK Parti ve MHP gruplarının ortak hazırladığı, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi, TBMM Genel Kurulu'nda yasalaştı.

15 Nisan

TBMM Genel Kurulu'nda kabul edilen Yükseköğretim Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi'ne, Meclis'te grubu bulunan beş siyasi partinin ortak önergesiyle, sağlıkta şiddetin önlenmesine ilişkin düzenleme eklendi.

16 Nisan

TBMM Genel Kurulunda kabul edilerek yasalaşan Yeni Koronavirüs (COVID-19) Salgınının Ekonomik ve Sosyal Hayata Etkilerinin Azaltılması Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifine göre, ücretsiz izne ayrılan, kısa çalışma ödeneğinden yararlanamayan veya işten çıkarıldığında işsizlik ödeneğine hak kazanamayan işçilere günlük 39,24 lira destek sağlanacak. İşveren, her türlü iş veya hizmet sözleşmesini, ahlak ve iyi niyet kurallarına uymayan hâller dışında 3 ay süreyle feshedemeyecek.

17 Nisan

Meclis Başkanlığına 26. Yasama Dönemi'nden devreden ve 27. Yasama Dönemi'nde gönderilen yasama dokunulmazlığı tezkeresi sayısı 1000'e ulaşırken, bunlardan 29'u iade edildi. Meclise, son olarak İYİ Parti İstanbul Milletvekili Ümit Özdağ'ın dokunulmazlık dosyası sunuldu.

4 Haziran

TBMM Genel Kurulu'nda, CHP İstanbul Milletvekili Enis Berberoğlu ile HDP Hakkari Milletvekili Leyla Güven ve HDP Diyarbakır Milletvekili Musa Farisoğulları'nın, haklarında mahkemelerce verilen kesinleşmiş cezalara ilişkin Cumhurbaşkanlığı tezkereleri okunarak milletvekilliği düşürüldü.

11 Haziran

Çarşı ve mahalle bekçilerinin görev, yetki ve sorumlulukları ile özlük haklarını düzenleyen Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu Teklifi, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edilerek yasalaştı.

18 Haziran

Kredi kartı banka sözleşmelerinin elektronik olarak uzaktan yapılması, çek mağdurlarının mağduriyetini gidermesini kapsayan ekonomiye ilişkin "torba teklif", TBMM Genel Kurulu'nda kabul edilerek kanunlaştı.

23 Haziran

TBMM Başkanı Mustafa Şentop'un ilk imza sahibi olduğu, AK Parti ve MHP milletvekillerinin imzasını taşıyan, Yassıada yargılamalarının hukuki dayanağının kaldırılmasına ilişkin 1924 Tarih ve 491 Sayılı Teşkilatı Esasiye Kanununun Bazı Hükümlerinin Kaldırılması ve Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkında Geçici Kanunun Bazı Maddelerinin Yürürlükten Kaldırılması ve Neden Olunan Mağduriyetlerin Giderilmesi Hakkında Kanun Teklifi, TBMM Genel Kurulu'nda oy birliğiyle kabul edildi.

7 Temmuz

TBMM Başkanlığına, AK Parti Tekirdağ Milletvekili Mustafa Şentop yeniden seçildi.

10 Temmuz

Ayasofya'nın Diyanet İşleri Başkanlığı'na devredilerek ibadete açılmasına ilişkin Cumhurbaşkanı kararı, TBMM Genel Kurulu'nda okundu.

11 Temmuz

TBMM Genel Kurulu'nda, AK Parti ve MHP milletvekillerinin imzasını taşıyan ve beş binden fazla avukat bulunan illerde asgari iki bin avukatla baro kurulabilmesine de imkân tanıyan Avukatlık Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi kabul edildi.

16 Temmuz

TBMM Genel Kurulu'nda AK Parti, CHP, MHP ve İYİ Parti TBMM grupları ortak bildiri yayımlayarak, Ermenistan'ın Azerbaycan'a yönelik saldırısını kınadı.

22 Temmuz

Yargı Reformu Strateji Belgesi kapsamında hazırlanan Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi.

23 Temmuz

İşsizlik Sigortası Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edilerek kanunlaştı. Kanun; Cumhurbaşkanı'nın, COVID-19 salgını gerekçesiyle işçilerin iş akitlerinin feshedilmesinin önüne geçilmesine yönelik düzenlemenin uygulamasını üçer aylık sürelerle 30 Haziran 2021'e kadar uzatabilmesi; Cumhurbaşkanı'nın, 31 Aralık 2020 tarihi korunarak, kısa çalışma ödeneğinin süresini sektörel olarak ayrı ayrı veya bütün olarak uzatabilmesi; ekonominin normalleşmeye başlamasıyla iş yerinde haftalık normal çalışma sürelerine dönülmesinin teşvik edilmesi gibi düzenlemeleri içeriyor.

TBMM'de Dijital Mecralar Komisyonu kuruldu.

29 Temmuz

Günlük erişimi bir milyondan fazla olan yurt dışı kaynaklı sosyal ağ sağlayıcılarına Türkiye'de temsilci bulundurma zorunluluğu getirilmesi, temsilcilik açmayanlara kademeli olarak ceza verilmesi gibi düzenlemeleri içeren İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edilerek yasalaştı.

7 Ekim

HDP Eş Genel Başkanı Pervin Buldan, CHP Grup Başkanvekili Özgür Özel ile eşine şiddet uyguladığı iddia edilen Muş Milletvekili Mensur Işık'ın da aralarında bulunduğu 26 milletvekiline ait dokunulmazlık dosyaları TBMM Başkanlığına sunuldu.

Irak ve Suriye'deki tüm terörist örgütlerden Türkiye'ye yönelebilecek saldırıları bertaraf etmek amacıyla Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesi süresinin 1 yıl uzatılmasına ilişkin Cumhurbaşkanlığı tezkeresi, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi.

TBMM Genel Kurulu'nda, hakkında "nitelikli cinsel saldırı" ve "tehdit" suçlamasıyla fezleke düzenlenen Bağımsız Mardin Milletvekili Tuma Çelik'in yasama dokunulmazlığı kaldırıldı.

16 Ekim

TBMM Genel Kurulu'nda kabul edilen Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi'yle performans esaslı program bütçe anlayışı, Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'na yansıtılacak.

27 Ekim

TBMM Genel Kurulu'nda Meclis Başkanlığının, Fransa Cumhurbaşkanı Macron'un İslam karşıtı açıklamalarının telin edilmesine ilişkin tezkeresi kabul edildi.

28 Ekim

Tarım arazilerinin hobi bahçeleri gibi uygulamalarla bölünmelerinin engellenmesi, taklit ve tağşiş ürünleri üreten ve piyasaya arz edenlere yönelik yaptırımların ağırlaştırılmasını da içeren gıda, tarım ve orman alanında düzenlemeler içeren Kanun Teklifi, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi.

2 Kasım

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu ile HDP Eş Genel Başkanı Pervin Buldan'ın da bulunduğu 18 milletvekiline ait dokunulmazlık dosyaları TBMM Başkanlığına sunuldu.

3 Kasım

TBMM Genel Kurulu'nda, AK Parti, CHP, HDP, MHP ve İYİ Parti'nin ortak önerisiyle "Depremde Alınması Gereken Tedbirlerle İlgili Meclis Araştırması" açılması ve depremde alınması gereken tedbirlerle ilgili Meclis Araştırma Komisyonu kurulması kabul edildi.

11 Kasım

Vergi ve SGK prim borçlarının yapılandırılması ile istihdam teşvikine ilişkin düzenlemeleri de içeren İşsizlik Sigortası Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi.

17 Kasım

Azerbaycan'a asker gönderilmesine ilişkin Cumhurbaşkanlığı tezkeresi, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi.

27 Kasım

AK Parti, CHP, MHP ve İYİ Parti Meclis grupları ortak bildiri yayımlayarak Fransa Senatosu'nun Yukarı Karabağ ihtilafına ilişkin aldığı kararı kınadı.

16 Aralık

TBMM Genel Kurulu'nda AK Parti, CHP, MHP ve İYİ Parti grupları, ABD'nin Türkiye'ye S-400 yaptırım kararına ilişkin ortak bildiri yayımlayarak "ABD'yi bu vahim yanlıştan bir an evvel geri dönmeye" davet etti.

2020 Gündeminde Yer Edinen Kanunlar ve Kanun Değişiklikleri

Yasamanın asıl işlevi olan kanunların yapımı, içeriğin oluşturulmasının yanı sıra belirli teknik aşamalardan geçmektedir. Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi ile, yürütmenin yasamaya kanun teklifi sunma imkânı kaldırılmıştır. Bu düzenleme ile, kanun teklifi sunma yetkisi yalnızca milletvekilleri ve ilgili komisyonlara verilmiştir.

Kanunlar, toplumu ve insanı doğrudan etkileyen kuralları oluşturması bakımından ayrı bir öneme haizdir. Kanun yapımının esas sorumlusu, milleti temsilen Meclis'te bulunan milletvekilleri olsa da kanun teklifi sunma yetkisinin genişletilmesi hususu demokratik katılımı artırma açısından düşünülebilecek hususlardandır. Kanun teklifi sunma yetkisinin sivil toplum örgütlerine, meslek odalarına vb. verilmesi yahut kanun tekliflerinin online platformlardan halkın oylamasına sunulması, belirli sayıda vatandaşın imzasıyla kanun teklifi sunulabilmesi gibi yöntemler bu kapsamda düşünülebilir. Hâlihazırda komisyonlar ilgili konuda STK'ları, akademisyenleri, uzmanları, ilgili kurum ve kuruluşları dinlemekte, konu ile ilgili görüşlerini almaktadır. Elbette komisyonların bu şekilde toplumun farklı kesimleri ile görüş alışverişi gerçekleştirmesi kanun yapımını etkilemektedir. Ancak doğrudan kanun yapımına katılım imkânı söz konusu değildir.

2020 yılı yasama verilerine bakıldığında Genel Kurul'a sunulan tekliflerden altmış birinin kanunlaştığı görülmektedir. Bu kanunlardan bazıları, etkilediği kesim ve hususlardan dolayı kamuda ciddi tartışmalar yaratmıştır. Sosyal medya kanunu, avukatlık kanunu ve 2020'nin mart ayında ülkemizde de görülmeye başlayan COVID-19 sebebiyle kanuni düzenlemeye ihtiyaç duyulan alanlarda yapılan kanunlar 2020 gündeminde farklı boyutlarıyla yer almıştır.

İnfaz Değişikliği: Kamuoyu Etkisi Adaletsizlik Doğurur mu?

7242 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair 70 maddeden oluşan kanun teklifi, 11 kanunda değişiklik yapılarak 15 Nisan 2020'de Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. COVID-19 için geçici hükümler içermekle birlikte kanunun ağırlıklı kısmı infazda yeni bir dönemin kapılarını aralayan hükümlerden oluşmuştur. Gerek ulusal gerek uluslararası hukuk, dünyanın içinden geçtiği bu süreçten etkilenmiştir. Cezaevlerinin şartları, hükümlü ve tutuklular ile birlikte yakınlarını da harekete geçirmiş ve bu kesim çeşitli mecralardan COVID-19 ile ilgili taleplerini her makama iletmiştir. Ancak infaz düzenleme talepleri, malum salgın öncesinde de toplumun bir kesimi tarafından ilgililere iletilmiştir.

Burada bir parantez açarak ifade etmek gerekir ki; sürece dair geçici düzenlemeleri de içermesi hasebiyle, 10 Mart'tan itibaren vakaların görüldüğü ülkemizde, Meclis'in aciliyet arz eden hususlar konusunda ilk günlerdeki hareket hızı dikkat çekmektedir. Ancak süreç içerisinde Meclis'in pandemi ile ilgili, özellikle tedbirlere dair, bütünlüklü bir kanun hazırlığında olmaması ve iki yıllık süreç sonucunda yeterli kanuni dayanağı sağlamayan 1930 ve 1949 tarihli kanunlara dayanarak yürütmenin tedbirler alması, sorun olarak önümüzde durmaktadır. İdarenin

çeşitli yollarla hızlı karar alıp icra edebildiği bir sistemde Meclisin de aynı oranda hızlı hareket etmesi, en kritik dönemlerde dâhi hukukun işlerliğini zafiyete uğratmaması açısından önemlidir.

Ülkemizde hükümlü/tutuklu ve yakınlarından oluşan belli bir kesimin af veya infaz indirimi talepleri sıklıkla gündeme gelmiş, birçok siyasetçi tarafından af ilanı, seçim vaadi olarak verilmiş ve ne yazık ki günümüzde de verilmeye devam etmektedir. Kısa sürede bu vaatler belli bir kesim vatandaşı rahatlatan ve bunun ötesinde cezaevlerindeki doluluğu azaltan uygulamalar olsa da uzun vadede toplum için riski artıran durumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Aflar, toplum nezdinde inandırıcılığını kaybeden cezaların ve hukuka güvensizliğin temelini oluşturmaktadır. 2000'li yılların unutulmayan Rahşan Affı, yetmiş bin kapasiteli cezaevlerinin doluluğunu kırk bine düşürmüştü. Ancak bu af herhangi bir ıslaha sebep olmamış, cezaevleri üç yılda yeniden aynı rakamlara ulaşmıştı. Bugün ise cezaevinde bulunan üç yüz bine yakın tutuklu/hükümlüden doksan bini bu değişiklikten faydalanacaktır. Dolayısıyla toplumun bir kesimi için, gündeme geldiği ilk günden itibaren bu düzenleme cezaevlerinin boşaltılması amacına hizmet etmektedir. Kanunda COVID-19 nedeniyle geçici olarak yer verilen düzenleme (Geçici madde 9) ile denetimli serbestliğin bir defaya mahsus olmak üzere üç yıl öne alınması hükmünün cezaevlerindeki yoğunluğun azaltılmasını sağlayacağı açıktır.

İkinci kuşak haklardan olan sağlık hakkı, Anayasamızda sosyal ve ekonomik haklar içerisinde yer almaktadır. Sağlık hakkı, yaşam hakkı çerçevesinde ele alınıp devletin yaşatma yükümlülüğünü hatırlatmaktadır. Cezaevi koşullarında, özellikle kronik hastalığı olan risk grubundaki kişiler için bir tedbirin alınması zorunluluk olarak ilk günlerden itibaren karşımızda durmaktaydı. Ancak COVID-19 nedeniyle yasa teklifine eklenen geçici 9. madde, cezası açık cezaevinde infaz edilen hükümlüler ile kapalı cezaevlerinde bulunup açık cezaevine ayrılmaya hak kazanan hükümlülerin tamamının herhangi bir ayrıma gidilmeksizin 31 Mayıs 2020'ye kadar izinli sayılmalarını öngörmektedir. Adalet Bakanlığına verilen yetki ile bu izin süresi her defasında iki ayı geçmemek üzere üç kez uzatılabilecektir. Fıkra 5'te zikredilen hükme göre, suç ayrımı yapılmaksızın açık cezaevinde bulunanların tahliyesi öngörülmekte ve 6. fıkra çerçevesince de açık cezaevlerine geçiş kolaylaştırılarak; açık cezaevlerine ayrılmalarına bir yıl veya daha az kalanların, talepleri hâlinde geçişleri yapılacaktır. Yasa teklifinde yer alan izinli sayılma durumu, mevcut yoğunluğu azaltsa da birçok riski içerisinde barındırmaktadır. Hükümlülerin izinli sayılması, infazın devam ettiği anlamına gelip izinli sayılan sürenin cezadan düşürülmesini içerdiği kanun teklifini hazırlayanlarca da ifade edilmektedir. Konutta infaz ile karıştırılma ihtimali yüksek olan izinli sayılma, özel infaz usullerinden olan konutta infazdan farklıdır. Konutta infaz, belli bir takip mekanizmasını öngörmektedir. Oysa izinli sayılmada infazın nasıl denetleneceği, yahut kişilerin süre sonunda tekrar içeri nasıl alınacağı belirsizdir.

2020 gündeminde yasa teklifinin infaz indirimi olarak yer almasının nedenini oluşturan durum ise, denetimli serbestlik (m. 105/A) ve koşullu salıverilme (m. 107) ile ilgili hükümlerdi. Buna göre, *"Koşullu salıverilme için ceza infaz kurumlarında geçirmeleri gereken*

sürenin beşte dördünü ceza infaz kurumunda geçiren ve açık ceza infaz kurumunda veya çocuk eğitim evinde bulunan iyi hâlli hükümlülerin talebi hâlinde, cezalarının koşullu salıverilme tarihine kadar olan kısmının denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle infazına" karar verilebilecek. Bu da cezasının 2/5'ini cezaevinde çeken kişinin tahliyesine imkân hazırlayan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Madde 107 gereğince, koşullu salıverilmeden yararlanabilmek için cezaevinde geçirilmesi gereken sürenin ise azaltılması öngörülmüştür. İlgili madde hükmü şu şekildedir: "*Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar otuz yılını, müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar yirmi dört yılını, diğer süreli hapis cezalarına mahkûm edilmiş olanlar cezalarının yarısını infaz kurumunda çektikleri takdirde, koşullu salıverilmeden yararlanabilirler.*" Ancak bu hükme istisna getirilmiş, kamuoyunu rahatsız eden; cinsel saldırı, kasten öldürme, işkence ve eziyet suçu, cinsel dokunulmazlık, özel hayat, uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçundan hapis cezasına mahkûm olan çocuklar, devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk suçlarından süreli hapis cezasına mahkûm olanlar istisna tutulmuştur.

Kamuoyunda fazlaca ses getiren suçların kapsam dışında bırakılması kamuoyunun tepkisini çekmemek üzere hareket edildiğini akla getirmektedir. Zira hakkaniyet temelli bakıldığında suçtan hareket edilmiş olması pek çok sorunu ortaya çıkarmaktadır. Örneğin insan ticareti gibi ağır cezaları gerektiren bir suçtan ceza alan bir kişi cezasının yarısını infaz kurumunda çekecekken, bir kadına söz atan kişi cezasının üçte ikisini infaz kurumunda çekecektir. Görülecektir ki yalnızca istisna olarak sayılmaları nedeniyle diğer başkaca suçlara oranla daha hafif cezayı gerektiren suçları işleyen kişiler daha ağır cezalandırılmış olacaktır. Bu örnek kamuoyu nezdinde tepki toplayan belli hadiselerden hareketle, toptancı bir yaklaşımla düzenleme yapılmasının zararlarını göstermeye yeterlidir.

Geçici 6. madde ile, 30 Mart 2020 öncesi işlenen suçlarda koşullu salıverilmesine üç yıl veya dört yıl kalanların denetimli serbestlik usulüyle infaz kurumundan çıkmasına imkân tanınmaktadır. Bu durum altı yıl ceza alan kişinin cezasının cezaevine girmeksizin infaz edilmesini sağlamaktadır. İstisna olarak belirlenen suçlar burada da istisna olma özelliğini korumakta ve bu hükmün kapsamı dışında bırakılmaktadır. Ayrıca belirtilmelidir ki, maddenin 1. fıkrası ile 2. fıkrasında belirtilen suçlar arasında çelişkiler söz konusu olup uygulamada hakkaniyetsizliğe yol açacaktır.

Bu düzenlemelerin cezaevlerinin yoğunluğunu azaltacağı düşünülse ve salgın nedeniyle zorunlu düzenlemeler olarak görünse de, izinli sayılma durumunun hakkaniyetli bir yaklaşım olmadığını ve suçlar arasında istisna tutulanların kamuoyu nezdinde tepki toplayan ancak adil olmayan durumların ortaya çıkmasına neden olan düzenlemeler olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Zira her ne kadar olağanüstü şartlar söz konusu olsa da kişinin cezası belirli olup cezaevinde geçireceği süreyi izinli olarak dışarıda geçirmesi, cezanın infaz edildiği anlamına gelmemelidir. Her ne kadar bu düzenlemeler lehe uygulamalar olsa da hukukun öngörülebilir olmasına zarar verici niteliktedir.

Kanun değişiklikleri elbette toplumun ihtiyaç ve taleplerini göz önünde bulundurarak

yapılmalıdır. Ancak yalnızca belli bir kesimin taleplerini dikkate alarak veya kamuoyuna yansıyan olaylar üzerinden yapılan düzenlemeler, hukukun amacına hizmet etmemekte ve mevcut durumu daha karmaşık bir hâle getirebilmektedir. TCK'nın 86. maddesinde yapılan değişiklik, kamuoyuna yansıyan yüze kezzap atarak yaralama olayının bir sonucu olarak gözükmektedir. Kasten yaralama suçuna nitelikli hâl olarak eklenen suçun "canavarca bir hisle" işlenmesine, diğer nitelikli hâllere göre daha fazla ceza öngörülmektedir. Kezzap atarak yaralama, fiilin işleniş biçimi ile ilgili olup canavarca hisle işlenmesi ise faildeki saik ile ilgilidir ve bunun ispatı zordur. Bunun yerine birinci fıkrada zikredilen cezanın üst sınırı artırılarak, suçun cezasını artırma sonucuna daha basit bir değişiklik ile ulaşılabilecektir. Bu durum ile ilgili yapılan bir diğer değişiklik ise CMK m. 109/4'te yapılan değişikliktir. Ağır bir hastalık veya engellilik nedeniyle ceza infaz kurumu koşullarında hayatını yalnız idame ettiremeyen, gebe olan veya doğum yaptığı tarihten itibaren altı ay geçmemiş bulunan şüphelilerin tutuklanması yerine adli kontrol altına alınmasına zaten CMK m. 100/1'e göre karar verilebilecekken yeni bir düzenleme yapılması kamuoyundan gelen taleplerin dikkate alındığı izleniminin verilmeye çalışıldığını düşündürmektedir.

Değişikliğin uzun soluklu düzenlemeleri içerdiği, hazırlayanlar tarafından da ifade edilmektedir. Birçok farklı düzenlemeyi içermesi ve yenilikler getirmesi, iyi hâlin uygulanmasını ağırlaştırması, infaz hâkimliğini etkili kılması, etkinlik alanını genişletmesi ve uzmanlık öngörmesi gibi düzenlemeler sebebiyle değişikliğin akıllarda bir infaz indirimi olarak yer edinmesi istenmemektedir. Nitekim genel gerekçede de üzerinde durulan husus infaz hâkimliğidir. Değişiklik ile gerçekten de yeni bir infaz sistemi öngörülmektedir. İnfaz hâkimliklerinin uzmanlaşmasını hedefleyen hükümler ile denetimli serbestlik, iyi hâl uygulamaları için kurul oluşturulması dikkat çeken hükümlerdendir. Mevcut hâlde hükümlünün iyi hâl değerlendirmesi cezaevi idari gözlem kurulu tarafından yapılmaktadır. Öngörülen sistemde ise iyi hâl değerlendirmesi 6 aylık raporlarla kurul tarafından yapılacaktır. Denetimli serbestliğe Cumhuriyet Başsavcısının veya görevlendirdiği Cumhuriyet Savcısının başkanlığında Sağlık Bakanlığı ve Aile Bakanlığından uzmanların yer aldığı idari gözlem kurulu üyeleri tarafından karar verilecektir. İyi hâl değerlendirmesinin kurul tarafından yapılacak olması, denetimli serbestliğe infaz hâkimlikleri tarafından karar verilmesi, mahkemeler tarafından verilmiş cezaların infazının tek elde toplanması, uzman hâkimlerin infaz sürecinde etkin olması mahkemeler arasında farklı durumların ortaya çıkmasına engel olabilecektir. Ancak yine de uygulamanın ne denli önemli olduğunu hatırda tutmak gerekmektedir.

Af yahut infaz indirim talebi ve talebin karşılanması, yalnızca seçim vaatleri, cezaevlerinin doluluk oranları ile ilgili olmayıp zihinlerde hukukun hakkaniyetli/ adil tecelli etmediğine dair beslenen inançla da doğrudan ilgilidir. İnfaz yasası çerçevesinde konuşulması gereken bir diğer konu, af/ infaz indirim beklentisi ve vaadinin hukuka olan güveni zedelemesi hususudur. Elbette ceza kanunlarında da tıpkı diğer kanunlarda olduğu gibi güncel düzenlemelere gidilmesi olağandır. Dünyada yaygınlaşan ceza adalet sisteminin insana değer veren bir eksene kayması, cezanın amacı ve hükümlünün

topluma kazandırılması meselesi ülkemizde de talep ve ihtiyaç çerçevesinde yeniden değerlendirilecektir. Özellikle geçirdiğimiz sıra dışı günlerde gerek geçici maddeye gerek infazda kalıcı değişiklikler yapan kanunlara ihtiyaç bulunduğu tabi olarak iddia edilebilecektir. Her ne kadar bu ihtiyaç, bugün içinde bulunulan şartlar gereğince kimimiz için anlaşılır olsa da parçalı düzenlemelerin bütüne zarar vereceği kabul edilmelidir. Zihinlerde var olan hukuka güvensizlik algısının yıkılması toplum nezdinde bir bütün olup infaz indirimlerinin konuşulması ve af taleplerinin gündeme gelmesi ile yakından ilişkilidir. Nitekim değişiklikte ceza artırımları söz konusu olmasına rağmen infaz indirimleri bu artırımları anlamsız kılmaktadır. İnfaz oranlarının düşürülmesinin; maddi hatalar sonucu cezalandırılanların veya savcılık aşamasında yetersiz toplanan deliller nedeniyle haksız yere ceza alanların veya bir şekilde haklarında yanlış hüküm verilmiş olanların daha az cezalandırılmasına hizmet ettiği ve pek tabi doluluğu artan cezaevlerinin boşaltılmasına hizmet ettiği hukukçular tarafından dillendirilen iddialardandır. Sonuç olarak, yapılan her değişikliğin toplumu ve bireyi etkilediği unutulmamalı ve değişiklik ile hukuka olan güvene dair zihinlerde yeni bir soru işareti bırakılmamasına özen gösterilmelidir.

Dijital Çağın Gerekleri: Dijital Mecralar Komisyonu ve Sosyal Medya Kanunu

Günümüzde dijital ekonomi hızla ilerleyip büyürken çeşitli ve çok boyutlu hukuki düzenlemelere de ihtiyaç duyulmaktadır. Ücretsiz olarak kullandığımız dijital uygulamalara her gün yüzlerce verimizi çoğunlukla gönüllü olarak işlemekteyiz. Verinin zengin hammadde kaynağı gibi değer gördüğü günümüzde, onu elinde tutanın demokrasiyi dâhi yönlendirebildiği dünya kamuoyunca da görülmüştür. Hatırlanacağı üzere ABD seçimlerinde Facebook'un seçimi yönlendirdiği iddiaları ve yakın zamanda yine ABD'de yaşanan toplumsal kargaşa esnasında Trump'ın tweetlerinin silinmesi, sosyal medyanın küresel bir güç olarak yeni bir egemenlik oluşturduğu tartışmalarını yaratmıştır.

Bireysel hayatımızın vazgeçilmez bir parçası olan sosyal medya ve dijital mecralar, bireyin ötesine geçerek kurum ve kuruluşların ve hatta devletlerin vazgeçilmez birer parçası olmuşlardır. Pek çok faydasının yanı sıra özellikle sosyal medya, yalan ve saldırgan haberler ile toplumu yanlış yönlendirmenin ve gerçek veya sahte hesaplar aracılığı ile suç teşkil eden fiillerin işlendiği bir mecra olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu tür paylaşımlar dünya kamuoyunda da hukuki tartışmalar yaratmış, birçok ülkenin sosyal medya için yasal düzenlemeler yapmasının ve kurullar kurmasının zeminini oluşturmuştur.

"Dijital Mecralar Komisyonu Kurulması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"

28 Temmuz 2020'de Resmî Gazete'de yayınlanarak Meclis bünyesinde faaliyetlerini yürütmek üzere kurulan Dijital Mecralar Komisyonu, internet kullanımının zararlarının giderilmesine/ önlenmesine yönelik çabalardan biridir. Dünyada da bu alanda güncel bir hukuk düzeni inşa edilirken Türkiye'nin bu yönde bir adım atması kıymetlidir. Komisyonun havale edilen işleri görüşmekle birlikte şu görevleri bulunmaktadır: *"b) internet kullanımının kanunlara, bireylerin kişilik haklarına, özel hayatın gizliliğine ve diğer temel hak*

ve özgürlüklere aykırı, yahut çocukların fiziksel ve psikolojik gelişimlerine zarar verici şekilde gerçekleşmesinin önlenmesi konularında görüş ve öneriler sunmak, c) internet kullanımı yoluyla işlenen suçlarla etkin şekilde mücadele edilmesi konusunda görüş ve öneriler sunmak, ç) (b) ve (c) bentlerinde belirtilen konularda uluslararası alanda kabul gören gelişmeleri izlemek, bu konular hakkında gerektiğinde yurt dışında incelemelerde bulunmak ve bu gelişmeler konusunda görüş ve öneriler sunmak, d) İnternetin hukuka uygun kullanımı konusunda kamuoyunu bilgilendirici etkinlik ve projeler yapmak." Alanında birçok uzmanı dinleyerek çalışmalarına başlayan Komisyonun hâlihazırda gündeminde Basın Kanunu bulunmaktadır.

"İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"

Ülkemizde internet ile ilgili ilk yasal düzenleme, 2007 yılında yürürlüğe giren ve "İnternet Kanunu" olarak bilinen 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun'dur. Aradan geçen süre zarfında çeşitli ihtiyaçların doğması ve internet ortamındaki değişiklikler yeni bir düzenleme yapılmasını mecburi kılmıştır. Kamuoyunda "Sosyal Medya Kanunu" olarak bilinen 7253 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun; İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun adını taşıyan 5651 sayılı Kanunda yapılan düzenlemelere ek ilave düzenlemeleri içermektedir. 7253 sayılı Kanun yürütme ve yürürlük maddeleriyle birlikte toplam dokuz maddeden oluşmaktadır. "Sosyal ağ sağlayıcı" kavramını literatüre kazandıran Kanun, sosyal ağ sağlayıcılarına; temsilci atama, başvurulara yanıt verme, verilerin Türkiye'de muhafaza edilmesi, rapor verme, erişimin engellenmesi veya içeriğin çıkarılması yükümlülükleri yüklemektedir. Kanun ayrıca unutulma hakkı hususunda yapılan düzenlemeyi içermektedir.

Sosyal ağ sağlayıcısı, kanuna göre (2020, 1/s) "Sosyal etkileşim amacıyla kullanıcıların internet ortamında metin, görüntü, ses, konum gibi içerikleri oluşturmalarına, görüntülemelerine veya paylaşmalarına imkân sağlayan gerçek veya tüzel kişileri" ifade etmektedir. Günlük erişimi bir milyondan fazla olan sosyal ağ sağlayıcısına temsilci atama yükümlülüğü getiren kanuna göre, en çok kullandığımız Facebook, Twitter, Instagram gibi sosyal medya ağları temsilci atamakla yükümlü hâle gelmiştir. Temsilci atamayan sosyal ağ sağlayıcılarına ise iki aşamalı para cezası başlangıç olmak üzere, reklam yasağı ve iki aşamalı internet trafiği bant genişliğinin daraltılması şeklinde beş aşamalı bir yaptırım süreci öngörülmüştür.

Başvurulara yanıt verme yükümlülüğü ise özel hayatın gizliliğini ihlale ilişkin saldırı olduğu gerekçesiyle sosyal ağ sağlayıcısına, kişiler tarafından yapılan başvurulara 48 saat içinde cevap verme yükümlülüğü getirmektedir. Hukuka aykırılığı hâkim veya mahkeme kararı ile tespit edilen içeriğin sosyal ağ sağlayıcısına bildirilmesi hâlinde ise 24 saat içinde içeriğin çıkarılması veya erişim engelinin

getirilmesi gerekmektedir. Yükümlülüğünü yerine getirmeyen sosyal ağ sağlayıcısı doğan zararları dava açılması şartı aranmaksızın tazmin etmekle sorumlu kılınmıştır. Erişimin engellenmesi kararlarının uygulanması ve kişiler tarafından yapılan başvurulara ilişkin istatistiksel ve kategorik bilgileri içeren raporları 6 aylık periyotlarla Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'na bildirme yükümlülüğü de getirilen bir diğer yükümlülüktür. Yükümlülüğünü yerine getirmeyen sosyal ağ sağlayıcısına idari para cezası verilmesi öngörülmüştür. Kanun, her ne kadar sosyal ağ sağlayıcısına Türkiye'deki kullanıcıların verilerini Türkiye'de muhafaza etme yükümlülüğü getirse de yükümlülüğün yerine getirilmemesi hâlinde herhangi bir yaptırımdan bahsedilmemesi Kanun'un eksikliği olarak görülmektedir. 5651 sayılı Kanun'da 8. ve 9. maddede "erişimin engellenmesi" olarak yer alan ibareler, "içeriğin çıkarılmasına ve/veya erişimin engellenmesine" şeklinde değiştirilmiştir. Bu yükümlülükten, ilgili içerik ve yer sağlayıcılar ile erişim sağlayıcılar sorumlu kılınmış; kararın bildirilmesinden itibaren kararın gereğini derhâl, en geç 4 saat içinde de yerine getirme zorunluluğu eklenmiştir. Diğer maddelerle uyumlu şekilde yükümlülüğün yerine getirilmemesi hâlinde idari para cezası öngörülmüştür.

Unutulma hakkı, her ne kadar ülkemizde yasal düzenlemesi olmasa da Anayasa Mahkemesi kararlarında kendisine yer bulan ve Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın kararı ile yaygınlık kazanan bir kavramdır. 7253 sayılı Kanun'da doğrudan "unutulma hakkı" olarak isimlendirilmemekle birlikte madde içeriği, yasal düzenlemeye konu edilen hakkın "unutulma hakkı" olduğunu göstermektedir. Maddeye göre kişilik hakları ihlal edilenlerin talebi hâlinde hâkim tarafından, başvuranın adının madde kapsamındaki karara konu olan internet adresleri ile ilişkilendirilmemesine karar verilebilecektir.

Kanun yürürlüğe girdikten sonra, 22 Nisan tarihinde yayınlanan Türkiye Ticaret Sicil gazetesine göre Twitter, "İnternet içerik hizmetleri limited şirketi" unvanıyla bir şirket kurmuş ve temsilci olarak ABD'de ikamet eden Kevin Cope'u atamıştır. Facebook ise 2021 yılı başında temsilci açacağına dair bir açıklama gerçekleştirmiş ancak henüz bir temsilci atamamıştır.

Avukatlık Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

2020 yılına damgasını vuran en önemli kanunlardan biri, hiç şüphesiz çoklu baro sistemini getiren, 7249 Sayılı Avukatlık Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun oldu. İlgili kanun, *beş binden fazla avukat bulunan illerde asgari iki bin avukatla bir baro kurulabileceğini* düzenlemektedir. Daha önce her ilde bir baro bulunurken artık bir ilde birden fazla baro bulunabilecektir.

Baro yönetimlerinin seçilmesi ile ilgili mevcut uygulamanın; farklı görüş ve fikirlerin temsil edilmesine imkân tanımadığı, mevcut baroların avukatları temsilde yetersiz olduğu, mesleki dayanışmanın yerine ideolojik yapılanmaların öne geçtiği herkes tarafından bilinen bir gerçek olmasına rağmen uzun yıllar görmezden gelinmiştir. Temsilde adaleti sağlayacak şekilde farklı görüş ve fikirlerin kamu kurumu özelliği taşıyan baroların yönetimine ve TBB delegasyon yapısına yansımasının gerekliliği meslek mensuplarının çoğu tarafından kabul edilmektedir. "Nispi temsil" sistemine geçilmesi; demokra-

sinin tesisi ve fikirlerin özgürlüğü açısından gerekli görülmekteydi. Bu çerçevede çeşitli öneriler getirilmiş; bu önerilerden biri de ilgili kanun değişikliğinde yer alan çoklu baro sistemi olmuştur.

Kamuoyuna yansıdığı ilk günden itibaren çeşitli tartışmalara sebep olan çoklu baro sistemi, özellikle mesleğe ve meslek birliğine zarar vereceği hususunda eleştirilmiştir. Meslektaşların dayanışmasına ve savunmanın birlikteliğine hizmet etmesi gereken baroların, birer siyasi kale olarak görüleceği ve farklı fikirlerin kutuplaşmasına sebep olabileceği öne sürülen iddialar arasındadır.

Eleştiriler arasında; çoklu baro sisteminin toplumdaki pek çok farklı düşünceyi temsil eden baroların ortaya çıkmasına ve böylece hukuki ve siyasi tartışmaların tamamen ideolojik bir zeminde yürümesine neden olacağı ve zaten siyasallaşmış bir görüntü veren baroların tamamen siyasi ve ideolojik bir zeminde faaliyet yürütmesinin, hukuk sistemimizi daha parçalı hâle getireceği, mesleği daha kavgacı yapacağı ve görüş farklılıklarını daha da derinleştireceği hususları yer almıştır. Çoklu baro sisteminin özellikle meslektaşlar arasında demokratik uzlaşı zeminini ve mesleki itibarı yok edeceği eleştirileri dikkate değer görüşlerdendir. Şüphesiz parçalanmış barolardan oluşan meslek birliğinin genel olarak etkisinin azalacağı yadsınamayacaktır.

Çeşitli STK'lar, hukukçular ve avukatlar tarafından eleştirilen çoklu baro sistemine dair Hukukçular Derneği tarafından 301 kişi ile yapılan anketin verilerine göre; TBB ve baroların seçim sisteminin değişmesi gerektiğini düşünenlerin oranı bir hayli yüksektir (%86,2). Aynı anket verilerine göre, mevcut sistem değiştirilerek nispi temsil sistemine geçilmesini destekleyenlerin oranı ile çoklu baro uygulamasını desteklemeyen kişilerin oranı aynıdır (%81,4). Nispi temsili desteklemelerine rağmen çoklu baro uygulamasına karşı çıkanların %77,8'i neden olarak ideolojik ayrışmayı besleyeceğini belirtirken, %13,2'si ise mesleki dayanışmaya zarar vereceğini düşündüğünü ifade etmiştir.

Baroların demokratik bir yapıya kavuşturularak herhangi bir görüşün kalesi olmaması için yapılan önerilerden bir diğeri Baro Meclisi ve Barolar Birliği Meclisi kurulması olmuştur. Öneriye göre Baro Meclisi'nin üyeleri; stajyer avukatların temsilcisi, en genç ve en yaşlı üyelerin doğal üye olduğu gibi alternatifler düşünülerek belirlenebilecektir.

Kamuoyunda yer alan tüm eleştirilere rağmen, ilgili kanun değişikliği 15.07.2020 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra CHP tarafından Anayasa Mahkemesi'nde kanun değişikliğinin iptali istemiyle dava açılmıştır. Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu oy birliğiyle iptal istemini reddetmiştir. Resmî gazetede yayımlanan gerekçede, baroların Anayasa 135. maddeye göre kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları oldukları ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının aynı bölgede birden fazla olamayacağı yönünde getirilmiş herhangi anayasal bir sınırlama olmadığı belirtilerek aynı ilde birden fazla baro kurulmasına ilişkin Anayasal bir engel olmadığı ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra, iptal isteminde yer alan değişikliğin savunma mesleğini siyasallaştıracağı iddiasının uygulamaya yönelik bir sorun olduğu ve bu sebeple denetim kapsamının dışında kaldığı ve kanun ile yapılan düzenlemede kamu yararının bulunduğu belirtilmiştir.

"Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanın Önlenmesine İlişkin Kanun": Tartışmanın Odağı STK'lar

Gündeme geldiği günden itibaren STK'ların ciddi anlamda tepkisine konu olan 7262 sayılı Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanın Önlenmesine İlişkin Kanun'un ismi her ne kadar kitle imha silahları ile ilgili olsa da kanun teklifinde 23.06.1983 tarihli ve 2860 sayılı Yardım Toplama Kanunu dâhil olmak üzere birçok kanunda değişiklik düzenlemesi yer almaktadır. Bu durum da eleştirilerin bir diğer noktasını oluşturmaktadır. Esasında kanun, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararlarında belirtilen organizasyonların veya bunlar tarafından doğrudan veya dolaylı olarak kontrol edilen ya da bunların adına veya hesabına hareket eden kişi veya kuruluşların yasaklı işlem ve faaliyetlerde bulunduklarına ilişkin makul sebeplerin varlığı hâlinde, Türkiye'deki mal varlıklarının gecikmeksizin dondurulacağını düzenlemektedir. BMGK kararlarında belirtilen madde, malzeme ve ekipmanın ithali, ihracı, transiti ve teknolojinin transferi veya nükleer faaliyetlere ya da nükleer silah atma sistemlerinin geliştirilmesine katkı sağlanması veya destek verilmesinin yasak olacağını bildirmektedir.

Bu kanunda asıl eleştirilen husus, kanun ile Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne neredeyse egemenlik yetkisi tanınmasıdır. Kanunun bu yetki ile, başkaca devletlerin aldığı kararla suç ihdasının mümkün olduğu, BMGK kararları kapsamı içinde "olabilecek" kişi, kuruluş veya organizasyonlarla doğrudan, "dolaylı" kontrol edilen kişi ve kuruluşlar ya da bunların hesabına hareket eden kişi veya kuruluşlar denilerek banka, şirket, dernek, vakıf gibi kurumların "terörist" ilan edilebileceği özellikle STK'lar tarafından gündeme getirilmiş ve kanuna karşı eleştirileri kamuoyunda paylaşılmıştır.

Özellikle STK'ların karşı çıktığı bir diğer husus ise, yurtdışına yardım yapan yardım kuruluşlarına getirilen her dış yardım için bildirimde bulunma zorunluluğudur. Bu zorunluluk, esasında devletin bir denetimi gibi gözükse de idarenin bu yetki ile el koyma, faaliyeti durdurma, faaliyetten alıkoyma gibi işlemleri kolaylaştırdığı hususları STK'ların iddiaları arasında yer almıştır.

Bunun yanı sıra avukatlar için de yükümlülük getiren kanun, avukatların da tepkisine yol açmıştır. Kanuna göre, avukatlara taşınmaz alım satımı, şirket, vakıf ve dernek kurulması, idare ve devrinde şüpheli işlemleri ihbar zorunluluğu getirilmiştir. Bu kanun ile avukatların "muhbir avukat" ilan edildiği kamuoyunda dillendirilen hususlardan biri olmuştur. Kanuna göre, ihbar yükümlülüğünü yerine getirmeyen avukatların idari para cezasına çarptırılacağı ifade edilmiştir. Avukatlık Kanunu'nun 36. maddesinde düzenlenen avukatın sır saklama yükümlülüğüne ve avukatlık mesleğinin özü ve ruhuna aykırı olan bu madde, 76 baronun yaptığı ortak açıklamada da itiraza konu olmuştur. Açıklamada suç şüphesini takip etmenin savcı ve adli kolluğun görevi olduğu, avukata bu yükümlülükleri yüklemek ile onu kolluk görevlisi hâline getirmenin avukatlığın vazgeçilmez koşulu olan bağımsızlığını ortadan kaldırma anlamına geldiği vurgulanmıştır (İstanbul Barosu, 2020).

Kanunun eleştirilere konu olan bir diğer noktası ise, BMGK kararlarında alınan mal varlıklarına dair mezkûr kararları Cumhurbaşkanlığı'nın Resmî Gazete'de yayımlayarak gecikmeksizin uygulamasını içeren 36. maddedir. Bu madde kapsamında da, özellikle ABD'nin 11 Eylül sonrası terörle mücadele kapsamı altında finans alanı da dâhil olmak üzere çeşitli hususlarda rahatça terör suçlaması yapması söz konusuyken, konsey kararına dayanarak yasa çıkarmanın makul olmadığı eleştirisi tekrarlanmıştır. Türkiye'nin BM üyesi 5 ülke tarafından sürekli olarak terör suçlamaları ile muhatap olmasının da kanunun neden kabul edilmemesi gerektiğini gözler önüne serdiği iddialar arasında yer alan bir diğer husustur. Ancak bütün itirazlara ve kamuoyunda yer alan aleyhe açıklamalara rağmen Kanun, 25.12.2020 tarihinde TBMM Genel Kurulu'nda görüşülerek kabul edilmiş, 31.12.2020 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Parçalı Müdahalelerle Şiddet Önlenebilir mi?: Sağlıkta Şiddetin Önlenmesi Yasası

17 Nisan 2020'de Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 7243 sayılı Yükseköğretim Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, kamuoyunda sağlıkta şiddetin önlenmesi yasası olarak yer almıştır.

Kanun değişikliği ile, 3359 sayılı Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu'nun Ek 12. maddesine ekleme yapılarak; kamu veya özel sağlık kurumu fark etmeksizin, sağlık personeline karşı görevleri sebebiyle işlenen bazı suçlarda cezada artırım uygulanacağı ve hükmolunan hapis cezalarının ertelenmeyeceği düzenlenmiştir. Değişiklikte, ilgili suçun mağduru olan sağlık çalışanının görevden çekilme hakkının olduğu da yer almıştır. Buna göre, mağdur sağlık personelinin yerine hizmeti verebilecek bir başka sağlık personeli var ise hizmeti o yerine getirecektir.

Uzun yıllardır olduğu gibi 2020 yılı boyunca da gündemimizde yer alan şiddet mevzusu,

daha çok kadına şiddet, sağlık çalışanlarına şiddet, sporda şiddet ve hayvanlara şiddet şeklinde parçalı hâlde konuşulmuştur. 2019 yılında da Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi kabul edilerek kanunlaşmıştır. Şiddetin bu şekilde parçalı hâlde konuşulması farkındalık yaratmak açısından faydalı gözükse de önleyici tedbirler ve ceza hukuku noktasında birçok problem ortaya çıkarmaktadır. Özellikle 2020 yılının pandemi şartları altında geçmesi ve sağlık çalışanlarının ağır koşullarda çalışması, sağlık çalışanlarının bir nevi kahraman ilan edilmesine sebep olmuştur. Bunun devamı niteliğinde kamu görevini yerine getiren sağlık çalışanlarına özel, istisnai bir düzenleme yapılmıştır. Ancak kamu hizmetini yerine getiren her meslek grubu için ayrı ayrı şiddet yasası düzenlemek hukukun bütünlüğüne zarar verecektir. Şiddetin bütünlüklü ve diğer disiplinlerle birlikte ele alınması ve yasal çözümünün de bu çerçevede yapılması gerektiği açıktır.

Bu kanun değişikliklerinin yanı sıra, 2020 yılında birçok kanun ve kanun değişikliği yürürlüğe girmiştir. Büyük ve dikkat çekici değişiklik getirmemekle birlikte bunlardan bazılarına ismen de olsa yer vermek gerekmektedir:

- 7217 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası Arasında İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim Merkezi'nin Türkiye'de Kurulması Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna İlişkin Kanun, R.G. 16.01.2020
- 7228 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Filistin Devleti Hükümeti Arasında Filistin-Türkiye Dostluk Hastanesinin Gazze'de Ortak İşletilmesi ve Devri ile Filistin Vatandaşlarının Tıpta Uzmanlık Eğitimini Türkiye'de Almasına Dair Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, R.G. 14.04.2020
- 7244 sayılı Yeni Koronavirüs (COVID-19) Salgınının Ekonomik ve Sosyal Hayata Etkilerinin Azaltılması Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, R.G. 17.04.2020
- 7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu, R.G. 18.06.2020
- 7251 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, R.G. 28.07.2020

Sayısal Verilerle Yasama

COVID-19'un gölgesinde geçen 2020 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin çalışmaları da diğer bütün çalışmalar gibi virüsten etkilenmiştir. Yıl içinde sunulan kanun teklifi sayısındaki düşüşte, TBMM'nin koronavirüs salgını etkisiyle çalışmalarına bir süre ara vermesi de etkili olmuştur. Yıl içinde sunulan toplam kanun teklifi içerisinde 2018 yılında kanunlaşan kanun teklifi ve tasarısı oranı %3, 2019'da %4 iken; 2020'de bu oran %7'ye çıkmıştır. Her ne kadar kanun teklifi sayısında rakamsal olarak bir düşüş görülse de Meclis'in teklifleri kanunlaştırma oranında ciddi bir artış vardır. Bu durum, COVID-19'la ilgili düzenlemelerin yapıldığı ve COVID-19 sebebiyle Meclis'te geçirilen sürenin en verimli şekilde kullanıldığı ihtimalini akla getirmektedir.

2020 yılı milletvekillerinin yasama dokunulmazlığının yine sık sık gündeme geldiği bir yıl olmuştur. Parti başkanlarından Kemal Kı-

Tablo 2. Kanun Teklifi, Kanun Tasarısı ve TBMM Kararı Sayıları

	2020	2019	2018
Yıl İçinde Sunulan Toplam Kanun Teklifi	845	981	1867
Yıl İçinde Gelen Kanun Tasarısı			65
Yıl İçinde Alınan TBMM Kararı	38	31	31
Kanunlaşan Kanun Teklifi ve Kanun Tasarısı	61	42	47 + 7 + 13
İade Edilen Kanun Teklifi ve Kanun Tasarısı	6	6	7
Gündemde Bulunan Kanun Teklifi ve Kanun Tasarısı	112	92	20 + 40
İlgili Komisyonlarda Bulunan Toplam Kanun Teklifi ve Kanun Tasarısı	3.086	2.332	1.473
Önceki Yıllardan Devretmekle Birlikte İlgili Komisyonda Bulunan Toplam KHK Sayısı	273	273	268

Kaynak: TBMM Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı tarafından hazırlanan Yasama Bülteni Sayı 5, 2020'den üretilmiştir.

Tablo 3. Yasama Dokunulmazlığı

	2020	2019	2018	2017
Başkanlığa Gelen Yasama Dokunulmazlığı Tezkereleri	388	505	336	264
Karma Komisyonda Bulunan Toplam Yasama Dokunulmazlığı Tezkere Sayısı	1227	879	401	256

Kaynak: TBMM Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı tarafından hazırlanan Yasama Bülteni Sayı 5, 2020'den üretilmiştir.

Tablo 4. Yazılı Soru Önergesi Sayıları

	2020	2019	2018
TBMM Başkanlığına Sunulan Yazılı Soru Önergesi	16.522	16.312	14.844
Gelen Kâğıtlara Girmeden Önce Soru Sahibi Milletvekilleri Tarafından Geri Alınan Önerge	26	27	21
Anayasa Ve İç tüzük Hükümlerine Aykırı Oldukları Gerekçesiyle İade Edilen	265	141	1.151
Mükerrer Geldiğinden İşleme Konulmayan	175	192	73
Yasama Dönemi Sona Erdiği İçin İşleme Alınamayan			81
İşleme Alınan	15.178	15.454	13.078

Kaynak: TBMM Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı tarafından hazırlanan Yasama Bülteni Sayı 5, 2020'den üretilmiştir.

Tablo 5. Denetim Yollarına Başvuru

	Başkanlıktan Sorular	Meclis Araştırması Önergeleri	Meclis Soruşturması Önergeleri	Genel Görüşme Önergeleri
Gelen Kâğıtlara Girmeden Önce Soru Sahibi Milletvekilleri Tarafından Geri Alınan	1	-	-	-
Anayasa Ve İç tüzük Hükümlerine Aykırı Oldukları Gerekçesiyle İade Edilen	5	41	-	-
Mükerrer Geldiğinden İşleme Konulmayan	1	5	-	-
İşleme Alınan	81	1.310	-	-
Süresi İçinde Cevaplandırılan	75		-	-
Toplam	88	1.372	-	21

Kaynak: TBMM Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı tarafından hazırlanan Yasama Bülteni Sayı 5, 2020'den üretilmiştir.

lıçdaroğlu, Pervin Buldan, Grup Başkanvekili Özgür Özel gibi isimlerin de aralarında bulunduğu 388 tezkere söz konusudur. Eşine şiddet uyguladığı iddia edilen Muş Milletvekili Mensur Işık hakkında da yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına dair tezkere başkanlığa sunulmuştur. Hakkında "nitelikli cinsel saldırı" ve "tehdit" suçlamasıyla fezleke düzenlenen Bağımsız Mardin Milletvekili Tuma Çelik'in ise 7 Ekim tarihinde yasama dokunulmazlığı kaldırılmıştır.

Meclis'in denetim ile ilgili çalışmalarına bakıldığında 2020'de sunulan yazılı soru önergesinin diğer yıllara kıyasla daha fazla olduğu görülmektir. 2018 yılında 14.844 olan yazılı soru önergesi sayısı 2019 yılında ciddi bir artış göstermiş, 2020 yılında ise 2019 yılının rakamları korunmuştur. Toplam yazılı soru önergesi içerisinde işleme alınan soru önergesi oranına bakıldığında yıllar arasında ciddi bir fark bulunmamaktadır. 2018 yılında işleme alınan yazılı soru önergesinin oranı %47, 2019'da bu oran %49, 2020'de ise bu oran %48'dir. İşleme alınan yazılı soru önergesi bakımından Meclis'in çalışma performansında yıllara göre %1'lik artma ve eksilme dışında ciddi bir hareketlilik görülmemektedir.

Komisyonlar

Türkiye Büyük Millet Meclisi bünyesinde çalışmaların etkili yürütülmesi adına on dokuz ihtisas komisyonu bulunmaktadır. Bu bölümde vatandaşın doğrudan Anayasal bir hakka dayanarak başvurabildiği bir komisyon olması sebebiyle Dilekçe Komisyonu'na yapılan başvurulara dair verilere yer verilecektir.

1876 tarihli Kanun-i Esasi ile hukukumuza giren dilekçe hakkı, 1924, 1961 ve 1982 Anayasalarında varlığını korumuş, "kişilerin dilek ve şikâyetlerini kamu otoritelerine ve parlamentoya iletmelerine imkân sağlayan" önemli bir haktır (TBMM, 2021). Dilekçe hak-

Tablo 6. Dilekçe Komisyonuna Gelen Dilekçe Sayısı

	2020	2019	2018
Yıl İçinde Yeni Gelen Dilekçe Sayısı	6.373	5.747	9.313
Karara Bağlanan veya Hıfzedilen Dilekçe Sayısı	5.763	5.959	4.048
İşlemde/İncelenmekte Olan Dilekçe Sayısı	610	996	4.283

Kaynak: TBMM Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı tarafından hazırlanan Yasama Bülteni Sayı 5, 2020'den üretilmiştir.

Tablo 7. Dilekçe Komisyonuna Gelen Dilekçelerin İçeriğine Göre Dağılımı

	2020		2019		2018	
	Dilekçe Sayısı	Oran	Dilekçe Sayısı	Oran	Dilekçe Sayısı	Oran
Öteki İstek ve Dilekler (Şikâyetler)	1.171	%18.30	1.216	% 21,16	1.761	% 18,90
Adalet ve Güvenlik	1.792	%28.01	948	% 16,50	1.375	% 14,76
Personel İşlemleri			619	% 10,77	1.325	% 14,22
İhbar ve Şikayetler	410	%6.41	537	% 9,35	793	% 8,51
Milli Savunma			-	-	664	% 7,12
İş Talebi	316	%4.94	332	% 5,78	-	-
Kişisel özgürlük ve hak talepleri	647	%10.11				

Kaynak: TBMM Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı tarafından hazırlanan Yasama Bülteni Sayı 5, 2020'den üretilmiştir.

kının, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki muhatabı, Dilekçe Komisyonu'dur. Parlamenter denetim sürecinde önemli bir role sahip olan Komisyon, her yıl çeşitli konularda binlerce başvuru almaktadır. Vatandaşın önünde önemli bir başvuru imkânı olarak duran dilekçe hakkı, Meclis nezdinde çeşitli kanunların da çıkmasına imkân tanımaktadır.

2020 yılında Dilekçe Komisyonu'na gönderilen dilekçelerin büyük bir oranı (%90,43'ü) karara bağlanmış veya hıfzedilmiştir.

2020 yılında yapılan başvuruların konularına bakıldığında ilk sırada, %28,01 oranla Adalet ve Güvenliğe dair başvuruların olduğu görülmektedir. Bunu öteki istek ve dilekler (şikâyetler) ve kişisel özgürlük ve hak talepleri takip etmektedir. Bu tablo ile 2020 Türkiye'sinin diğer verileri arasında bir uyuşma söz konusudur. Vatandaşın adalet, kişisel özgürlük ve hak talepleri ile ilgili başvurulabilecek her türlü yola başvurdukları açıkça görülmektedir.

Alt Komisyonlar

2020 yılında ihtisas komisyonları altında faaliyet göstermeye devam eden alt komisyonlar şu şekildedir:

- Dersim Olayları (1937-1938) ve Sonrasında Yaşananlar Nedeniyle Oluşan Mağduriyetlerin Giderilmesi Talebini İçeren Dilekçelere İlişkin Kurulan Alt Komisyon. 17.2.2012'de Dilekçe Komisyonunun alt komisyonu olarak kurulan Komisyon çalışmalarına hâlen devam etmektedir.
- Obezite Tedavi Yöntemlerinden Cerra-

hi Uygulamalarda Malpraktis İddialarının Araştırılması ve Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Alt Komisyonu. 31.10.2018 tarihinde Dilekçe Komisyonunun alt komisyonu olarak kurulan Komisyon, çalışmalarına devam etmektedir.

- Devre Mülk ve Devre Tatil Sektörlerinde Yaşanan Mağduriyet İddialarının Araştırılması ve Alınabilecek Önlemlerin Belirlenmesi Alt Komisyonu. 31.10.2018 tarihinde Dilekçe Komisyonunun alt komisyonu olarak kurulan komisyon çalışmaları devam etmektedir.
- Ön Ödemeli Gayrimenkul Satışlarında Yaşanan Sorunların Araştırılması ve Alınabilecek Önlemlerin Belirlenmesi Alt Komisyonu. 20.11.2019 tarihinde Dilekçe Komisyonunun alt komisyonu olarak kurulan komisyon çalışmaları devam etmektedir.
- Çocuk Hakları Alt Komisyonu: İnsan Hakları İnceleme Komisyonunun alt komisyonu olarak 3 Temmuz 2019 tarihinde oy birliğiyle kurulmuştur.
- Hükümlü ve Tutuklu Haklarını İnceleme Alt Komisyonu. İnsan Hakları İnceleme Komisyonunun alt komisyonu olarak kurulan komisyon, ceza infaz kurumlarını ziyaret ederek incelemelerde bulunmuş, Düzce ve Kırıkkale Ceza İnfaz Kurumları raporları hazırlanarak komisyona sunulmuştur.
- Göç ve Uyum Alt Komisyonu. İnsan Hakları İnceleme Komisyonunun alt komisyonu olan komisyon, Balkan göçmenleri ve Suriyeli sığınmacılar hakkında bir çalışma gerçekleştirmiş, Bağlum Çocuk Destek Merkezi'ni ziyaret etmiştir. Çeşitli araştırma çalışmaları devam etmektedir.
- TBMM Ermenistan'ın Azerbaycan'a Saldırması ile Başlayan Gerilim ve Çatışma Sürecinde Yaşanan Hak İhlalleri ve Türkiye'deki Ermeni Vatandaşlarımızın Durumu Alt Komisyonu. İnsan Hakları İnceleme Komisyonunun alt komisyonu olarak kurulan komisyon, Türkiye'deki Ermeni vatandaşların çatışmadan etkilenme durumlarını yerinde tespit etmek için ziyaretler yapmış ve sivil kayıplar konusunda gözlem ve tespit yapmak için Azerbaycan'a ziyaret gerçekleştirmiştir.
- Başta Kız Çocukları Olmak Üzere Gençlerin Bilim, Teknoloji, Matematik ve Mühendislik Alanlarına Yönlendirilmesi Konulu Alt Komisyon. Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu altında kurulan alt komisyon, raporunu, komisyona sunmuştur.
- İstanbul Sözleşmesinin Etkin Uygulanması ve İzlenmesi Konulu Alt Komisyon. Komisyon faaliyetlerini tamamlamış, rapor hazırlama aşamasındadır.

Meclis Araştırması Komisyonları

Önceki yıllarda kurulup çalışmaları hâlen devam eden ve 2020 yılı içerisinde kurulan Meclis Araştırması Komisyonları aşağıdaki şekilde olup çalışmalarını tamamlayan komisyonların raporlarına tbmm.gov.tr adresinden ulaşılabilmektedir.

- Down Sendromu ve Otizm Araştırma Komisyonu: Mayıs 2019 tarihinde çalışmalarına başlayan komisyon, raporunu 12 Mart 2020'de TBMM Başkanlığına sunmuştur. Rapor 8 Nisan 2020'de dağıtılmıştır. Komisyon çalışma süresi boyunca 20 toplantı ve 8 yerinde inceleme ziyareti gerçekleştirmiştir.

- Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Araştırma Komisyonu: 7 Kasım 2018 tarihinde kurulan komisyon, 8 Mayıs 2019 tarihinde çalışmalarına başlamıştır. Çalışmalar sonucunda hazırlanan rapor, 11 Aralık 2019 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuş, 13 Ocak 2020'de de raporun dağıtımı yapılmıştır. Komisyon çalışma süresi boyunca 12 toplantı ve 5 yerinde inceleme ziyareti gerçekleştirmiştir.
- Bilişim Teknolojileri Bağımlılığını Araştırma Komisyonu: 21 Şubat 2019 tarihinde kurulan komisyon, çalışmalarına 8 Mayıs 2019 tarihinde başlamıştır. Hazırlanan rapor 21 Mayıs 2020 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuş, 23 Haziran 2020'de dağıtımı yapılmıştır. Komisyon çalışma süresi boyunca 13 toplantı gerçekleştirmiştir.
- Hayvan Haklarını Araştırma Komisyonu: 20 Şubat 2019 tarihinde kurulan komisyon, 8 Mayıs 2019 tarihinde çalışmalarına başlamıştır. Hazırlanan rapor, 21 Ekim 2019 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuş, 18 Kasım 2019 tarihinde dağıtılmış ve 16 Ocak 2020 tarihinde Genel Kurul'da görüşülmüştür. Çalışma süresi boyunca Komisyon, 12 toplantı ve 2 yerinde inceleme ziyareti gerçekleştirmiştir.
- ALS, SMA ve Benzeri Hastalıkları Araştırma Komisyonu: Genel Kurul'un 05.02.2019 tarihli 48. birleşiminde görüşülmesi sonucu kurulmuştur. Komisyonun amacı, ALS, SMA, DMD, MS hastalıklarında ve kesin tedavisi bilinmeyen diğer hastalıklarda uygulanan tedavi ve bakım yöntemleri ile bu hastalıklara sahip kişiler ve yakınlarının yaşadıkları sorunların ve çözümlerinin belirlenmesidir. Komisyon çalışma süresi boyunca 10 toplantı ve 1 yerinde inceleme ziyareti yapmıştır. Komisyon hazırladığı raporu 10 Mart 2020 tarihinde TBMM Başkanlığına sunmuş, rapor 8 Nisan 2020'de dağıtılmıştır.
- Rabia Naz Vatan Başta Olmak Üzere Şüpheli Çocuk Ölümlerini Araştırma Komisyonu: Genel Kurul'un 17.07.2019 tarihli 104. birleşiminde görüşülmesi sonucu kurulmuştur. Komisyonun amacı, Rabia Naz Vatan başta olmak üzere şüpheli çocuk ölümlerinin araştırılması ve bu konuda alınması gereken tedbirlerin belirlenmesidir. 23 Ekim 2019 tarihinde çalışmalarına başlayan Komisyon, çalışma süresince 9 toplantı ve 1 yerinde inceleme ziyareti gerçekleştirmiştir. Komisyon hazırladığı raporu 7 Temmuz 2020'de TBMM Başkanlığına sunmuş, rapor 14 Temmuz 2020 tarihinde dağıtılmıştır.
- Depreme Karşı Alınabilecek Önlemleri Araştırma Komisyonu: 3 Kasım 2020 tarihinde kurulan komisyonun amacı, depreme karşı alınabilecek önlemlerin ve depremlerin zararlarının en aza indirilmesi için alınması gereken tedbirlerin belirlenmesidir. 10 Kasım 2020'de çalışmalarına başlayan Komisyon, çalışma süresince 9 toplantı düzenlemiştir. Komisyonun incelemeleri ve rapor yazım çalışmaları henüz tamamlanmamış olup çalışmalar devam etmektedir.

Yürütme

Devletin üç erkinden olan yürütmenin faaliyetleri hem hukuktan etkilenmekte hem de hukuku etkilemektedir. Hukuk yürütmenin bütünüyle ilişkili olmakla birlikte özelde Ada-

let Bakanlığı ile yakın temas içindedir. Adalet Bakanlığı'nın yargının teşkilatlanması; ceza infaz kurumları, icra ve iflas daireleri gibi her derece ve türdeki adalet kurumlarının planlanması, kuruluşu, iş ve işlemleri; görev alanıyla ilgili ortaya çıkan sorunlara çözüm üretmek gibi çeşitli sorumluluk ve görevleri bulunmaktadır. Bu çerçeveden bakıldığında Bakanlığın özellikle hükümlüler için yaptığı çeşitli çalışmalar ve işbirlikleri kamuoyunda yeterince yer almamaktadır.

COVID-19 ile ilgili yapılan düzenlemelerin ve alınan önlemlerin yanı sıra 2020 yılı boyunca Bakanlığın yaptığı diğer faaliyetler takip edildiğinde; havalimanlarına nöbetçi mahkemelerin kurulması[1], hükümlü, tutuklu ve personel eğitimleri için diğer Bakanlıklarla imzalanan işbirliği protokolleri, uygulamaya geçirilen dijital platformlar ve bunların her geçen gün geliştirilmesi, özellikle COVID-19 salgınının da etkisiyle hızlanan e-duruşma, e-görüş, e-noter çalışmaları dikkat çekmektedir. Ancak hükümlü ve tutukluların yaptığı ağaç dikimi, maske üretimi[2] gibi çalışmalar ve eski hükümlülerin toplumsal hayata meslek sahibi birey olarak kazandırılması amacıyla Denetimli Serbestlik Müdürlüğü aracılığıyla yapılan çalışmalar[3] maalesef kamuoyunda hak ettiği yeri bulamamaktadır. Denetimli Serbestlik hizmetleri kapsamında meslek öğrenerek, tahliye olduktan sonra kendi iş yerini kuran Seyfettin Yaşar'ın hikâyesi bu çalışmaların önemini göstermektedir. Bir suçtan dolayı iki yıl hapis cezası alan Yaşar tahliye edildikten sonra iş bulamayınca, Afyonkarahisar Denetimli Serbestlik Müdürlüğünce açılan girişimcilik kursuna katılmış ve İŞKUR'un "Kendi İşini Kurma Projesi"ne başvurarak aldığı nakdî hibe desteğiyle alçı ve dekorasyon üzerine iş yeri açmıştır[4]. Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İşyurtları bünyesinde yürütülen faaliyetlere 2020 yılında yenileri de eklenmiştir. Hükümlülerin tarihî yapıları restore etmesi[5], Kırıkkale İli Çelebi İlçesinde bulunan Süt İşleme Tesisinin işletiminin hükümlüler tarafından yapılacak olması[6] bu faaliyetlerdendir. Cezası infaz edilen suçlunun gerek cezaevinde gerek cezae-

1 Adalet Bakanlığı yurtdışına çıkış ve girişlerde yaşanabilecek gözaltına alınma, hak ihlallerini önleme ve suçla etkin mücadele için havalimanlarına nöbetçi mahkemeler kurmaya başladı. İlk uygulama yeni İstanbul Havalimanı'nda hayata geçti. https://basin.adalet.gov.tr/havalimaninda-7-24-mahkeme

2 İşyurtları Kurumu koronavirüsle mücadele kapsamında bir haftada 1 milyondan fazla maske, 100 binden fazla tulum ve tek kullanımlık hastane ürünleri üretimi gerçekleştirerek sağlık kurumlarına teslim etti. Ayrıca İşyurtları bünyesinde son bir ayda 66 ton kolonya, 560 tona yakın sıvı el sabunu, 432 ton yüzey temizleyici üretildi. https://basin.adalet.gov.tr/isyurtlarindan-koronavirus-mucadelesine-uretimle-destek, Hükümlüler 80 Çeşit Sağlık Ürünü ve Temizlik Malzemesi Üretiyor https://basin.adalet.gov.tr/hukumlulerden-saglik-calisanlarina-5-milyon-maske, Daha fazlası için: https://basin.adalet.gov.tr/Arsiv/manset-2020

3 Hükümlülere Yönelik İş Makinesi Operatörlüğü Eğitimi Başladı: https://basin.adalet.gov.tr/hukumlulere-yonelik-is-makinesi-operatorlugu-egitimi-basladi

4 Ayrıntılı bilgi için bkz. https://basin.adalet.gov.tr/denetimli-serbestlik-hizmetleri-kapsaminda-meslek-ogrendi-tahliye-olduktan-sonra-da-isinin-patronu Bir diğer örnek için bkz. https://basin.adalet.gov.tr/adalet-bakanligi-eski-hukumluleri-toplumsal-hayata-meslek-sahibi-bir-birey-olarak-kazandiriyor

5 Ayrıntılı bilgi için bkz. https://basin.adalet.gov.tr/hukumluler-tarihi-yapilari-aslina-uygun-sekilde-restore-ediyor

6 Ayrıntılı bilgi için bkz. https://basin.adalet.gov.tr/isyurtlari-kurumu-celebi-sut-isletmesini-milli-ekonomiye-kazandiracak

vi sonrasında hayatını ikame ettirmesi, topluma katkı sağlaması hususunda önem arz eden bu çalışmalar suçun azalmasında da etkili olacaktır.

Kadına yönelik şiddete karşı mücadele ve buna dair söylem, Bakanlığın bu yılki çalışmalarında da ayrı bir başlık olarak yer almaktadır. Bakanlığın yeni uygulamasıyla, tutuklu veya hükümlü şiddet failinin/şüphelinin ceza infaz kurumundan tahliyesine ilişkin bilgiler gerekli tedbirlerin alınması ve mağdurla temasın önlenmesi amacıyla mağdurun bulunduğu yer kolluk birimine bildirilmektedir[7]. Kadına yönelik şiddete dair uygulamaya geçirilen faaliyetlerden bir diğeri de şiddet sebebiyle ceza infaz kurumunda bulunan kişilerin ceza infaz kurulu psikososyal servisi üzerinden öfke kontrolü programlarına tabi tutulmasıdır[8]. Bunun yanı sıra anne ve çocuklarla ilgili yapılan çalışmalardan Bakanlığın bu konuda özel bir gündemi olduğu anlaşılmaktadır. Cezaevlerinde anneleriyle kalan çocukların hayata sağlıklı hazırlanmaları amacıyla Türkiye'de ilk defa anne çocuk ünitesi kurulmuştur[9]. Bakanlık, boşanma aşamasındaki çiftlerin sağlıklı iletişim kurmaları ve özellikle velayet problemlerini en aza indirmeleri için de yeni bir uygulamaya başlatmıştır. Uygulama ile boşanma aşamasındaki çiftler aile danışmanlarına yönlendirilerek; şiddet olaylarının önüne geçilmesi ve çocukların boşanma süreçlerinde yıpranmasının engellenmesi hedeflenmektedir[10].

Adalet Bakanlığı'ndan yıl boyu yapılan basın açıklamalarına bakıldığında, PKK ve terör örgütleri ile ilgili uluslararası gündemdeki gelişmelere de kayıtsız kalınmadığı görülmektedir[11]. Özellikle Adalet Bakanı'nın yaptığı açıklamalarda bağımsız yargı vurgusu göze çarpmaktadır[12].

7 Ayrıntılı bilgi için bkz. https://basin.adalet.gov.tr/siddet-faillerinin-tahliyesi-kolluga-aninda-bildirilecek

8 Ayrıntılı bilgi için bkz. https://basin.adalet.gov.tr/adalet-bakani-gul-kadin-cinayetleri-bir-teror-eylemidir-ve-bu-eylemlere-karsi-topyekun-mucadele-etm , https://basin.adalet.gov.tr/adalet-bakanligi-kadina-yonelik-siddetle-mucadelede-koruyucu-ve-onleyici-tedbirlerin-onemini-hatirl

9 Ayrıntılı bilgi için bkz. https://basin.adalet.gov.tr/anne-cocuk-unitesi-haftaya-faaliyete-gececek

10 Ayrıntılı bilgi için bkz. https://basin.adalet.gov.tr/uzman-tavsiyesine-gore-aile-mahkemesi-karar-verecek

11 Ayrıntılı bilgi için bkz. https://basin.adalet.gov.tr/adalet-bakanligindan-teror-orgutu-yoneticilerinin-katilimiyla-apde-konferans-duzenlenmesine-tepki https://basin.adalet.gov.tradalet-bakani-gulden-belcika-adalet-bakanina-mektup

12 Ayrıntılı bilgi için bkz. https://basin.adalet.gov.tr/bakan-gul-turk-yargisi-bagimsiz-ve-tarafsizdir-emir-alacagi-tek-merci-anayasa-ve-kanunlardir, https://basin.adalet.gov.tr/adalet-bakani-gul-yarginin-pardon-deme-luksu-yoktur

Adalet Bakanlığı'nın Bazı Faaliyetleri ve Yargıda Koronavirüs Tedbirleri

01.01.2020	Yargıda seri muhakeme ve basit yargılama dönemi başladı.
09.03.2020	Adalet Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı arasında hükümlü ve tutukluların eğitimi için işbirliği protokolü imzalandı. Protokol kapsamında ceza ve infaz kurumlarında ana sınıfları, anaokulları, liseler, mesleki eğitim merkezleri kurulacak ayrıca açık ortaokul ve lise öğrencisi durumundaki tutuklu ve hükümlülere yönelik destekleme ve yetiştirme kursları verilecek.
16.03.2020	Bakan Gül, yargı hizmetlerinde koronavirüse karşı alınan yeni önlemleri açıkladı. Acele hizmetler hariç duruşmalar ertelendi. 60 yaş üstü hâkim ve savcılar idari izinli sayılacak.
19.03.2020	Tutuklu ve hükümlülerin telefon hakkı arttırıldı.
22.03.2020	Koronavirüs tedbirleri kapsamında İcra Dairelerindeki bütün işlemler durduruldu.
23.03.2020	Koronavirüse karşı adliyelerde ve noterliklerde nöbet sistemi başlıyor.

28.03.2020 Ceza infaz kurumlarında yürütülen; açık ve kapalı ceza infaz kurumlarındaki avukat ziyareti dâhil bütün görüşler, açık ceza infaz kurumlarında kalanların özel izin hakları, hastalık ve güvenlik durumları dışında bir ceza infaz kurumundan bir başka kuruma yapılan nakiller, hükümlülerin dışarıyla temasının mümkün olduğu; kurum dışı çalışma, lokanta, sosyal tesis, dış kantin gibi işyurdu faaliyetleri iki hafta daha durduruldu. Ayrıca iki hafta daha ertelenen tedbirler arasında birden fazla koğuşla birlikte yapılan toplu faaliyetler, ceza infaz kurumlarındaki ve çocuk eğitim evlerindeki aile görüşme odalarının kullanımı, ceza infaz kurumlarında anneleri ile birlikte kalan 0-6 yaş grubu çocukların kreşe ve anaokuluna gitmeleri ile çocukların dışarıdaki ebeveynleri ya da yakınlarına teslim edilmesi uygulamaları da bulunuyor.

28.03.2020 Stajyer avukatların idari izinleri 30 Nisan'a kadar uzatıldı.

30.03.2020 Bakan Gül koronavirüs salgınına karşı alınan yeni tedbirleri açıkladı. Cezaevlerinde görev yapan personelin bugünden itibaren belirlenen süreler sonunda evlerinde değil, izole edilen yerlerde kalacaklarını belirtti. İcra-iflas hukuku dışındaki tüm süreler 13 Mart-30 Nisan arası için durduruldu. İcra işlemleri ise Cumhurbaşkanımızın daha önce Resmî Gazete'de yayımlanmış olan kararına uyumlu şekilde 22 Mart-30 Nisan arası durduruldu.

05.04.2020 Adalet Bakanlığı, avukatların soruşturma dosyalarındaki belgelere Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) üzerinden erişebilmelerine ilişkin uygulamayı başlattı.

10.04.2020 Ceza İnfaz Kurumlarında alınan koronavirüs tedbirleri 30 Nisan'a kadar uzatıldı.

11.04.2020 4 Mayıs – 10 Temmuz 2020 tarihleri arasında yapılması planlanan Avukatlık Adli Yargı, İdari Yargı, Adli Yargı Hâkim ve Savcı Adaylığı Mülakatları COVID-19 salgını nedeniyle ileri bir tarihe ertelendi.

01.05.2020 Yargıda süreler 15 Haziran'a kadar ertelendi.

02.05.2020 Ceza İnfaz Kurumlarında koronavirüs tedbirleri 15 Mayıs'a kadar uzatıldı.

29.05.2020 Koronavirüs (COVID-19) salgını nedeniyle cezaevlerinde ertelenen kapalı görüşler ile iddianamelerin açılması ve kamu davasının açılması işlemleri 1 Haziran'dan itibaren başlayacak.

01.06.2020 Adliyelerde normalleşme dönemi başladı.

15.08.2020 3 Şubat'ta yurt genelinde başlatılan Noterlik İşlemlerinde Güvenli Ödeme Sistemi, ikinci el araç alım satımlarında zorunlu hâle getirildi.

04.09.2020 Adalet Bakanlığı, koronavirüsle mücadele kapsamında ceza infaz kurumlarında alınan tedbirleri daha etkin uygulamak için yeni bir kontrol yöntemi olarak HES kodunu kullanmaya başladı.

15.09.2020 Türkiye'de avukatların bulundukları yerlerden duruşmaya video konferansla katılmalarını sağlayan "e-Duruşma" uygulaması, Ankara Batı Adliyesi 1. Tüketici Mahkemesinde görülen duruşmayla başladı. Adalet Bakanlığı, Yargı Reformu Strateji Belgesi'nde yer alan, avukatların hukuk mahkemelerinde taraf oldukları duruşmalara video konferansla katılmalarını sağlayan "e-Duruşma", ilk kez Ankara Batı 1. Tüketici Mahkemesinde görüldü.

15.09.2020 Adalet Bakanlığının vatandaşlarının işlerini kolaylaştırmak için hazırladığı E-Adalet Vatandaş Mobil Uygulaması, aday gösterildiği WSIS 2020'de 776 proje arasından ilk beşe girerek şampiyonluk ödülünü aldı.

10.10.2020 Yargı Reformu kapsamında planlanan hâkim-savcı adaylık dönemi 2 yıla çıkarıldı.

22.10.2020 Ceza İnfaz Kurumlarında e-görüş dönemi başlıyor. Adalet Bakanlığı ile Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı iş birliğinde ceza infaz kurumlarında dijital dönüşümü başlatan Akıllı Teknolojilerin Ceza İnfaz Kurumlarına Entegrasyonu Projesi 'e-görüş'ün tanıtım toplantısı yapıldı.

23.11.2020 İş, ticari ve tüketici uyuşmazlıklarında başarıyla uygulanan arabuluculukta uzmanlık eğitimlerinin kapsamı genişletildi. Bugün itibarıyla banka ve finans hukuku, sigorta hukuku, sağlık hukuku, inşaat hukuku, fikrî ve sınai haklar hukuku, enerji hukuku ve spor hukuku alanlarında uzman arabuluculuk eğitimleri başladı.

22.12.2020 15 Eylül'de başlayan e-duruşma sisteminin uygulandığı mahkeme sayısı Türkiye genelinde 329'a yükseldi.

28.12.2020 Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü tarafından cezaevlerinde görev yapan personel ve ailelerine talepleri hâlinde psikolojik danışmanlık hizmeti verilecek.

29.12.2020 Adalet Bakanlığı hükümlülerin iyi hâl değerlendirmelerine yönelik yeni düzenlemeleri içeren hükümleri, 1 Ocak 2021'den itibaren uygulamaya başlayacak. Yeni yılla birlikte hükümlüler, iyi hâl tespitinde 6 ayda bir idare ve gözlem kurulunca değerlendirmeye tabi tutulacak.

2020'NİN BAKİYESİ: SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Pandemi etkisi altında geçen 2020 yılı, hukukun teorisi ve işleyişi açısından da beklenmedik gelişmelerin, yeni tartışmaların yaşandığı bir yıl olmuştur. Yaşanan süreç, geçici düzenlemelerle birlikte, kalıcı düzenlemeleri de beraberinde getirmiştir. Teknolojinin ilerlemesi ve herkes tarafından erişilebilir olmasının etkisiyle, adli süreçlerde devreye girmesi beklenen dijitalleşmeye yönelik çalışmalar pandemi sürecinde hız kazanmıştır.

Hukukun toplumda yaşanan gelişmelerden bağımsız düşünülememesi yeni durumlara hızlı reaksiyon vermesini gerektirmektedir. Ancak bu reaksiyon verilirken, hukukun bütüncül yapısının gözden kaçırılmaması, adaleti temin etmeyi gaye edinen üst bir bakış açısıyla hareket edilmesinin gerekliliği unutulmamalıdır. Birçok spesifik mesele ile ilgilenen, birçok farklı hususta düzenleme yapan hukukun, ana gayeyi, mevcut şartların zorunluluk gerektiren düzenlemelerini yaparken de göz ardı etmemesi önemlidir. Hukukun temel ilkelerinin ihlal edilmemesi hukuka olan güveni temin etmektedir.

Pandemi sürecinin yanı sıra hukukun kronikleşmiş sorunları 2020 yılında da varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Raporda ele alınan hususlar çerçevesinde 2020 yılında öne çıkan durumlar ve bu durumlara dair değerlendirmeler aşağıda yer almaktadır.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin, yürütme organına istikrar ve hızlı hareket kabiliyeti kazandıracağı argümanının ne ölçüde geçerli olduğu 2020'yi etkisi altına alan pandemi sürecinde görülmüştür. Ancak halk sağlığını koruyucu önlemler alınırken olağanüstü hâl ilan edilmemiş olması, alınan kararların Anayasa ve kanunlara uygun bir sürecin yürütülememesini beraberinde getirmiştir. Özellikle anayasal özgürlükler ile ilgili sınırlamalar, ciddi tartışmalara sebep olmuştur.

- Alınan tedbirlerden maske takma zorunluluğu, sağlık personelinin istifa etmesinin ve alkollü içeceklerin satışının yasaklanması gibi düzenlemelerin bir kısmının kanuni dayanağı bulunmamaktadır. İş yerlerinin kapatılması, işçi çıkarma yasağı, icra takiplerinin ertelenmesi vb. gibi alınan tedbirlerin ise kanuni dayanağı bulunsa da Anayasa'nın ilgili maddelerindeki (m.18, 23, 24, 35, 48) sınırlama sebepleri arasında "genel sağlık" yer almadığı için olağan dönemde kanunla dâhi sınırlanamamaktadır.
- Salgın süresince alınan tedbirlerin yasal dayanağı olarak gösterilen İl İdaresi Kanunu'nun ve Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun günümüz salgınlarında yetersiz kaldığı görülmesine ve salgın sürecinin gerektirdiği ekonomi, infaz vb. ile ilgili geçici düzenlemeler hızlıca yapılmasına rağmen, yasama tarafından, kapsamlı bir kanunun yapılmamış olması salgın sürecinde ikinci yıl tamamlanırken dahi önümüzde bir mesele olarak durmaktadır.
- Halk sağlığını korumak adına alınan kimi kararların yalnızca sosyal medya, basın toplantısı gibi araçlarla duyurulması ve hukuki nitelik taşıyan bir belge ile yapılmaması alınan kararların takibini zorlaştırırken, öngörülebilirliği de ortadan kaldırmıştır. Nitekim sokağa çıkma kısıtlamasının açıklanıp kapsamının belli olmaması halkı paniğe sevk etmiş, çeşitli olaylar yaşanmasına neden olmuştur.

- 2018 yılından itibaren uygulamaya geçen Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nde yer alan ve tartışma konularının başında yer alan Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ile ilgili Anayasa Mahkemesi'nin verdiği kararlar, kararnameler ile ilgili bazı muğlaklıkların giderilmesini sağlamıştır. Bunlardan biri Kararnamelerin, yürütmeye ilk elden düzenleme yetkisi verdiğinin ve CBK ile düzenleneceği belirtilen konularda CBK'ya tanınan yetkinin "asli" nitelikte olduğunun ifade edilmesidir. Bunun yanı sıra AYM, yetki sınırı açısından ve içerik bakımından CBK'ların denetiminde takip edeceği sistematiği verdiği karar ile göstermiştir.
- Bireysel başvuru, özgürlüklerin korunması noktasında iç hukukumuzdaki önemli bir mekanizmadır. 2020 yılında Mehmet Hasan Altan (2) başvurusunda Anayasa Mahkemesi'nin verdiği ihlal kararına yerel mahkemenin uymaması, insan haklarının korunmasında güvence oluşturan Anayasa Mahkemesi'nin varlığını tartışma konusu hâline getirmiştir. Bireysel başvuru kararlarından ülke gündemine giren Mehmet Osman Kavala başvurusu da AYM'nin kararlarının AİHM kararları ile uyumluluğu ve Anayasa'nın 90. maddesi çerçevesindeki yükümlülükleri bağlamında tartışmalı bir sonuç doğurmuştur. AİHM önündeki ülkelere göre 2020 yılı derdest başvuru sayısı sıralamasında da Türkiye'nin 2. sırada yer aldığı düşünüldüğünde (her ne kadar nüfusa oranla yapılan sıralamada 13. Sırada yer alsa da) 2020 yılının insan haklarının korunması noktasında umut verici olmadığı, AYM'nin kararlarına rağmen ortaya çıkan her iki durumun da hukuka olan güveni ciddi anlamda zedelediği ve hukuk devleti ile bağdaşmadığı görülmüştür.
- Anayasa Mahkemesi ve AİHM'in Türkiye hakkında verdiği ihlal kararlarında en çok ihlal verilen hakların benzer olduğu görülmektedir. İfade özgürlüğü ve adil yargılanma hakkı her iki mahkeme nezdinde de ihlal edilen ilk üç hak arasında yer almaktadır. Bu durum ifade özgürlüğü ve adil yargılanma hakkı noktasında daha ciddi çalışmaların yapılması hususunu gündeme getirmektedir. Özellikle adil yargılanma hakkı, hukuka güvenin ve adaletin temininin zeminini teşkil etmektedir. 2021 tarihinde açıklanan "İnsan Hakları Eylem Planı Uygulama Takvimi"nde eylem planının ikinci amacı olarak yargı bağımsızlığı ve adil yargılanma hakkının güçlendirilmesinin yer alması ilgili istatistiklerin dikkate alındığını göstermektedir.
- 2020 yılı kamuoyu gündeminde kolluk güçlerince çıplak arama yapıldığı iddiaları yer almıştır. 2020 yılında AİHM önüne gelen toplam hak ihlali kararları arasında işkence yasağı, insanlık dışı ve kötü muamele ihlalleri ikinci sırada yer almasına rağmen Türkiye aleyhine verilen bu konudaki ihlal kararlarının azalması, Türkiye'de gerekli tedbirlerin uygulanmasıyla önemli bir yol alındığını ve Türkiye'nin bu konudaki ihlallerin önüne geçtiğini göstermektedir. Bu noktaya gelinmişken, yeniden söz konusu yasakların ihlal edilmeye başlandığına dair iddiaların gerçeğe dönüşmemesi için azami dikkat sağlanmalıdır. Bireyin

kamu gücü karşısında kendisini güvende hissetmesi, hukukun bireyi koruyucu bir mekanizma ile yanında yer alması önem arz etmekte olup, kolluk gücünün kötüye kullanılmasına ve gücün insan hakları ihlallerine aracı kılınmasına hiçbir surette imkân tanınmamalıdır.

- Yargının iş yükünün fazlalığı sık sık gündeme taşınan ve 2019 Hukuk İzleme Raporu'nda da yer verdiğimiz bir konuydu. Alternatif çözüm yöntemlerinin yaygınlaştırılmasının ve yeni yöntemlerin devreye sokulmasının önemi, başvuru oranlarına ve çözümlenen dosya sayısı ile çözümlenme süresine bakıldığında ortaya çıkmaktadır. Örneğin, 2020 yılı verilerine göre ihtiyari arabuluculukta, toplam 180 bin 448 dosyadan 178 bin 373'ünde taraflar arası anlaşma sağlanmıştır.
- Arabuluculuk ve uzlaştırmanın yanı sıra basit yargılama usulü ve seri muhakeme usulü de yargılamaların hızlandırılmasında önemli bir işlev üstlenmiştir. Yargı Reformu Strateji Belgesi'nde yargılamaların hızlandırılması ve sadeleştirilmesi hedefiyle öngörülen seri muhakeme usulü ve basit yargılama usulü 1 Ocak 2020 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Basit yargılama usulü ile 2,5 yıl süren dosyaların 6 ayda kesinleştiği görülmüştür. Kapsamlı ve detaylıca hazırlanan Yargı Reformu Strateji Belgesi'nde yer alan hedeflerin yerine getirilmesi, 2020 yılı içerisinde ikinci ve üçüncü yargı

paketlerinin hazırlanması Reform Belgesi'nin yalnızca yazılı olarak kalmayacağını ve yürütmenin uygulama yönündeki kararlılığını da göstermektedir.

- Kamuoyunda hukuk denilince akla ilk suç ve cezaların gelmesi, toplumun huzuruna doğrudan etki eden hukuk dalı olması sebebiyle ceza hukuku istatistiklerinin çeşitli veriler ile birlikte değerlendirilmesi ve bu değerlendirmeler ışığında düzenlemelerin yapılması önem arz etmektedir. Aksi hâlde bir suçun işlenme oranının artmasıyla veya kamuoyu tepkisi dikkate alınarak yapılan düzenlemelerin yalnızca ceza artımını sağladığı, ancak suçla mücadelede bir anlam ifade etmediği görülmektedir. Özellikle son yıllarda sık sık gündemimize gelen şiddet bu mevzuların başında yer almaktadır.
- 2019 yılı istatistiklerinde yer alan ve Hukuk İzleme Raporu'nda da yer verdiğimiz Cumhuriyet Başsavcılıklarına gelen ihbar sayısının her geçen yıl artmasına rağmen soruşturma açma oranının düşük olması asılsız ihbar sorununu gündemde tutmaya devam etmektedir. Bu durumun yargının iş yükünü artırdığı gerçeğinin yanı sıra, suçla mücadeleye etkisi de tartışılmalıdır.
- Hukuk mahkemelerinde açılan davaların konularına bakıldığında 2019 yılındaki sıralamanın korunduğu görülmekte; veraset, boşanma ve alacak davaları ilk üçte yer almaktadır. Boşanma davalarında yargılama sürelerinin uzunluğundan şikayet sık sık gündeme gelmektedir. Ancak istatistiklere bakıldığında aile mahkemeleri, 222 gün (bir dosyanın ortalama görülme süresi) ile en hızlı görülme süresine sahip üçüncü mahkeme olarak karşımıza çıkmaktadır. Pandeminin etkisiyle boşanma davalarının artacağı, 2020 yılında gündeme getirilen öngörülerden biri olmuştur. Fakat 2020 yılı istatistikleri aile mahkemelerinde açılan boşanma dava sayısının da kaba boşanma hızının da düştüğünü göstermektedir. Boşanma ile ilgili verilerde dikkat çekici olan husus; hayata kast, pek kötü ve onur kırıcı davranış nedeniyle açılan davalarda 2019'a göre 2020 yılında %28,38 oranında bir artışın görülmesidir. Benzer şekilde zina nedeniyle boşanma dava sayısında da %22,64'lük bir artış görülmüştür.
- Hukuk gündeminde sıkça yer alan; sosyal medya, barolar, infaz düzenlemesi ve sağlıkta şiddetin önlenmesi meselelerine dair 2020 yılında yapılan kanuni düzenlemeler bu konulara dair tartışmaları farklı bir boyuta taşımıştır. Af ve infaz indirim taleplerinin sonucu gibi görülen 7242 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, pandemi sürecinin etkisiyle cezaevlerinin yoğunluğunu azaltıcı geçici düzenlemeleri de içermektedir. Kanun değişikliği ile yapılan iyi hâlin uygulanmasının ağırlaştırılması, infaz hâkimliğinin etkili kılınması, etkinlik alanının genişletilmesi ve uzmanlığın öngörülmesi gibi müspet düzenlemeler kamuoyu nezdinde af taleplerinin ve infaz indiriminin gerisinde kalmıştır. Kamuoyunda af beklentisinin olması ve bunun bir talep olarak iletilebilmesi, hukukun algılanış biçimindeki tahrife işaret etmektedir.
- Avukatlık mesleğine dair köklü değişikliklerden biri 2020 yılında çoklu baro

düzenlemesi ile hayata geçirilmiştir. Baro yönetimlerinin mevcut seçilme usulünün farklı fikirlerin temsiline imkân tanımaması, baroların tartışma yaratan ayrıştırıcı ve politik açıklamaları rahatsızlık duyulan hususlardan olmuştur. Ancak bu duruma rağmen, kanun değişikliğinin çoklu baro düzenlemesi meslek birliğine zarar vereceği gerekçesiyle büyük bir kesim tarafından eleştirilere konu edilmiştir.

- Uzun yıllardır dünya kamuoyu ile birlikte ülkemiz gündeminde de yer alan şiddet meselesi, 2020 yılında da gündemimizden düşmemiştir. Pandemi sürecinin sağlık çalışanları üzerinde bir kalkan oluşturmasının etkisiyle, sağlık personeline karşı görevleri sebebiyle işlenen bazı suçlarda cezada artırım uygulanacağını ve hükmolunan hapis cezalarının ertelenmeyeceğini öngören istisnai bir düzenleme yapılmıştır. 2019 yılında sporda şiddete istisnai düzenleme yapılmıştı. Şiddetin sporda şiddet, sağlıkta şiddet, kadına şiddet şeklinde parçalı olarak konuşulması; alınan önlemleri ve yapılan kanuni düzenlemeleri de bütünlükten uzak, parçalı hâle getirmektedir. Elbette toplum yapısının da etkisiyle dezavantajlı olan gruplara has çeşitli kanuni düzenlemeler yapılabilmekte ve yapılması da gerekmektedir. Ancak dünya trendleri de incelendiğinde görülen siviller arası şiddet artışı, günümüz hukuk problemlerinin başında gelmektedir. Hukukun bu problem ile yalnızca ceza artırımı ile başa çıkamayacağı ortada olup, diğer disiplinler ile birlikte hareket ederek kalıcı ve önleyici çözüm yöntemlerine yönelmesi önem arz etmektedir.

- Yargı Reformu Strateji Belgesi'nde de yer alan ve pandemi sürecinin etkisiyle çalışmaları hızlandırılan yargıda dijitalleşme kapsamında 2020 yılında birçok sistemde değişiklik yapılmış, yeni sistemler uygulamaya geçirilmiştir. Arabulucu Portal, Bilirkişi Portal ve Uzlaştırmacı Portal mobil uygulamaları 2020 yılında kullanıma açılan uygulamalardan olmuştur. Yıl sonunda e-Duruşmanın uygulandığı mahkeme sayısının 329'a yükselmesi, arabuluculuk başvurularının internet üzerinden yapılabilmesi, uzun zamandır kullanımda olan e-Tebligat, UYAP, UYAP-EKİP gibi sistemlerin her geçen gün geliştirilmesi yargıda dijitalleşme üzerinde etkili çalışmaların yürütüldüğünü göstermektedir.

Kaynakça

Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı. (2020). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 2020 Yılı İstatistikleri Değerlendirme Notu.* https://inhak.adalet.gov.tr/Home/BilgiDetay/10 adresinden erişilmiştir.

Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü. (2020). *Adli İstatistikler.* https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1692021162011adalet_ist-2020.pdf adresinden erişilmiştir.

Anadolu Ajansı. (2020). *TBMM'de 2020 Böyle Geçti*. https://www.aa.com.tr/tr/politika/tbmmde-2020-boyle-gecti/2081004 adresinden erişilmiştir.

European Court of Human Rights. (2021). *Annual report 2020.* https://www.echr.coe.int/Documents/Annual_report_2020_ENG.pdf adresinden erişilmiştir.

European Court of Human Rights. (2021). *Analysis of statistics 2020.* https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_analysis_2020_ENG.pdf adresinden erişilmiştir.

European Court of Human Rights. (2021). *General statistics 2020.* https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_annual_2020_ENG.pdf adresinden erişilmiştir.

European Court of Human Rights. (2021). *Pending applications 01/01/2021*. https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_pending_2021_BIL.pdf adresinden erişilmiştir.

European Court of Human Rights. . (2021). *Violations by Article and by State 2020.* https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_2020_ENG.pdf adresinden erişilmştir.

İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Madde 1/s. (2020, 31 Temmuz). *Resmi Gazete* (Sayı: 31202). https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/07/20200731-1.htm adresinden erişilmiştir.

İstanbul Barosu. (2020). *Avukatlığın Özüne Aykırı Bu Düzenleme Kabul Edilemez.* https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=16115&Desc=Avukatlığın-Özüne-Aykırı-Bu-Düzenleme-Kabul-Edilemez adresinden erişilmiştir.

TBMM Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı. (2020). *Yasama Bülteni.* (Sayı: 5). https://www.tbmm.gov.tr/Files/yayinlar/dokumanlar/Yasama_Bulteni_Sayi_5.pdf adresinden erişilmiştir.

TÜİK. (2019). *Türkiye İstatistikleri 2019, TÜİK*. https://biruni.tuik.gov.tr/yayin/views/visitorPages/index.zul adresinden erişilmiştir.

TÜİK. (2020). *Türkiye İstatistikleri.* https://biruni.tuik.gov.tr/yayin/views/visitorPages/index.zul adresinden erişilmiştir.

Yıldız, A. (2019). *Kötü Muamele İddialarının Etkili Soruşturulması Yükümlülüğüne İlişkin Türk Mahkeme Kararları Kaynakçası.* Avrupa Konseyi. https://rm.coe.int/reference-guide-on-decisions-of-the-turkish-courts-effective-investiga/168096953d

Yazarlar

Hafsa Nur Engeloğlu

Marmara Üniversitesi İlahiyat ve Hukuk Fakültelerinden mezun oldu. 2018 yılında avukatlık ruhsatını alan Engeloğlu, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku'nda "İdarenin Düzenleyici İşlemleri Kapsamında Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri" başlıklı teziyle yüksek lisansını tamamladı. Hâlihazırda TBMM Müşaviri olarak görev yapmaktadır.

Abdulkadir Yıldız

Yüksek lisans ve doktorasını Marmara Üniversitesi Kamu Hukuku alanında tamamladı Hâlihazırda Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde öğretim üyesidir.

Esma Küçükbay

Marmara Üniversitesi Hukuk ve İlahiyat Fakültelerinden mezun oldu. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk alanında yüksek lisansını tamamlayan Küçükbay, avukatlık mesleğini icra etmektedir.

Elif Remle Yaralı

2018 yılında SOAS, Londra Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku yüksek lisans eğitimini tamamladı. Özel bir kurumda avukatlık yapmaktadır.

Katkıda Bulunanlar

Ahmet Sait Öner

Serbest avukatlık mesleğini yürütmektedir. Aynı zamanda Adalet ve İlim Akademisi'nin (ADİL) yöneticiliğini yapmaktadır. Hukuk alanında çalışma ve araştırmaları devam etmektedir.

Ali Osman Karaoğlu

University of London bünyesinde Uluslararası Hukuk alanında yüksek lisans ve İstanbul Şehir Üniversitesi'nde Kamu Hukuku alanında doktorasını tamamladı. Hâlihazırda Yalova Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Deniz Baran

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde lisans ve yüksek lisansını tamamlamıştır. Aynı üniversitede uluslararası hukuk alanında doktorasını yapmaktadır. İstanbul Üniversitesi'nde Milletlerarası Hukuk Bölümünde araştırma görevlisidir.

Gülnaz Yücel

İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler lisans bölümünden mezun oldu. Milli Savunma Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler yüksek lisans programında öğrenimine devam etmektedir.

Vildan Gülsev

2016 yılında İstanbul Şehir Üniversitesinde başlamış olduğu Hukuk Fakültesi eğitimini 2021 yılında Marmara Üniversitesinde tamamlamıştır. Halihazırda yasal stajını yapmaktadır.

Alan İzleme Raporları

İLKE Vakfı 2020 yılında projelerine bir yenisini ekleyerek Alan İzleme Raporları projesini hayata geçirmiştir. Alan İzleme Raporları ile iktisat, eğitim, hukuk ve sivil toplum alanlarında yıllık olarak önemli gelişmeler veriler ve vakalar ekseninde derlenip sorunlar ve gidişat ortaya konulmakta, bu alanlarda çözümler üretmeyi mümkün kılacak bir bakış oluşturulmaktadır.

Bu kapsamda alan izleme raporları içerisinde yer alan o seneye ait kronoloji ile o sene içerisinde yer alan önemli gelişmeler kronolojik olarak paylaşılmaktadır. Raporda yer alan farklı bakıştan bölümleri ile, belirlenen alana ait kritik konular özet bir şekilde alanların uzmanları ve uygulayıcıları tarafından yorumlanmaktadır. Son olarak uzman görüşü bölümü ile ise alanlardaki o yıla ait temel meseleler derinlemesine incelenmektedir.

Bu proje kapsamında bugüne kadar 7 rapor kamuoyu ile paylaşılmıştır. Her seneye ait raporlar uzman ekiplerce hazırlanmaya devam edilmektedir.

Alan İzleme Raporları kapsamında tamamlanan raporlar

Eğitim İzleme Raporu 2019

İktisat İzleme Raporu 2020

Türkiye'de İslam İktisadı 2019

Eğitim İzleme Raporu 2020

Hukuk İzleme Raporu 2019

Sivil Toplumun On Yılı (2010-2020)

ALAN İZLEME RAPORLARI

ilke.org.tr/air

HUKUK İZLEME RAPORU 2020

Hukuk, ülkenin gündeminde her zaman kendine yer bulan, toplumun bütün kesimlerini ilgilendiren ve yaşamın her alanında yansımaları bulunan bir alandır. Bu sebeple, hukukun bütüncül bir perspektifle ele alınması gerekir. Elinizdeki raporda son yıllar ile birlikte özelde 2020 yılı içinde yaşanan hukuki gelişmelere ve 2020 yılı adli istatistiklerine yer verilmiştir. Dünyayı etkisi altına alan COVID-19 virüsünün hukuka etkisi idare hukuku, anayasa hukuku ve insan hakları bağlamında ele alınmıştır. Kamuoyu gündeminde çokça tartışılan kanuni düzenlemeler, yargıda dijitalleşme yolunda atılan adımlar ve bunların hukuka etkisi değerlendirilmiştir.Bütüncül-sistemsel meselelere işaret edilmeye çalışılan raporda, uzman görüşleri ve alandan paydaşların yazılarına yer verilmiştir.

İLKE
ilim kültür eğitim vakfı

Aziz Mahmut Hüdayi Mh. Türbe Kapısı Sk. No:13 Üsküdar / İst.
ilke.org.tr +90 216 532 63 70 bilgi@ilke.org.tr ilkevakfi